

1031

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASAL DAVRANIŞ BİLİM DALI

"İKİLİ VE ÇOK TARAFLI SİYASİ ANLAŞMALAR IŞIĞINDA
BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN STATÜSÜ VE 1984 / 1985 OLAYLARI"

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

YÖNETEN

Prof.Dr.HASAN KÖNİ

HAZIRLAYAN

İBRAHİM KAMİL

A N K A R A

1986

İ Ç İ N D E K İ L E R

GİRİŞ

SAYFA

B İ R İ N C İ K İ S İ M

İKİLİ VE ÇOK TARAFLI ANTLAŞMALAR, İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN BELGELER VE BULGAR ANAYASASINA GÖRE BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN STATÜSÜ-----	4
I.BÖLÜM : İKİLİ VE ÇOK TARAFLI ANTLAŞMALAR-----	7
1- 1878 Berlin Antlaşması-----	7
2- 1909 İstanbul Protokolü ve Sözleşmesi-----	10
a-)İstanbul Protokolü-----	10
b-)Sözleşme-----	11
3- 1913 Antlaşması ve Müftülüklerle İlgili Sözleşme-----	12
a-)1913 Antlaşması-----	12
b-)Müftülüklerle İlgili Sözleşme-----	14
4- Neuilly Barış Antlaşması-----	16
5- 1925 Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması ve Oturma Sözleşmesi--	19
a-)1925 Tarihli Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması-----	20
b-)Türk-Bulgar Oturma Sözleşmesi-----	21
6- 1947 Tarihli Paris Barış Antlaşması-----	25
7- 1950/1951 Göçü ve 1968 Göç Antlaşması-----	27
a-)1950/1951 Göçü-----	27
b-)1968 Göç Antlaşması-----	31
II.BÖLÜM : İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN BELGELER-----	35
1- Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Sözleşmeleri-----	35
A-Birleşmiş Milletler Antlaşması-----	35
B-Sözleşmeler-----	37
a-)Genocide Sözleşmesi-----	37
b-)İrk Ayırımınının Bütün Şekilleri ile Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme-----	37
c-) Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşme-	38

d-) Ekonomik,Sosyal,Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme-----	38
e-) Apartheid Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Hak- kındaki Milletlerarası Sözleşme-----	38
2- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi-----	38
3- Helsinki Nihai Senedi (Helsinki Bildirisi)-----	40
III.BÖLÜM : BULGAR ANAYASASININ İLGİLİ MADDELERİ-----	45

İ K İ N C İ K İ S İ M

1984/1985 YILI DİN,DİL,MİLLİYET DEĞİŞTİRME UYGULAMALARI-----	51
I.BÖLÜM : OLAYLARIN BAŞLANGICI-----	51
II.BÖLÜM: B.K.P. ve HÜKÜMETİN ALDIĞI GİZLİ KARARLAR-----	53
a-) 1964 Kararları-----	53
b-) 1969 Kararları-----	53
c-) 17 Temmuz 1970 Tarih ve 549 Sayılı "Gizli Baskı Yo- luyla Din,Dil,Milliyet Değişirme" Kararları-----	54
d-) 1974 Kararları-----	60
e-) 1984 Kararları-----	61
III.BÖLÜM : UYGULAMALAR,BASKI VE ZULÜM OLAYLARI-----	63
a-) Dış Basında Olaylar-----	65
b-) Türk Basınında Olaylar-----	73
c-) Türk Aydınlarına Yapılan Baskılar-----	77
d-) İşkence ve Zulümler-----	80
SONUÇ :-----	87
BİBLİYOGRAFYA-----	91

G İ R İ Ş

Bugün tarihlerinin en kritik ve karanlık günlerini yaşayan Bulgaristan Türkleri; dedeleri Osmanlıların 1357'de Orhan Bey'in büyük oğlu Süleyman Paşa komutasında, Çanakkale Boğazını aşarak Rumeli'ye geçmeleri sonucu bu topraklarda yaşamaya başlamışlardı. O zamanlar, Osmanlı Devletinin iskân politikası sebebiyle, Anadolu'nun muhtelif yerlerinden Balkanlara büyük miktarda Türk nüfusu göç ettirilmişti. Ancak dikkat edildiği zaman bu kolonizasyon hareketinin şuurlu ve belirli plân ve programlar dahilinde yapıldığı görülecektir. Osmanlı Türkleri öncelikle Anadolu'nun fakir ve toprağı olmayan halkını Rumeli'ye geçirerek verimli topraklara yerleştirmiş, kendilerine geçimlerini sağlayacak toprak ve hayvan vermişlerdi. Bir taraftan aşiretler arasında zaman zaman meydana gelen iç çatışmaları önlemek amacıyla bir kısmı alınmış, diğer yandan beylikler halinde bulunan kalabalık kitlelerin isyanlarının önlenmesi düşünülmüş ve Balkanlara iskân edilmeleri kararlaştırılmıştır. Ayrıca Rumeli'deki Hristiyan halkın bir kısmı da Anadolu'ya yerleştirilerek Türk ve İslâm halkı arasında kaynaşmaları sağlanmıştır. Bugün bu iskân politikalarının bariz örnekleri Anadolu ve Rumeli'de karşılaşılan yer adlarının aynı olmasından anlaşılmaktadır. Elmalı, Salihi, Sorgun, Saruhanlı, Yahyalı, Mentешeli... gibi (1) yerleşim bölgeleri hem Anadolu'da hem de Rumeli'de mevcuttur.

Demek oluyor ki Bulgar Hükümetinin tek Milletli bir Bulgar devleti yaratma gayretleri uğruna baskı, zulüm ve işkencelerle yok ettiği Bulgaristan Türkleri Anadolu'dan o bölgelere iskân edilmiş özbeöz Türklördür.

1878 Berlin Antlaşması ile Prenslük halinde ortaya çıkan Bulgaristan Devleti o yıllardan itibaren Bulgaristan Türkünün problemlili hayata başlamasına neden olmuştur. Osmanlı-Rus savaşının acı sonuçlarını yaşamış ve görmüş olan Rumeli halkı zaman içerisinde bu ızdırapların hafif kaldığını anlayacaktı.

Bulgaristan Türkleri harbin hemen arkasından tarlaları, bağları, bahçeleri, evleri ve hayvanları Bulgarlar tarafından yağma edilince, daha o yıllarda ekonomik bakımdan yoksul ve zor durumda bırakılmışlardı.

1-) Ali Kemal Balkanlı, Şarkî Rumeli ve Buradaki Türkler, Ank. 1986, s. 36

Sonraki yıllarda da bu fakirliklerini düzeltemeyecek, Bulgaristan'da rejim değişikliklerine rağmen "ikinci sınıf" vatandaş olmaktan kurtulamayacaklardı.

"1879-1949 yılları arasında Bulgaristan Türklerinin yüzde seksen kadarı küçük çiftçi olarak kaldı. Kasabalarındaki Türkler de küçük zanaatlarla uğraşıyorlardı. Sanayici, tüccar, işadamı olabilen Türklerin sayısı yüzde bir kadardı." (2)

Rejim değişikliğinden sonra, 1949'dan itibaren bütün topraklar devletleştirilince Türkler dahil bütün halk açıkta kaldı. Küçük çiftçi olmaları sebebiyle bu uygulamalardan en çok Türkler etkilendiler.

Kooperatiflere girip çalışmak veya şehre giderek fabrikalara işçi olarak girmek zorunda olan Türkler, artık eski kapalı hayat tarzlarını bırakmak mecburiyetinde kalmışlardı. Önceleri köylerde yaşarlar ve Bulgarlardan ayrı mahallelerde otururlardı. Hattâ Bulgarların bulunduğu yerlerde dahi ayrı işyerleri, dinlenme yerleri, eğlenme ve eğitim yerleri vardı.

"Bulgar çoğunluğun içinde azınlık olmanın yarattığı toplu bilinçle Türk-İslâm cemaati kendi yaşayış biçimini titizlikle korumak, Bulgarlardan uzak durmak konusunda pek duyarlıydı." (3)

Bulgaristan'da uygulamaya konulan yeni rejim, Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerden alınarak, nüfus kaydırma yoluyla başka bölgelere göç ettirilmesini sağladı. Ancak bu taktik de Türkleri, Bulgar çoğunluğu içinde eritemeyince B.K.P. (Bulgaristan Komünist Partisi) Bulgar Hükümeti ile ortaklaşa ve periyodik gizli kararlar aldı. 1984 / 1985 Olayları kısmında göreceğimiz kararların tamamı Türklerin yok edilmesini amaçlıyordu.

Bulgaristan Prenslük döneminden günümüze kadar çeşitli ikili ve

2-) Bilâl N. Şimşir, Bulgaristan Türkleri, Bilgi yayınevi, Ank. 1986 s.20

3-) -A.g.e. s.22

çok taraflı antlaşmalara imzasını atmıştır. Bu antlaşmalarda ülkesindeki azınlıkların temel hak ve özgürlüklerinin korunacağını, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasî haklarında herhangi bir kısıtlamaya gidilmeceğini taahhüt etmiştir. Hatta kendi anayasasında da bu tür haklara yer vermiş, insan haklarına saygılı olacağını imzaladığı Birleşmiş Milletler Antlaşması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Helsinki Nihai Senedi ile söz vermiştir.

Ancak, Bulgaristan Türklerinin tarihî seyir içerisinde bırakınız birtakım temel hak ve özgürlüklerini, hayati varlıklarını devam ettirme hakları dahi ellerinden alınmıştır. Önceleri toprak, arazi, hayvan gibi mal ve mülklerinden ayrı bırakılarak ekonomik bakımdan zayıf düşürülmüş, sonraları da Türk okulları kapatılarak, Türkçe konuşmak yasaklanarak, Türk-İslâm eserleri tahrip edilerek ve nihayetinde binlerce öldürme, onbinlerce sürgün ve bir okadar bilinmeyen olaya varan zorla dil, din, milliyet değiştirme kararları uygulanarak, yüzyıllardan beri "iyi vatandaş" olmasının dışında hiçbir suçu olmayan Bulgaristan Türklerinin hukukî yarlığı yok edilmek istenmiştir.

Bu çerçevede, Bulgaristan'ın taraf olduğu ikili ve çok taraflı antlaşmalar hangileridir? Bu antlaşmalardaki hangi hükümler Bulgaristan Türküne bazı hak ve menfaatler tanımaktadır? İnsan Haklarına İlişkin Belgeleri Bulgaristan hakikaten çiğnemektedir? Kendi Anayasasında ülkesindeki azınlıklarla ilgili ne gibi hükümler vardır? Bulgaristan Komünist Partisi ve Bulgar Hükümetinin almış olduğu kararlar neyi amaçlamaktadır? 1984 Ekiminde başlatılan "zorla din, dil, milliyet değiştirme" kararları nasıl uygulanmaktadır? Baskı ve zulümlerin boyutları nedir? Bunların Dünya ve Türk kamuoylarındaki yankıları nasıl olmuştur?.. gibi sorulara cevap bulmaya çalıştık.

Bu konuda yayınlanmış eser ve uluslararası siyasî antlaşma metinlerinden faydalandık. Türkiye ile Bulgaristan'ın, her ikisinin birlikte taraf olduğu yada sadece Bulgaristan'ın onayladığı birçok uluslararası ikili ve çok taraflı antlaşma ile insan haklarına ilişkin belgelerin önemli gördüğümüz bir kısmını aldık. İlgili hükümlerini inceledik. Bu arada Bulgarların 1971 yılında kabul edilen kendi Anayasasından da faydalandık.

1984/85 Olayları kısmında ise, bizzat gidip görme, inceleme imkânı olmadığı için, Türk ve Dünya basınında yayınlanan bilgi ve belgelerden yararlandık.

Bulgaristan'ın ülkesindeki azınlıklara baskı yapıp yapmadığını, onların hak ve menfaatlerini çiğneyip çiğnemediğini kısaca izah etmeyi amaçladık.

B İ R İ N C İ K İ S İ M

İKİLİ VE ÇOK TARAFLI ANTLAŞMALAR, İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN BELGELER VE BULGAR ANAYASASINA GÖRE BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN STATÜSÜ

Bulgaristan'daki ikimilyonu aşkın Türk varlığı çeşitli zamanlarda, Bulgaristan Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu ikili ve çok taraflı antlaşmalarla korunma altına alınmıştır. Temel hak ve özgürlükleri, dilleri, dinleri, ibadetleri, örf ve adetleri, ekonomik, siyasi ve sosyal hakları için serbestiyetler verilmiştir.

Bulgaristan'daki Türkler bugün Devletler Hukuku, Uluslararası antlaşmalar, sözleşmeler bakımından azınlık statüsündedirler. Dolayısıyla soruna azınlıklar ve Milletlerarası Hukuk açısından bakmakta fayda vardır.

Bilindiği gibi;

"Milletlerarası Hukuk, Milletlerarası ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarıdır. Devletlerin ve Milletlerarası teşekküllerin karşılıklı ilişkilerini düzenler. Milletlerarası Hukuk bağımsız devletlerin ilişkilerini düzenlediğinden ve en yüksek güçte devlet olduğundan, devlet üstü değil, devletlerin karşılıklı rızaları ile oluşmuş bir hukuk dalıdır. Milletlerarası Hukukun aslı kaynakları devletlerin açık, seçik rızalarından oluşan milletlerarası antlaşmalar, zımni, kapalı rızalarından oluşan örf ve adetler ve medeni milletlerce kabul edilen hukukun genel prensipleridir." (4)

4-) Hamza Eroğlu. "Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığı Sorunu. "Bulgaristan'da Türk Varlığı. Bildiriler. 7 Haziran 1985 T.T.K. Yay. Ank. 1985 s. 25

Söz konusu hukuk kuralları yerine getirilmek, taahhüt edilen sözlere uyulmak için konulmaktadır. Uyulmayan Milletlerarası Hukuk kurallarına maddi ve manevi cezalar uygulanır. Cezaların uygulanabilmesi için bazı politik değerlendirmelerin yapılması yanında devletin güçlü olması da gerekmektedir.

Azınlıklar sorunu açısından Bulgaristan Türkleri, ırk, dil ve din bakımından Bulgar soylulardan farklı etnik bir grup olarak değerlendirilmelidir. Azınlık; çoğunluktan ayrı özelliklere sahip topluluk demektir. Bulgaristan Türkleri azınlık statüsündedirler. Azınlıklar bu anlamda ülkedeki diğer gruplardan farklı muameleye tabi tutulmamalıdır.

"Azınlıklara hayat ve hürriyet hakkı, medeni ve siyasi haklar tanınmakta, dil, din ve öğretim hürriyetinin sağlanması suretiyle kendilerine özgü özelliklere, niteliklere sahip olmaları imkân dahilinde girmektedir."(5)

Bu sebeple yapılan Milletlerarası antlaşmalar azınlıkların her türlü özelliklerinin korunması, saygı duyulmasını sağlamak içindir. Milletlerarası antlaşmalarla azınlıklara tanınan haklar; bulunulan ülkede yaşıyor olmasından, azınlık durumunda bulunmasından ve etnik bir gruba ait olmasından kaynaklanmaktadır. Yaşama hak ve hürriyeti din ve vicdan hürriyeti, ibadet hürriyeti, kendi dilini serbestçe konuşabilme, seyahat edebilme gibi hürriyetler temel hakları ifade ederler ve o ülkede oturuluyor olmasından kaynaklanırlar. Ayrıca yine o ülkenin vatandaşları olmalarından dolayı, medeni ve siyasi haklardan, çeşitli işlere ve kamu hizmetlerine girme haklarından faydalanırlar. Azınlık özelliklerine de sahip olmaları sebebiyle özel okullarını kurma ve idare etme haklarını, öz dillerini rahatça konuşabilme haklarını, dini vecibelerini yerine getirebilme ve dini yardım teşkilâtlarını kurabilme haklarını kullanmada serbesttirler. (6) Ancak bu haklar, Milletlerarası Hukukun düzenlemiş olduğu, ülkenin samimiyetle onayladığı ikili ve çok taraflı antlaşmalara sadık olarak açıklıkla uygulanması suretiyle geçerli olmaktadır.

5-) A.g.Bildiri s.26

6-) A.g.b. s.27

Herşeye rağmen, antlaşmaları imzalayan Bulgaristan Hükümeti ülkesindeki Türk azınlığı konusunda yükümlülükler altına girmiş, onların haklarına, özgürlüklerine saygı göstermeye söz vermiştir. Türkiye'nin Bulgaristan'daki Türkler üzerinde tarihsel olmasının yanında hukuki , ahdi bakımdan da söz hakkı vardır. Bunu kullanmak durumundadır.

I-BÖLÜM : İKİLİ VE ÇOK TARAFLI ANTLAŞMALAR

1- 1878 BERLİN ANTLAŞMASI:

13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Barış Antlaşması ile Bulgaristan Türklerinin Milletlerarası Antlaşma düzeni içinde statüleri ortaya konulmuş, hak ve menfaatleri bu antlaşma ile tespit edilmeye çalışılmış - tır.

Antlaşmanın birinci maddesinde:

"Bulgaristan zat-ı hazreti Padişahın tabiiyeti tahtında ve virgü verir bir emaretidir. Bir hristiyan hükümeti ve bir millî askeri olmaktadır."(7)

denilmektedir. Dolayısıyla bu antlaşma ile vücut bulan Bulgaristan Prensiği, Osmanlı İmparatorluğuna bağlı onun himayesinde vergi veren bir emaret haline getirildi. Artık Bulgaristan'ın sınırları ve toprakları ayrılmıştı. Hukuken Osmanlı Devletinin himayesi altında gözükmesine rağmen fiilen bir devletin gereklerini yerine getiriyordu. Fakat sınırları içinde kalan Müslüman-Türk azınlığının hak ve hürriyetlerinin, hukuk ve menfaatlerinin korunacağı, onlara saygı gösterileceği şartı getirilmişti.

Berlin Antlaşmasının üçüncü maddesinde Bulgaristan Prensinin ahali tarafından serbestçe seçileceğini ve Büyük Devletlerin muvafakatiyle Babıali tarafından tasdik olunacağı belirtiliyordu. Dördüncü maddenin ikinci paragrafında ise,

"gerek Prensin seçiminde gerek Bulgar Anayasasının hazırlanmasında Bulgaristan Türklerinin hak ve çıkarlarının gözetileceği " (8)

ifade ediliyordu. O yıllarda müslüman kelimesi Türk anlamında kullanı-

7-) Aslan Gündüz, "İki Taraflı ve Çok Taraflı Milletlerarası Antlaşmaların ışığında Bulgaristan Türklerinin Durumu," Bulgaristan'daki Müslüman Türklerin Dramı, Türkiye Suudi Arabistan Dostluk ve Kültür Derneği Yay.Haz.Abdurrahim Dede, İst,1985 s,58

8-) Bilâl N.Şimşir, "Bulgaristan Türk Azınlığının Ahdf Durumu," Türk Kültürü sayı 264 yıl 24 Nisan 1985 s,241

lıyor olmasına rağmen bu antlaşmada doğrudan Türk denmesi dikkat çekicidir. Kelime karışıklığına meydan vermeyecek şekilde Bulgaristan Türklerini ima etmektedir.

Antlaşmanın beşinci maddesi aynen şöyledir;

"Bulgaristan'da hukuk-i umumiyenin esası âtîde muharrer maddelerden ibaretdir. Bulgaristan'da ihtilâf-ı din ve mezheb, hiç kimse için hukuk-î milkiye ve politikiyeden istifade ve hizmet-i umumiye ve memuriyet ve şerefine nailiyetde veya her nerede olur ise olsun icra-yi hırfet ve sanatde nachil tutulmaklığı ve mahrum idilmekliğe sebep addolunmayacaktır.

Bulgaristan'da yerlüler ve ecnebilere serbesti ve icray-i ayin ve mesheb temin olunarak gerek ce-maat-ı muhtelifiyenin silsile-i meratib üzre tertibinde ve gerek rüisa-yı ruhaniyelerile olan münesebatında bir güna ika-i mevani olunmayacaktır." (9)

Görülüyor ki bu madde ile Bulgaristan'daki azınlıkların hak ve özgürlükleri tanınmış, bu doğrultuda ilkelere konulmuştu. O dönemde Bulgaristan topraklarında Ermeni, Rum, Rus, Romen, Çingene gibi azınlıklar olmasına rağmen asıl büyük çoğunluğu Türkler oluşturuyordu. Türkler Bulgarlardan sonra en kalabalık nüfusa sahiptiler. Dolayısıyla bu madde Türk azınlığı göz önüne alınarak hazırlanmıştı.

Yine aynı antlaşmanın aynı maddesine göre Bulgaristan'da din ve mezhep ayırımı gözetilemez. Azınlıklar, özellikle aynı dinden olan azınlıklar Bulgarların sahip oldukları medenî ve siyasî haklardan faydalanırlar. Devlet memuru olabilir, istedikleri sanatı, işi veya mesleği seçebilirler. Aynı dinden ve mezhepten olmaları ayırımı tabi tutulmaları gerektirmez. Dolayısıyla bu haklardan mahrum edilemezler. Azınlıklar dinî törenlerini, ayinlerini rahatça yapabilirler. Bulgar Hükümeti

bunları sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca aynı azınlıklar örgütlerini de kurabilirler, Dini liderleri ile ilişki içinde bulunabilirler. Kimse buna engel olamaz.

Demek ki Bulgaristan Türkleri Bulgaristan sınırları içinde kendi dini örgütlerini kurabilecekler, diğer taraftan da İstanbul'daki Şeyhülislâm ile irtibatlarını devam ettirebileceklerdi. Üstelik getirilen hüküm ile Bulgar Hükümeti buna engel olmayacaktı.

Berlin Antlaşmasının onikinci maddesi ise Bulgaristan'da yaşayan Türklerin taşınmaz malları ile ilgilidir. Çeşitli sebeplerden dolayı oradaki Türkler ayrılmış veya göç etmiş olsalar dahi geride bıraktıkları mallarını, mülklerini koruyabilecekleri gibi üçüncü kişiler aracılığıyla işletebileceklerdi. Bulgar makamları sahipleri ayrıldığı zaman bile bu mülklere el koyamayacaklardı. Bulgar devletinin sınırları içinde kalan emlak için bir Türk-Bulgar karma komisyonu oluşturulacak, bu sorunlarla onlar ilgilenecekti. Bu komisyon bu tür işleri iki yıl içinde çözüme bağlayacaktı.

Berlin Barış Antlaşması ile fiili varlığını kazanarak devlet haline gelen Bulgaristan antlaşmayı imzalamakla Bulgaristan Türklerine verilmesi gereken hak ve menfaatlerin yükümlülüğünü de üzerine almıştı. Artık ülkesindeki azınlığın hak ve menfaatlerine saygı gösterecekti. Ayrıca çıkarılan Bulgar kanunları ve uygulamaları bu hükümlere aykırı olmayacaktı.

Daimi ve devamlı bir statü arzeden Bulgaristan Türklerine verilen hak ve yetkiler, karşılıklı taahhütlerle oluşmuş bulunduğundan, yeni doğan Bulgar devletinin egemenlik haklarını da bir bakıma kısıtlamakta, bu sebeple milletlerarası statü düzenleyen antlaşmalar kategorisi içine girmektedir. Bu tür antlaşmalar tarafların kesin rızaları olmadıkça kaldırılmaz. Savaşlar da sona erdirici etki yaratmazlar. (10)

Ayrıca 1878 Berlin Barış Antlaşmasının çok taraflı antlaşma niteliği taşıması, Bulgaristan'ı sadece Türkiye'ye karşı değil, antlaşmayı imzalayan diğer Avrupa devletlerine (Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya) karşı da sorumluluk altına sokmaktadır.

2- 1909 İSTANBUL PROTOKOLU VE SÖZLEŞMESİ

a-)İstanbul Protokolü

1878 Berlin Antlaşmasıyla Padişaha bağlı vergi veren bir emaret haline gelen Bulgaristan; bu tarihten bağımsızlığını ilân ettiği 1908 yılına kadarki 30 yıl boyunca özerk bir prenslik olarak kaldı. Bağımsızlığının ilânı ile krallık haline geldi. Krallığının onaylanması amacıyla ile Osmanlı Hükümeti ve Bulgaristan arasında İstanbul'da 19 Nisan 1909 tarihinde bir protokol imzalandı. Bu protokolda da Berlin Antlaşmasındaki Bulgaristan Türklerine verilen hak ve menfaatler tekrarlanıyordu. İkinci maddede aynen;

"Cemaatı-i İslâmiyenin ve evkafın suret-i tensıkına müteallik olan mel-fuf suret-i tevsîye işbu mukavele -namenin (Protokolün) cüz-i gayr-i mufariki addolunacak ve aynı zamanda imza edilecektir. Ahali-i İslâmiyeye kemâkân serbesti-i ayin temin edilecektir. Bunlar Mezahib-i saireye mensup ahalinin haiz oldukları aynı hukuku medeniye ve siyasiyeden istifadeye devam edeceklerdir. Cevami-i şerifede Halife-i Müslimin sıfatıyla nam-ı name-i Padişahiye hutbe kıraatına devam edilecektir. Evkaf-ı müstesnaya gelince Bulgaristan Hükümeti nihayet üç ay müddet zarfında bir idare komisyonu teşkil edecek ve bu komisyon alâkadaran tarafından dermeyan olunacak metalib ve müddeiyatın hak ve sevaba mukaremetini tetkik eyleyecektir." (11)

deniliyordu. Bulgar hükümeti Bulgaristan sınırları içinde yaşayan Türk-Müslüman azınlığa din ve mezhep özgürlüğü tanıyordu. Bu antlaşma ile de Türkler, Bulgar çoğunluğu gibi medeni ve siyasi haklara sahip olacaklar,

11-) Bilâl N. Şimşir Bulgaristan Türkleri. Bilgi yayınevi Ank. 1986 s. 368

camilerde Halife-Padişah adına hutbe okunmasına izin verilecek ve oradaki Türk-İslâm Vakıflarının korunması maksadıyla bir komisyon kurulacaktı. Bu komisyon istekleri, iddiaları inceleyip sonuca bağlayacaktı.

b-) Sözleşme

İstanbul'da imzalanan protokolla birlikte aynı gün birde sözleşme imzalandı. Bu sözleşme ile Bulgaristan Müftülükleri düzenleniyor, Türk-İslâm cemaatinin hakları ve vakıf malları ile ilgili hükümler gündeme getiriliyordu. Bu arada bağımsızlığına kavuşmuş olmasına rağmen Bulgaristan, Müftülükler konusuna ses çıkaramamıştı. Müftülükler Bulgaristan'daki Türk Toplumunun dini örgütü durumundaydılar. Müftüler vakıfların yönetimi yanında dini eğitimin yapılmasından da sorumluydular. Azınlıkların hemen hemen her türlü işleri ile ilgileniyorlardı. Bulgaristan'daki Türk okullarını teftiş edebiliyor yeni okulların açılması için çeşitli faaliyetlerde bulunabiliyorlardı. Yani Türk ve Bulgar Hükümetleri tarafından düzenlenen, desteklenen, bazı haklar verilen bu örgüt, müftülüklerin örgütü olması yanında asıl Bulgaristan'daki Türk azınlığının millî bir örgütü durumundaydı.

Protokole ek olarak imzalanan Sözleşmenin birinci maddesinde Başmüftünün nerede bulunacağı ve ne tür görevler yapacağı detaylarıyla açıklanıyordu. Buna göre Başmüftü Sofya'da bulunacak ve Bulgaristan'daki Müftüler arasından seçilecekti. Başmüftü iki Hükümet arasında aracı durumunda olacaktı. Yani Müftü Bulgaristan Mezhepler Bakanlığı ile İstanbul'daki Şeyhülislâmlık arasında bir köprü vazifesi yapacaktı. Başmüftü seçimle işbaşına geldikten sonra Şeyhülislâm tarafından bir çeşit onay belgesi ile göreve başlayabiliyordu. O da bu izne dayanarak diğer yerlerdeki Müftülere yetki ve görev verebiliyordu. Sözleşmenin diğer maddelerinde de Müftülerin nasıl seçileceği, ne tür görevler yapacağı, görevlerinin nasıl sona ereceği gibi konular detaylarıyla ele alınıyordu.

Türk okulları ve camileri için Bulgaristan bütçesine yeterli ödenek konacağı, müftülerin okullar konusunda ne tür yetkilere sahip olduğunu açıklayan altıncı madde ise aynen şöyleydi;

"Başmüftü ve Müftüler, indelhace, Bulgaristan'daki maarif-i umumiye meclislerini ve mekatib-i islâmiyeyi ve medreseleri teftiş ve lüzum gö -

rülen mahallerde mektepler ihdası zımında teşebbüsât-ı lâzime icra edeceklerdir. Başmüftü lüzum var ise maarif-i umumiyeyi islâmiyeye müteallik umur ve mesalih için daire-yi aidesine müracaat edecektir. Bulgaristan'da kâin mekatib-i islâmiye ve cevami-i şerifenin muhafaza ve idaresi için Bulgaristan bütçesinde bir meblağ-ı kâfi tahsisine devam olunacaktır."(12)

Sözleşmenin yedinci maddesinde ise Bulgaristan'daki din ve hayır işlerine tahsis edilmiş binalar ile cami, mescit gibi ibadet yerlerinin dikkatle korunacağı, mecburi kalınmadıkça bunların kesinlikle yıkılmayacağı, istimlakı mutlak gerekecekse Bulgar hükümetinin tazminat ödeyeceği, verilen bu parayla da diğer kurumların binaların onarılacağı ve yeni binaların yapılacağı ifade olunuyordu. Böylece 19 Nisan 1909 tarihli İstanbul Protokolü ve ona paralel olarak hazırlanan sözleşme hükümleri Bulgaristan'daki Türk Toplumunun azınlık haklarını, 1878 Berlin Barış Antlaşmasında belirtildiği şekilde tekrar teyid etmiş ve güvence altına almıştı. Artık mutlak bir mecburiyet olmadıkça Türk-İslâm binaları tahrip edilmeyecek, yıkılmayacaktı. Bulgar Hükümeti diğer haklarla birlikte bunları da Türk Hükümetine karşı taahhüt ediyordu. Bulgaristan'daki Türk azınlığı ve Türk-İslâm eserleri Bulgaristan'ın iç işi değildi. Söz konusu antlaşmayla Devletler Hukuku güvencesi altına alınmıştı. Nası ki Bulgar Hükümeti verdiği vaatleri yerine getirmek mecburiyetinde kalıyorsa, Türk Hükümeti de gerek Bulgaristan Türk azınlığının siyasî, sosyal ve diğer hakları, gerekse cami, mescit, han, hamam, imaret, aşevi, türbe v.b. gibi Türk-İslâm eserleri üzerinde söz sahibi oluyordu.

3- 1913 ANTLAŞMASI VE MÜFTÜLÜKLERLE İLGİLİ SÖZLEŞME

a-) 1913 Antlaşması

1912-1913 Balkan savaşları sonunda 29 Eylül 1913 yılında İstanbul'da Bulgaristan ile Türkiye arasında bir dostluk antlaşması ve buna ek olarak da Müftülerle ilgili sözleşme imzalandı.

Türk tarafı savaşta bir miktar toprak kaybetmiş olmasına rağmen bu antlaşma ve sözleşmede de Bulgaristan Türklerini unutmamış ve orada kalanlar için çeşitli hükümler getirilmesini sağlamıştır. Barış antlaşmasında daha çok savaş sonucu Bulgaristan'a katılan yeni topraklar ve buranın halkı ile ilgili maddeler vardır.

Savaştan yenilgiyle çıkmamız sebebiyle Edirne'ye bağlı Darıdere, Mestanlı, Koşukavak, Kırcaali gibi tamamen Türk nüfusu ile yoğun bölgeler Bulgaristan toprakları içinde kalmıştı. Antlaşmanın yedinci maddesi bu topraklarda yaşayan Türklerin Bulgar vatandaşı olacaklarını, fakat istedikleri takdirde dört yıl içinde Bulgaristan'ı terkedebileceklerini ve Türk vatandaşlığını seçebileceklerini ifade ediyordu. Türkler yine isterlerse taşınabilen mallarını yanlarında götürebilecekler veya üçüncü kişiler vasıtasıyla işletebileceklerdi. Aynı antlaşmanın sekizinci maddesinde ise Bulgaristan'daki Türk Toplumunun hak ve hürriyetleri ele alınıyordu. Antlaşmada genel olarak Türk yerine Müslüman kelimesi kullanılıyordu. Bu ifade Berlin antlaşmasında da kullanılmıştı.

Sekizinci maddeye göre;

"Bulgaristan bilcümle memalikinde Bulgar tabaasından bulunan Müslümanlar asıldan Bulgar olan tabaanın haiz oldukları hukukî mülkiye ve siyasiyeyi haiz ve serbesti-i vicdana, hürriyet-i diniyeye ve ayin-i dinin alenen icrası hususunda serbestiye malik olacaklardır. Müslümanların âdatına riayet olunacaktır.

Zatı hazret-i padişahinin nam-ı nami-i hilâfetpenahilerinin hutbelerde zikrine devam olunacaktır." (13)

Demek ki Bulgaristan'daki Türk azınlığı Bulgarların faydalandıkları her türlü medenî ve siyasî haklardan mahrum bırakılmayacaklar, din

---

13-) Aslan Gündüz. "İki Taraflı ve Çok Taraflı Milletlerarası Antlaşmalar Işığında Bulgaristan Türklerinin Durumu. "Bilim, Kültür ve Sanatta Gerçek. c.1 sayı.1 Ekim 1985. s.40

hürriyeti, açıkça ibadet etme hürriyeti kendilerine tanınacaktı. Ayrıca Padişahın hutbelerde isminin okunmasına izin verilecekti.

Sekizinci maddenin devamında ise oradaki Türklerin cemaatleri ile ilgili hükümlere yer veriliyordu. Buna göre Bulgaristan'da var olan İslâm cemaatleri teşkilâtı ve bunların malları tanınıyordu. Müslüman cemaatler Başmüftülere bağlı olacaklar, onunla girdikleri ilişkilerden dolayı hiçbir engelle karşılaşmayacaklardı,

Onuncu ve onbirinci maddelerinde Türklerin taşınır ve taşınmaz malları konusunda hükümler vardı. Mal varlığına saygı gösterilecek, herhangi bir kısıtlama getirilmeyecekti. Taşınmaz mallarını kiraya verebilecekler ve kendileri Türkiye'ye göç etmiş olsalar dahi üçüncü kişiler aracılığıyla işletebileceklerdi.

Onikinci maddede Türk-İslâm vakıflarına dokunulmayacağı, ondördüncü maddede ise Türk mezarlıklarına saygı gösterileceği belirtiliyordu. 1913 tarihli Türk-Bulgar Barış antlaşması Bulgaristan'da azınlık halinde yaşayan Türk Toplumunun bütün hak ve hukukunu bir defa daha güvence altına alıyordu.

b-) Müftülüklerle ilgili Sözleşme

Barış Antlaşmasının iki numaralı eki olarak hazırlanan Müftülüklerle ilgili sözleşmede Bulgaristan'daki Müftülerin her türlü hakları ayrıntılarıyla gündeme getiriliyordu. Buna göre daha önce 1909 İstanbul Protokolünde de ifade edildiği gibi Sofya'da bir Başmüftü bulunacaktı. Bunun seçimi ve görevleri tespit edilmişti. Başmüftü Bulgaristan ile Şeyhülislâm arasında aracılık yapacak, ordaki din ve hayır kurumlarını denetleyebilecekti. Müftüler Bulgaristan'daki müslüman cemaat arasından seçilecekti. Başmüftü, müftüler ve yardımcılarını Bulgar devlet memurlarına tanınan bütün haklardan faydalanacaklardı.^{X)}

Son zamanlara kadar varlıklarını sürdürebilmiş bulunan Bulgaristan'daki yüzlerce imam, yüzlerce Türk okulunu denetleyebilecekler, yeni

---

(X)- Haftalık "Yeni Düşünce" gazetesinde Bulgaristan'daki Müftü ve İmamların tam listesi yayınlanmıştır. Konumuzu dağıtacağı düşüncesiyle vermiyorum. Ancak söz konusu liste incelendiği takdirde Bulgaristan'da antlaşmalarla da taahhüt edildiği şekilde Sofya'da bir Başmüftü olmak üzere diğer illerdeki ona bağlı 6 müftü ve il, ilçe ve

okullar açılması için teşebbüste bulunabileceklerdi. Üstelik Bulgar Hükümeti giderleri devlet bütçesinden karşılama yükümlülüğü altına giriyordu. Türk öğretmenlerinin maaşları da Bulgar hazinesinden verilecekti. Eğitim-Öğretim Türkçe yapılacak ayrıca Bulgarca da okutulacaktı. İlköğretim mecburiyeti ve öğretmenlerin hakları bakımından Bulgar yasaları ve onların uygulamalarında Türklerle Bulgarlar eşit tutulacaktı. Müftülerle ilgili 1913 Sözleşmesi hükümlerine göre Bulgaristan'da "Nüvva" adı altında müftü adaylarının yetiştirilmesi için bir okul açılması gerekiyordu. Daha sonraları Bulgaristan Türk Toplumunun Hürriyet Mücadelesini yapacak olan ve çeşitli tarihlerde işkencelere, zulümlere, maddi ve manevi baskılara tabi tutulan Türk aydınlarının büyük çoğunluğu bu okuldan yetişmişti.

1913 tarihli Sözleşmenin sekizinci maddesi Türk nüfusunun kalabalık olduğu her yerde "İslâm Cemaati" seçilebileceği hükmünü getirmekteydi. Tüzel kişilikleri Bulgar Hükümetince kabul edilecekti. Cemaat Encümenleri vakıf ve eğitim işlerinden sorumlu olacaklar, Türk-İslâm eserlerinin sahipleri sayılacaklardı. Mezarlıklar ve camiler de İslâm vakıflarından kabul ediliyordu. Hükümet vakıf mallarına dokunamayacak, hiçbir cami, mescit, vakıf emlakı, mezarlık, hayır kurumu v.b. bedeli önceden ödenmeden istimlak edilemeyecekti.

Müftülüklerle ilgili sözleşmenin hükümleri çoğunlukla İstanbul Protokoluna ek yapılan sözleşmenin hükümlerine benzemektedir. Bir çok haklar her ikisinde de verilmiş, teyid edilmiştir. Bulgaristan'da Türk-İslâm azınlığı, okulları, vakıfları, encümenleri, cemaat örgütleri, müftülükleri, dili, dini, gelenek ve görenekleri, hakları, özgürlükleri ile antlaşmanın güvencesi altına alınmıştır. Bulgar Hükümeti bu tür taahhütlerin altına birkez daha girmiştir. Böylece Türkiye'nin Bulgaristan'da-

---

köylerde toplam 219 imamın bulunduğu görülecektir. Son uygulamalarla bunların da ismi değiştirilmiş ve dünya kamuoyuna, imamların kendi istekleriyle isimlerini değiştirdikleri duyurulmuştur. Demek ki bundan sonra bu Bulgar imamları! Bulgar cemaate! bulgarca namaz kıldıracaklar, dua ettireceklerdir. Asıl dikkati çeken bir başka husus Bulgar ismi aldıktan sonra imamların maaşlarının birkaç misli arttırılmış olmasıdır.

(Yeni Düşünce Yılı 6. sayı 237. 16 Mayıs 1986.s.8)

ki Türklerle olan tarihi bağları bu antlaşma ile hukuken tekrar perçinlenmiştir.

4- NEUILLY BARIŞ ANTLAŞMASI

27 Kasım 1919 tarihinde Fransa'nın Paris yakınlarındaki Neuilly kentinde bir barış antlaşması imzalandı.

Türkiye'nin taraf olmadığı bu antlaşma Birinci Dünya savaşı sonrasında Müttefiklerle Bulgaristan arasında yapıldı. Bulgaristan çok taraflı bu antlaşma ile başka devletlere karşı ülkesindeki azınlıklara bilinen hak ve özgürlüklerini vermek, belli bir statüyü tanımak yükümlülüğü altına girdi.

Neuilly Antlaşmasının dördüncü bölümü Bulgaristandaki azınlıkların korunması ile ilgilidir. Bu bölümdeki hükümleri Bulgaristan, 49 . maddede de ifade edildiği gibi;

"... temel yasa olarak tanımayı, hiçbir yasanın, hiçbir yönetmeliğin ve hiçbir resmi kararın bu hükümlere aykırı olmamasını ve bu hükümlere karşı hiçbir yasa, hiçbir yönetmelik ve hiçbir karar ileri sürmemeyi taahhüt" (14)

etmiştir. Yani Anayasa değerinde saymaktadır. Buna göre Bulgar Anayasası, yasaları, resmi kararları azınlıkların korunmasına ilişkin antlaşma hükümlerine aykırı olamayacaktır.

Dördüncü bölümdeki azınlıklarla ilgili hükümlere göre din, dil, ırk, milliyet ayırımı gözetilmeyecek, Bulgaristan sınırları dahilinde yaşayan azınlıklara tam eşitlik sağlanacaktır. 50. maddenin ikinci paragrafında;

"Bulgaristan'ın bütün ahalisi, kamu güvenliğine ve hüsnü ahlâka ters düşmeyen iman, din veya inançlarını alenf veya hususî surette ifa et-

---

14-) Bilâl N. Şimsir. "Bulgaristan Türk Azınlığının Ahdî Durumu" Türk Kültürü. Sayı 264. Yıl 24 Nisan 1985. s.263-264

ifadesi yer almaktadır.

me hakkına sahip olacaklardır" (15)

53.maddede;

"Bütün Bulgaristan vatandaşları yasa önünde eşittirler ve ırk , dil veya din ayrılığına bakılmaksızın aynı medenî ve siyasî haklardan yararlanırlar.

Medenî ve siyasî haklardan yararlanma,özellikle kamu görevlerine alınma veya çeşitli mesleklerde ve işlerde çalışma bakımından din , inanç ve mezhep ayrılığı hiçbir Bulgar vatandaşına zarar veremez.

Bulgar vatandaşlarının gerek özel ve ticarî işlerinde,gerek din, basın veya her türlü yayın konusunda ve gerekse açık toplantılarda herhangi bir dili serbestçe kullanmalarına hiçbir kısıtlama konamaz.

Bulgar Hükümeti resmî bir dil kabul etmiş olsa da,Bulgar vatandaşlarının Bulgarcadan başka bir dili mahkemeler önünde gerek sözlü gerek yazılı olarak kullanmalarına gereken kolaylıklar gösterilir."

54.maddede;

"İrk,din veya dil azınlıklarından olan Bulgar vatandaşları,diğer Bulgar vatandaşlarının fiilen ve hukuken yararlandıkları aynı muamelelerden ve güvencelerden yararlanırlar.

(Azınlıklardan olan Bulgar vatandaşları) özellikle,masrafları kendilerince karşılanacak hayır kurumları,dinî ve sosyal kurumlar,okullar ve diğer eğitim kurumları açmak,bunları yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve serbestçe ibadet etmek bakımından eşit haklara sahip olacaklardır."

55.maddede;

"Eğitim-Öğretim konusunda Bulgar Hükümeti Bulgarcadan başka bir dil konuşan Bulgar vatandaşlarının önemli oranda yaşadıkları şehir ve bölgelerde bu Bulgar vatandaşlarının çocuklarına ilk okullarda kendi dillerinde eğitim verilmesi için gereken kolaylıkları sağlar.

İrk,din veya dil azınlıklarından olan Bulgar vatandaşlarının önemli oranda buldukları şehir ve bölgelerde,eğitim,din ve hayır amacıyla Devlet ve Belediye bütçeleriyle diğer bütçelere konmuş olan kamu

fonlarından bu azınlıklara âdil bir pay ayrılır."

56.maddede;

"Bulgaristan,işbu antlaşmanın veya Müttefik ve Bağlaşık Devletlerin Almanya,Avusturya,Macaristan,Rusya veya Türkiye ile imzaladıkları antlaşmaların yahut da Müttefiklerin kendi aralarında imzaladıkları antlaşmaların öngördüğü ve ilgililere Bulgar vatandaşlığını seçip seçmeme hakkını bahşeden hakkı hıyarın kullanılmasına hiçbir engel çıkarmamayı taahhüt eder.

Bulgaristan,etnik azınlıkların karşılıklı ve gönüllü göçleriyle ilgili olarak başlıca Müttefik devletlerin vazetmeyi uygun göreceklere hükümleri tanımayı taahhüt eder."

57.maddede;

"Bulgaristan,işbu bölümdeki maddelerin ırk,din veya dil azınlıklarından olan kişileri etkilediği ölçüde,uluslararası nitelikte taahhütler olduklarını ve bu hükümlerin Milletler Cemiyetinin güvencesi altına alınmasını kabul eder.Bu hükümler,Milletler Cemiyeti Konseyi çoğunluğunun rızası olmadan değiştirilemezler. Konseyde temsil edilen Müttefik ve bağdaşık devletler,Milletler Cemiyeti Konseyinin çoğunluk kararıyla bu hükümlerin değiştirilmesine karşı çıkmamayı taahhüt ederler." denilmektedir.

Görüldüğü gibi dördüncü bölümün hemen hemen bütün maddeleri Bulgaristan'daki azınlıkların hak ve menfaatleri ile ilgilidir.

Azınlıklar inançlarının,örf ve adetlerinin,duygu ve düşüncelerinin gereklerini serbestçe yerine getirebileceklerdir.Medenî ve siyasi hakların tamamına sahip olabilecekler,istedikleri mesleği veya sanatı bağımsız olarak seçebileceklerdi.Devlet memuriyetine girmelerinde de herhangi bir engel bulunmuyordu.Azınlıklar dini törenlerde,ayin ve toplantılarda,ticaret işlerinde,basın yayın alanında,mahkemelerde velhasıl hemen hemen her yerde kendi ana dillerini serbestçe kullanabilecekler,Bulgar vatandaşlarının faydalandığı fiili ve hukuki haklardan mahrum bırakılmayacaklardı. Eğitim-Öğretim,hayır kurumları,dini,sosyal kurumlar açabilecekler,üstelik kendileri yönetip denetleyebileceklerdi. Azınlıkların kalabalık oldukları yerlerde yapılan her türlü çalışmanın masrafları için devlet ve belediye bütçelerinden yardım yapılacaktı. Bulgar Hükümeti azınlık çocuklarının anaokulu ve ilkokullarda kendi

anadilleriyle eğitim-öğretim görmelerine de kolaylıklar sağlayacaktı .

Görülüyor ki azınlıkların korunması ile ilgili Neuilly Barış Antlaşmasında getirilen hükümler, Bulgaristan Hükümeti için uluslararası bir yükümlülüktür. Bu yükümlülükleri Bulgaristan tek taraflı bozamayacağı gibi çıkarmış olduğu veya çıkaracağı Anayasa, yasa ve uygulamalar azınlıkların özgürlüklerini kısıtlayamaz, ortadan kaldıramaz.

Nüfus bakımından Bulgarlardan sonra en büyük ve önemli topluluğu meydana getiren Bulgaristan Türkleri Neuilly Antlaşmasının yukarıda saydığımız maddeleri çerçevesinde birçok hak ve özgürlükler elde ediyorlardı. Zaten konuları ve yoğunlukları itibarı ile de bu hükümler önce Türkler için uygulanmalı idi.

Ayrıca 57. maddede de ifade edildiği gibi azınlıklar için getirilen hükümlerin işleyişi ve denetimi Milletler Cemiyetine (Birleşmiş Milletler Teşkilâtı) bırakılmıştı. Üstelik Bulgaristan ile taraf devletler arasında çıkabilecek görüş ayrılığı sebebiyle olay Milletlerarası niteliği olan bir ihtilaf kabul edilecek ve diğer taraf isterse Milletlerarası Adalet Divanına gidebilecekti. (16)

Bugün yürürlükte bulunan söz konusu antlaşmaya taraf olmayan Türkiye; 1925 Dostluk Antlaşması aracılığı ile, orada kabul edilen hükümlerin Müslüman-Türk Toplumuna uygulanmasını bir kez daha teyid ettirirken kendisinin Bulgaristan'daki Türkler ile de hukukî bir bağı bulunduğunu ispatlamaktadır. (17)

5- 1925 TÜRK-BULGAR DOSTLUK ANTLAŞMASI VE OTURMA (İKÂMET) SÖZ - LEŞMESİ

Birinci Dünya Savaşından Türkiye ile birlikte yenik çıkan Bulgaristan Lozan Konferansından sonra, Devletler Hukuku ilkelerine uygun biçimde uluslararası hukuka ve uluslararası antlaşmalara girmek durumunda kalmıştı. Türkiye ile "bozulmaz bir dostluk" kurmak, diplomatik ilişkileri geliştirmek amacıyla 18 Ekim 1925 tarihinde Ankara'da Dostluk Antlaşması imzaladı.

16-) Aslan Gündüz. A.g. dergi. s.41

17-) Hüseyin Pazarcı. "Uluslararası Hukuk ve Antlaşmalar Yönünden Bulgaristan'daki Türklerin Statüsü" Bulgaristan'da Türkler Semineri 10 Nisan 1985 Ank. O. Yay. s.17.

Savaş sonunda azınlıkların korunması bir sistem olarak getirilmeye başlanmış olması sebebiyle bu dostluk antlaşmasına ekli protokol ve aynı gün söz konusu antlaşmaya bağlı olmayan bir oturum sözleşmesi imzalandı. Bulgaristan Hükümeti Bu Antlaşmada da Bulgaristan'daki Türk'lere bazı hak ve özgürlükler tanımaktadır.

a-) 1925 Tarihli Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması

Dostluk Antlaşmasının birinci maddesinde;

" Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgar Krallığı arasında bozulmaz bir barış ve içten ve sonsuz bir dostluk olacaktır" (18)

denmektedir.

Ekli Protokolun (A) paragrafında ise aynen;

"İki Hükümet, azınlıkların korunmasına ilişkin olarak, Neuilly Antlaşmasında yazılı hükümlerin tümünden Bulgaristan'da oturan Müslüman azınlıkları ve Lozan Antlaşmasında yazılı hükümlerin tümünden Türkiye'de oturan Bulgar azınlıkları yararlandırmayı, karşılıklı olarak, yükümlenirler.

Neuilly ve Lozan Antlaşmalarından herhangi birini imzalayan Devletlerin azınlıkları konusunda sahip oldukları tüm hakları Bulgaristan Türkiye'ye, Türkiye de Bulgaristan'a karşılıklı olarak tanırlar ." (19)

vaadi verilmektedir.

18-) İsmail Soysal. Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları. (1920-1945) I.Cilt T.T.K.Yay.Ankara 1983. s.255

19-) A.g.e.s.256

Demek oluyor ki Neuilly Antlaşmasında azınlıklarla ilgili belirtilen bütün hükümler 1925 tarihli Türk-Bulgar Dostluk Antlaşmasında da geçerli sayılacaktı.

Bulgaristan Neuilly Antlaşmasındaki Türk azınlıklarla ilgili tüm hükümlerden ülkesindeki Bulgaristan Türklerinin de faydalanacağını taahhüt etmiştir. O halde oradaki, sayıları milyonları geçen, Türk azınlığı din, dil, milliyet özelliklerinden dolayı herhangi bir ayırımına tabi tutulmayacak,

"...okullarını, dinî ve hayır kurumlarını yaşatabilecek, Türk çocuklarına ilkokullarda Türkçe eğitim-öğretim verebilecektir. Bulgar Hükümeti Türk azınlığın haklarına hürriyetlerine hiçbir engel çıkarmayacak, hiçbir kısıtlama getirmeyecektir." (20)

Söz konusu Protokol ile Türk Hükümeti, Lozan Antlaşması ile taahhüt ettiği Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıkların korunması ile ilgili hükümlerden Bulgar azınlığını, Bulgar Hükümeti de Neuilly Barış Antlaşmasında kabul ettiği azınlıklarla ilgili hükümlerden Müslümanları (Türkleri) de yararlandırmayı kabul etmiştir. Türkiye'de bulunan birkaç bin Bulgar azınlığına karşılık Bulgaristan'da milyonlarca Türk vardı. Üstelik 1925 yılından sonra Bulgar azınlığı yavaş yavaş azalırken, Bulgaristan'daki Türk azınlığı, çeşitli zamanlarda yapılan göçlere rağmen, gittikçe artmıştır.

18 Ekim 1925 tarihli Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması süresiz olarak yapılmıştır. O tarihten bu güne dek hükümleri geçerli kalmış, bozulmamış, ortadan kaldırılmamıştır. Dolayısıyla taahhüt edilenleri Bulgar Hükümeti hukuken uygulamak durumundadır. Geçerliliği devam ettiği için de Türk Hükümeti bunu Bulgar Hükümetinden istemek hakkına sahiptir.

b-) Türk-Bulgar Oturma Sözleşmesi

Türk-Bulgar Dostluk Antlaşmasının yapıldığı tarihte Ankara'da bir de Oturma Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşme Dostluk Antlaşmasına

---

20-) Bilâl N. Şimsir "Bulgaristan Türk Azınlığının Ahdf Durumu."

bağlı değildir.

Oturma Sözleşmesinin birinci maddesinde Bulgaristan'da Türk ve Türkiyede Bulgar uyrukluların oturma şartları ile ilgilibazı açıklıklar getirilmiştir. Buna göre her iki taraftaki Türk ve Bulgar uyruklularını istedikleri takdirde diğer ülkeye gidip yerleşebileceklerdir. Serbestçe gidip gelebilecekler, o ülke sınırları içerisinde dolaşabileceklerdir.

Sözleşmenin ikinci maddesi Bulgaristan Türklerinin serbest göçleriyle ilgili hükümleri içermektedir. Madde aynen;

"Bağıtlı taraflar, Bulgaristan Türklerinin ve Türkiye Bulgarlarının isteğe bağlı göçlerine hiçbir engel çıkarılmamasını kabul ederler.

Göçmenler yanlarında taşınır mallarını ve hayvanlarını götürmek ve taşınmaz mallarını serbestçe tasfiye etmek hakkına sahip olacaktır. Taşınmaz mallarını kesin gidişlerinden önce tasfiye etmemiş olanlar, göç gününden başlamak üzere, iki yıllık bir süre içinde bu tasfiyeyi yapmak zorundadır.

Malların tasfiyesinden elde edilen paraların ilgililerin dışarı çıkarma biçimi konusunda iki Hükümet arasında bir anlaşma yapılacaktır." (21)

demektedir.

Bu madde Bulgaristan Türkleri için hayati bir maddedir. Çünkü bu maddeye göre Bulgar Hükümeti Türklerin Türkiye'ye göçüne engel olmayacaktır. "İsteğe bağlı göç" hükmü getirildiğinden karşı çıkamayacak ve Türklerin Bulgaristan'dan Türkiye'ye istedikleri zaman göç etmelerine izin verecekti. Üstelik göçmenler taşınabilen mallarını ve hayvanlarını yanlarında getirebilecekler, taşınmaz mallarını da eğer gelirken satama-

mış ise bilâhare iki yıl içinde elden çıkarabileceklerdi. Bu iki yıllık zaman göçmenleri darda bırakmamak, mallarını değerinden ucuza elden çıkarıp zarara uğramalarını önlemek, yani göçmenleri korumak için verilmişti.

1969 yılında "Parçalanmış Ailelerin Birleştirilmesi" hakkındaki 1968 göç antlaşmasıyla Türkiye'ye göçmen olarak gelen kişi sıfatıyla burada şunu ifade edebilirim;

Bulgar Hükümeti Oturma Sözleşmesinin ikinci maddesinde açıklıkla belirtilmesine rağmen Bulgaristan'daki Türklerin Türkiye'ye serbestçe göç edebileceklerine dair hükümleri ellerinden geldiğince ağırlaştırmak, uygulamamak için çeşitli psikolojik, maddi ve manevi baskılar yapmışlardır. Özellikle taşınmaz malların tasfiyesinde kanunda iki yıllık bir süre verilmesine rağmen büyük zorluklar yaratmışlar, Türklerin göç esnasında mallarını satamamaları ,yada çok ucuza elden çıkarmaları için gayret sarfetmişlerdir. Göç esnasında hemen hemen bütün aileler, pasaportlarını ne zaman alıp yola ne zaman çıkacaklarına dair habersiz bırakılmışlardır. Son anda, geceyarısı yada sabah erkenden birtakım kanunsuz emirlerle apar topar, eşe dosta haber vermeden yola çıkmaları istenmiştir. Ayrıca göç eden Türkler yolculuk esnasında dahi çeşitli tehditlere maruz kalmışlardır. Bir taraftan taşınmaz malların satılması engellenmek istenmiş, diğer taraftan ise çok ucuza satabilenlerin paraları ellerinden alınmaya çalışılmıştır. Bu arada satılık evlerin Bulgarlar tarafından alınması da teşvik edilmiştir.

Bu sebeplerden bir çok Türk ailesi taşınmaz mallarını satmadan, alelacele Türkiye'ye gelmişlerdir. Bir başka uygulama da Türk sınırına gelmeden önceki Bulgar topraklarındaki son durakta yapılmakta idi. Göçün trenle yapılmasından dolayı bütün aileler yere indirilerek, üzerlerinde hiç bulgar levası kalmayacak şekilde harcamada bulunmalarını, aksi halde yapılacak arama sonucu leva bulunan ailelerin Türkiye'ye gönderilmeyeceği tehdidi anons edilmekte ve soydaşlarımızın son kuruluşlarının da sarfedilmesi sağlanmakta idi. Göçten sonra Türkiye'deki bazı vatandaşların "Bulgaristan'dan gelen Türkler çok zengin, birçok eşya getiriyorlar" tenkidleri bu sebepten kaynaklanmaktadır.

Oturma Sözleşmesinin hükümleri Atatürk döneminde düzgün ve dürüst bir biçimde uygulanmıştır. Bu antlaşma sayesinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye çeşitli zamanlarda binlerce Türk ailesi gelip yerleşme im-

kânı bulmuştur. 1930'larda her yıl olmak suretiyle sadece 15-20.000 kişi gelmiştir. Bu dönemde gelen göçmenlerin yıllık ortalaması 17.000'i bulmaktadır. Büyük kitleler halinde akın söz konusu olmadığından Türklerin birdenbire eksikliği hissedilmemiş ve Bulgar ekonomisine pek zarar getirmemiştir. Diğer yandan da göçmenler gelirken yanlarında taşıyabilen mallarını ve hayvanlarının bir kısmını getirebildiklerinden Türkiye'ye fazla yük olmamışlardır.

1925 tarihli Oturma Sözleşmesinin hükümleri 1944 yılında Bulgaristan'daki rejim değişikliği sebebiyle askıya alınmış, o tarihten sonra da Bulgar makamları sağlıklı bir göç anlayışından uzak durmuşlardır. 1949 yılına kadar hükümler uygulanmamış 1950 yılında ise birdenbire kapılar açılarak 250 bin Türk göçmenin Türkiye'ye kabul edilmesi istenmiştir. Bunun anlamı Türk halkını perperişan göçe zorlamak, bu arada Kore savaşına katılmış bulunan Türkiye'yi iç ve dış zorluklarla uğraşırken, bir de bu sorunla karşı karşıya getirmektir. Bulgar Hükümeti göçü yasaklamakla da, birdenbire büyük kitleleri dar bir zamanda göçe zorlamakla da sözleşmenin hükümlerine ve ruhuna aykırı harekette bulunmuştur.

Bulgar Hükümeti 1949 yılında sadece 1.670 kişinin göçüne izin vermişti. 1950 yılında ise 52.000 kadar Türk Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmişti. 1951 yılında bu sayı 102.000'i aşmıştı. (22)

Bulgaristan, sınırları istediği zaman açıp istediği zaman kapatmakla göç meselesinde samimi olmadığını ispatlamıştır. Yıllara göre farklı bir şekilde yapılan göç dalgaları bunun belirtisidir. Nitekim 1951 yılında son olarak sınırlarını kapatan Bulgaristan, Oturma Sözleşmesinin hükümlerini işleterek, 1968 yılında her iki ülkenin de mutabakatıyla sınırlı bir göç antlaşması yaptı.

1925 Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması ve oturma sözleşmesi Bulgaristan Türklerine azınlık statüsü çerçevesinde hukuki haklar da tanımaktadır. Bu haklar tek taraflı feshedilemeyecek şekilde sağlam ve güçlüdür. Aynı zamanda;

"1925 Dostluk Antlaşmasının azınlıklarla ilgili hükümleri statü düzenleyen hükümler olduğundan, tek taraflı da değiştirilemeyeceği gibi sona

ermesi de süre ile kayıtlı olamaz."

(23)

Bugün Bulgaristan Türklerinin zorla isim,dil,din,milliyet değiştirme mecburiyetine tabi tutulması,öldürme,sürgün,işkence gibi olaylarla karşı karşıya kalmaları sebebiyle Türk Hükümeti;sözleşme maddelerinde taahhüt edilen hususları Bulgar Hükümetinden isteme hakkına sahiptir.

6- 1947 Tarihli Paris Barış Antlaşması

İkinci dünya savaşının sonunda 10 Şubat 1947 tarihinde Paris'te Bulgaristan ile Müttefik devletler arasında Türkiye'nin taraf olmadığı bir barış antlaşması imzalandı.Savaşa son veren bu antlaşma SSCB,Britanya,ABD,Avustralya,Beyaz Rusya,Çekoslovakya,Yunanistan,Hindistan,Yeni Zelande,Ukrayna,Güney Afrika birliği,Yugoslavya ve Bulgaristan'ın dahil olduğu 21 ülke arasında imzalanmıştır.(24)

Bulgaristan bu antlaşma ile de ülkesindeki azınlıkların hak ve menfaatlerine saygı gösterceğini taahhüt etmiştir.Antlaşmanın ikinci maddesinde;

"Bulgaristan,ırk,cinsiyet,dil yada din farkı gözetmeksizin yetkisi altındaki herkesin söz,basın yayın, ibadet,düşünce ve toplantı özgürlükleri dahil,tüm insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmasını sağlayacak bütün gerekli tedbirleri alır." (25)

denilmektedir.

Antlaşma hükmü arasına giren bu ilkeler Bulgaristan tarafından dürüstçe uygulansa idi bugün Bulgaristan'da yaşayan milyonlarca Türk anadillerini serbetçe kullanabilecekler,çocuklarını rahatça eğitebilecekler,dinlerinin,örf ve adetlerinin gereklerini yerine getirebileceklerdi.Bulgaristan verilen hak ve özgürlükleri engellemek yerine,sağlamak ve tedbirler almak durumundadır.

23-) Hamza Eroğlu,A.g.makale s,33

24-) Aslan Gündüz,A.g.makale s.43 dipnot,12

25-) Bilâl N.Şimşir,A.g.e. s.380

Paris Barış Antlaşmasının üçüncü maddesinde,1919 Neuilly antlaşmasında azınlıkların haklarının çiğnenmesi,engellenmesi,kaldırılması doğrultusunda yasalar koyamacağını ifade ettiği gibi,Bulgaristan,bu maddede de aynen;

"...ayrımçı nitelikteki mevzuatını kaldırmak için tedbirler almış olan Bulgaristan,bu tedbirleri tamamlamayı ve ileride de bu maddede açıklanmış olan amaçlarla bağdaşmayacak hiçbir tedbir almamayı veya hiçbir yasa çıkarmamayı taahhüt eder."(26)

diyerek yükümlülük altına girmiştir.Azınlıklar konusundaki temel hak ve özgürlükler bir defa daha teyid edilmiştir.

1947 tarihli bu antlaşmada sık sık temel hak ve özgürlükler deyimini geçmektedir.Bilindiği gibi bu deyim Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde anılan bütün hak ve özgürlükler sistemini kapsamaktadır.Özellikle ikinci dünya savaşından sonra imzalanan barış antlaşmaları,milletlerarası barış düzenini kurmak amacı gütmektedir.Devamlı bir statü sağlamaya yöneliktir.Zaten bu barış antlaşmasında bulunan hükümler Birleşmiş Milletler Antlaşmasının kabul ettiği esaslardan kaynaklanmaktadır.Bu hükümler Milletlerarası barış ve güvenliği ilgilendiren hükümlerdir.Sadece Barış Antlaşmasına taraf olan ülkeleri değil,Birleşmiş Milletlere üye bütün devletleri ilgilendirir.Bulgaristan Halk Cumhuriyeti de 1955 tarihinde bu kuruluşa girdiğine göre önce veya sonraki antlaşmalarda taahhüt ettiği hükümleri yerine getirmek mecburiyetindedir.Insan hakları ile ilgili hükümler bütün üye devletleri ilgilendirmektedir.Bütün üye devletlerin ortak sorunudur.Ayrıca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üye olmayan devletler hakkında da karar alabilmektedir.Insanların temel hak ve özgürlükleri,medenî ve siyasî hakları sadece üye devletlerde değil bütün dünyada ön plânda ele alınacak sorunlardır.Insan hakları bütün insanlığın hakları olmalıdır.Dolayısıyla Paris Barış Antlaşmasının özelliği,hükümlerinin devamlılık arzetedir. (27)

Bulgaristan,ileride de,yani bugün ve yarın da,ayırım gözetici

---

26-) A.g.e. s.381

27-) Hamza Eroğlu,A.g.makale s.35

tedbirlere başvurmamayı, temel hak ve hürriyetleri çiğnememeyi taahhüt etmiştir.

7- 1950/51 Göçü ve 1968 Göç Antlaşması

Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından bugüne kadar bazan sık bazan seyrek aralıklarla ama devamlı olmak üzere göçler olmuştur. İkili antlaşmaların yanında ihtiyarî mahiyette de gelen bu göçler çoğunlukla Bulgar Hükümetlerinin insiyatifi altında uygulanagelmıştır.

Balkanlarda, özellikle 1944'lerden sonra, Sovyetler Birliği tarafından desteklenen gruplaşma hareketleri vardı. Yugoslavya, Bulgaristan ve Arnavutluğun katıldığı;

"Güney Slavları Federasyonu."(28)

kurulması düşünülüyordu. Dolayısıyla Stalin'in kolaylıkla yönetebileceği, etkisi altına alabileceği ülkeler biraraya gelecekti. Ancak Tito'nun yan çizmesi, Güney Slavlarını kendi liderliği altında toplamak istemesi işleri karıştırdı. Sovyetler Birliği bu sebeple Balkanlardaki gruplaşmalar aleyhine tavır takınmaya başladı. Sonuç olarak da Yugoslavya Kominform'dan atıldı. Ancak Tito'nun Kominform'dan çıkarılmasının hemen akabinde Batıya yakınlaşması, batı ile sıkı bir işbirliği kurma teşebbüsü, diğer yandan, iç savaşın sona ermesiyle Yunanistan'ın, bu arada 1950 Mayısındaki iktidar değişikliği ile Türkiye'nin de Natoya yakınlaşması Sovyetler için hoş karşılanacak lehte durumlar değildi. Bu arada patlak veren Kore savaşına Türkiye'nin asker göndermesi Nato'ya girmek isteğinin kesin delili idi. Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletlerinin Balkanlar üzerinde artık daha aktif bir politika takip etmesi gerekiyordu.

a-) 1950/51 Göçü

Balkanlarda Hür Dünyanın özellikle de Türkiye'nin lehine olan bu gelişmeler Sovyetler Birliği ve diğer Sosyalist ülkeleri endişeye sevk etmiş, eski önemini kaybeden azınlıklar sorunu tekrar gündeme getirilerek siyasal bir mücadele aracı olarak kullanılmak istenmiştir. Nitekim Türkiye'nin 25 Haziran 1950'de patlak veren Kore savaşına Sosyalist ülkeler aleyhine, Batı ve A.B.D. ile taraf olarak, asker göndermesi, savaşın

---

28-) Oral Sander, Balkan Gelişmeleri ve Türkiye, (1945-1965) Ank.Ü.S.B.F. Yay., Ank., 1969 s, 60

hemen arakasından Bulgaristan'ın 250.000 Türkü Türkiye'ye emrivaki göç ettirmeye çalışmasına neden olmuştur. Bulgaristan'ın bu hareketi Balkanlardaki genel stratejinin aleyhine dönmesinden kaynaklanıyordu. Ayrıca Türkiye'de o sırada iktidar değişikliği de olmuştu. Hem yeni yönetimi zor duruma sokmak, hem de Türk ekonomisini ağır bir yükün altında bırakmak amaçlanıyordu. Bunların dışında Türklerin Türkiye'ye göçe zorlanmasının bir başka ve daha önemli bir sebebi vardı. Bulgaristan Hükümetinin iç politika düşünceleri ve Bulgaristan'da yaşayan Türklerin durumu.

Bulgaristan 1940 yılında Romanya'dan verimli Güney Dobruca topraklarını almıştı. 7 Mart 1950'de Bulgaristan Tarım Bakanlığının almış olduğu bir kararla bu topraklarda kollektif çiftlikler kurma ve yaklaşık 150.000 civarında bulunan Türk nüfusun bu çiftliklerde çalıştırılması teşebbüslerine geçildi. Ayrıca 1944'ten beri uygulanan tarımda modernizasyon ve makinalaşma hareketi bu yıllarda süratlendirilmişti. Dolayısıyla insan gücünden yapılan tasarrufla özellikle bu bölgede büyük bir işsizlik baş göstermişti.(29) İşte Bulgaristan, kendi bünyesinde eritemediği bu Türk azınlığı başından atmak istemiş, göçe zorlamıştır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle 10 Ağustos 1950 günü Bulgar Hükümeti Türkiye'ye sert bir nota vererek Bulgaristan Türklerinden 250.000 kişinin üç ay içinde Türkiye'ye alınmasını istemiştir.

Karşılıklı notalarla çözümlenmeye çalışılan 1950 göçü Bulgar Hükümetinin tek taraflı bir hareketinden doğmuştur.(30) Lozan antlaşması esnasında 30 Ocak 1923 günü imzalanan Türk ve Rum Nüfus mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokolda olduğu gibi bu göç uluslararası bir antlaşmaya dayandırılmak istenmiştir. Halbuki biz 1950 göçünü Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılan siyasi antlaşmalardan biri olarak kabul etmedik ve 1968 göç antlaşması bünyesinde genel olarak izah etmekle yetindik.

Bulgaristan'da 9 Eylül 1944 yılından itibaren değişen yönetim sistemi, daha sonraları gidilen kollektifleştirme ve tarımda makinalaşma gibi Bulgaristan'daki Türklerin huzursuz olmasına ve işsiz kalmasına sebep

---

29-) A.g.e. s.71

30-) Yılmaz Altuğ, "Balkanlardan Anayurda Yapılan Göçlerin Mahiyeti" , İst.Ü. Hukuk Fak. Mecm., 1967 sayı 32 s.849

olan gelişmeler o tarihlerde Bulgarların isteği doğrultusunda Türklerin Türkiyeye göç etme arzularını arttırmıştı. Çeşitli zamanlarda ve çok kısa aralıklarla binlerce Türk ailesi Türk Konsolosluklarına başvurmaya başladı. Önceleri gizlice ve korkarak hazırlanan dilekçeler daha sonraları açıkça Sofya'daki Türkiye Büyükelçiliğine, Varna ve Filibe'deki Türk Konsolosluklarına iletildi. Zaten son zamanlarda Türkler üzerinde çeşitli baskılar uygulanmaya başlamıştı. Rejim değişikliği sonucu iş başına gelen yeni yönetim ağır vergiler alıyor,büyük çoğunluğu köylü olan Türklerin ürünlerinin büyük bir bölümü devlete aktarılıyordu.Türkler "Trudovak" adı verilen işçi-asker taburlarında ağır işlerde çalıştırılarak askerliklerini yapmak mecburiyetinde kalıyorlardı. Ayrıca 1947 yılından itibaren Türk azınlığın ileri gelenleri ve aydınları sorgusuz sualsiz tutuklanmaya başlanmıştı. Türk öğretmeni,din adamı,esnaf ve sanatkârı hattâ okul çocukları olmak üzere bütün Türklerin belirli plân ve programlar çerçevesinde sık sık toplantılara çağırılmaları,Marksist-Leninist teorilerin adeta zorla aşılana çalışılması Bulgaristan Türklerini huzursuz etti. Bulgar Hükümetinin 1946 yılında Türk azınlık okullarını devletleştirmesi ve 1949'dan sonra Türklerin ellerinden tarlaları alınarak (TKZS) lerin yani kooperatif birliklerinin kurulması kararları var olan huzursuzlukları iyice arttırdı. Mal ve mülklerinden olan Türkler,okulların da kapatılmasıyla millî kültürlerini,benliklerini kaybetme ile karşı karşıya kalmışlardı. (31) Bulgarlaşma yok olma tehlikesi Türkiyeye göç düşüncesini pekiştirdi.Nitekim Bulgaristan Türklerinin çeşitli yollarla Sofya,Varna ve Filibe'deki Türk elçilik ve konsolosluklarına ulaştırdıkları binlerce dilekçenin yanında Cumhurbaşkanı İnönü'ye kadar iletilebilenler de vardı.Bu dilekçe-mektupların bir tanesinde Burgaz'ın Aydos ilçesine bağlı Macarlar köyündeki 140 hane Türkün Türkiyeye göç etmek istediği belirtiliyor,sebepler olarak ise şunlar dile getiriliyordu;

"...Birincisi tarlalarımızı koperat-siya (kooperatif) yaptılar,hattâ hükümet tarafından bir heyet ayrıldı bu işler için.Bizi de işlemek (çalışmak) için kandırıyorlar.İkincisi mekteplerimizde diniye ve Kur'an oku-

tılmuyor. İlerde dinimizi unuttura -
caklar. İşte bu zorluklar karşısın -
da kaldık, ne yapacağımızı şaşırдық,
sancağımız olan Türkiye'ye hicret et -
meyi gözümüze aldık. Kabul etmenizi
rica ederiz..." (32)

Geleceklerinin karanlık olduğunu sezen Bulgaristan Türkleri her -
ne pahasına olursa olsun Türkiye'ye göç etmek istiyorlardı. Konsolosluk -
larda biriken binlerce istek dilekçesi karşısında Türkiye Hükümeti Ba -
kanlar Kurulu 31 Mayıs 1947 günlü ve 3/5922 sayılı kararname (33) ile
buradaki Türklerin yapılacak antlaşmalarla göçlerinin sağlanması işinin
daha müsait bir zamana bırakılmasının doğru olacağı düşüncesine varı -
yordu. Yani toplu göçmen alınmayacaktı. O zamanki ekonomik ve sosyal
şartlar gözönüne alınarak toplu halde gelebilecek bir Türk kitlesinin
büyük zorluklar doğuracağı düşünülmüştü. Nitekim daha sonraları serbest
göçmen olarak alınabileceği kararı çıkmış ve Bulgaristan'daki Türk Kon -
soloslukları azar azar vize vermeye başlamışlardı. Ancak Türkiye'ye ser -
best göç için bazı şartlar getiriliyordu. Göçmenin Türkiye'deki akrabala -
rı noter tasdikli taahhütname ile onların bakımlarını üstleniyorlardı.
Bu şartlar yerine getirildiği takdirde izin veriliyor ve Türkler "ser -
best göçmen" olarak gelebiliyorlardı.

Azar azar çıkış vizesi verilmesi ve Türklerin Türkiye'ye göçle -
rinin sağlanması ekonomik ve sosyal açıdan bir zorluk doğurmayacaktı.
Amaçlanan da buydu. Ancak Bulgar Hükümeti aniden sert bir nota ile
250.000 Türkün derhal alınmasını Türk Hükümetinden istedi. Bu mümkün de -
ğildi. Zamana ihtiyaç vardı. Dolayısıyla karşılıklı notalamalar ile her
iki ülke birbirini suçlamaya başladı. Bulgaristan Türkiye'nin antlaşma -
lar çerçevesinde Türkleri alması gerektiğini savunuyor, bir taraftan
da içte Türkiye'nin Bulgaristan Türklerini istemediği, almayacağı propa -
gandası işletilerek göç arzusu azaltılmaya çalışılıyordu. Gerçi işsiz -
likten kurtulma yolları için Bulgarlar bu göçü ortaya atmışlardı. Fakat
çok kısa bir süre içinde yüzbinlerce kişi, adeta Bulgaristan'daki bütün
Türkler Türkiye'ye göç etme isteklerini açığa vurunca Bulgarlar telâşlan -
dılar. Çünkü Bulgar ekonomisini Türkler ayakta tutuyorlardı. En ağır iş -
lerde onlar çalışıyordu. Ayrıca tarımın büyük çoğunluğu Türklerin elin -

---

32-) A.g.e. s.215

33-) A.g.e. s.215 dipnot,213

deydi. Bu yüzden Bulgarlar bu defa da göç arzusunu kırma yolları aramaya başladılar.

1950 göçü esnasında Bulgar Hükümeti ülkesindeki kalabalık Türk kitlesini azaltmayı amaçlıyordu. Ancak vize alarak ilk etapta Türkiye'ye gelenlerin büyük çoğunluğu çingeneydi. Bulgarlar hiçbir işe yaramayan, herhangi bir yerde istihdam edemediği, Bulgar ekonomisine faydası olmayan çingeneleri göz açıp kapayıncaya kadar Türkiye'ye göndermek istemişti. Olayın farkına varılır varılmaz sınırlar kapatıldı. Sert bir nota ile Bulgar Hükümeti ikaz edildi. Buna rağmen zaman zaman çeşitli sürtüşmelere yol açan bu göç esnasında, yani 1950 ve 1951 yıllarında kesintilerle olmasına rağmen toplam 152.755 kişi (34) Türkiyeye gelmiş, soydaşlarımızın iskân edilmesi, iş bulunması, üretici duruma getirilmesi ise Türk Hükümetine kalmıştı.

b-) 1968 Göç Antlaşması

Bulgar Hükümeti; ülkesindeki Türk azınlığının patlama noktasına varan nüfus artışından duyduğu endişeler yanında ekonomik ve siyasal bazı düşüncelerinden dolayı hem kendi yönetimini rahatlatmak, hem de Türk Hükümetini zor durumda bırakmak amacıyla giriştiği son tehcir olayından sonra yaklaşık 17 yıl azınlıklar konusunda hür dünya kamuoyuna herhangi bir olay sızdırmadı. Geçen zaman içersinde içte, Türkleri belirlenen plân ve programlar dahilinde sessiz sedasız asimile etmeye devam ederken, dışta ise "iyi komşuluk", "uluslararası barış", "insan haklarına saygı" gibi birtakım samimiyetsiz beyanatlarla dünyayı yanıltıyordu.

Bulgar Hükümeti bu yıllarda özellikle Türkiye ile iyi geçinme yolları aradı ve sürekli iyi komşuluktan bahsetti.

1960 yılından itibaren ise iki ülke arasında gittikçe düzelen iyi komşuluk ilişkileri Bulgaristan'daki Türk azınlığı sorununun gündeme getirilmesine yol açtı. Nihayet 1966 yılında Bulgar Dışişleri Bakanının Türkiye'yi ziyareti esnasında imzalanan protokole göre yenibir göç konusunda müzakereler başlatıldı.

22 Mart 1968 günü parafe edilen sınırlı göç antlaşmasının imzalanması için Bulgar Başbakanının Türkiye'ye gelmesi beklendi. İyi komşuluk ve dostluk havası içersinde geçen görüşmelerden sonra Türkiye Dış-

işleri Bakanı İ.Sabri Çağlayangil ve Bulgaristan Dışişleri Bakanı İvan Başev antlaşmayı imzaladılar. İmza töreni sırasında güzel demeçler verildi. Başbakan Süleyman Demirel Jivkof'a "memleketimiz arasında bağlayıcı, birleştirici bir unsur olduğuna inandığımız Bulgaristan'daki soydaşlarımızın bir kısmının parçlanmış aileleri birleştirmek gibi insani bir gaye ile Türkiye'ye göçüne imkân verecek olan bir antlaşma da bu ziyaretiniz esnasında Dışişleri Bakanımız tarafından imzalanacaktır" derken, Bulgar Başbakanı da "Bu ziyaret, iki ülke arasındaki dostluk ve yeni işbirliğine yeni ve daha büyük hız vermek arzusunun bir ifadesidir. Bu müsterek isteğin ifadesi, 1952 yılına kadar akrabaları Türkiye'ye göç etmiş olan Türk asıllı Bulgar vatandaşlarının Türkiye'ye göçü hakkında antlaşmanın Dışişleri Bakanları tarafından imzalanması olacaktır" diyerek duygularını ifade ediyordu. Çağlayangil "bu antlaşma ve göçmenler bir dostluk köprüsü kuracaklardır" derken, İvan Başev de "bu antlaşmanın müspet yönde gelişmelerin güzel bir belirtisi olduğunu" (35) söylüyordu.

Nihayet 1968 yılı Mart ayında "Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti arasında yakın akrabaları 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş olan Türk asıllı Bulgar vatandaşlarının Bulgar Halk Cumhuriyetinden Türkiye Cumhuriyetine göç etmeleri hakkında antlaşma imzalandı.

19 Ağustos 1969 tarihinde yürürlüğe giren bu antlaşmanın birinci maddesinde;

"1952 yılına kadar Türkiye'ye göç ederek Türk vatandaşlığını iktisabeden Türk asıllı sabık Bulgar vatandaşları ile ailevi ve akrabalık bağları olan Türk asıllı Bulgar vatandaşlarından akrabalık ve bağılılık dereceleri aşağıda tasrih edilen kategoriye dahil bulunanlardan Türkiye'ye göç etmek arzu edenlerin göç meseleleri bu antlaşma hükümleri dahilinde yürütülecektir;

35-) Bilâl N.Şimşir, "Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Ahdî Durumu", Türk Kültürü, sayı 264, yıl 24 Nisan 1985, s.251-252

- a- Karı,koca,
- b- Ana,baba,büyükana,büyükbaba, ve bunların ana ve babaları,
- c- Çocuklar ve torunlar ve bunların eş ve çocukları,
- d- İşbu anlaşma yürürlüğe girinceye kadar evli olmayan kız ve erkek kardeşler ile ölü kız ve erkek kardeşlerin bekâr, reşit ve gayrireşit çocukları "(36)

Türkiye'ye göç edebilecektir deniliyordu.

Antlaşmanın üçüncü maddesinde göçün 1 Nisan-30 Kasım arasında yapılması öngörülmüş, sayısının ise haftada 300 kişiyi aşamayacağı ifade ediliyordu.

Dördüncü maddede göç esnasında hangi güzergâhların takip edileceği, göçmenlerin naklinin ise karayolu ve demiryolu ile sağlanacağı belirtiliyordu.

1968 Antlaşmasının diğer hükümleri göç esnasında Türkiye'ye gelecek göçmenlerin gayrimenkullerini, ev eşyalarını, hayvanlarını ve diğer mal ve mülklerini hangi esaslara göre ve nasıl tasfiye edeceğini açıklıyor, Bulgar makamlarının bu tasfiyenin gerçekleşmesinde her türlü yardımı yapacakları vaadi veriliyordu.

19 Ağustos 1969 yılında yürürlüğe giren 22 Mart 1968 göç antlaşması ancak 8 Kasım 1969'da fiilen uygulanmaya başlanmıştır. Bu göç esnasında antlaşmanın çeşitli hükümlerinde belirtilenlerin birçoğuna uyulmamış, Bulgaristan Türkleri soyulup soğana çevrilmişlerdir. Uygulamalar esnasında Bulgarlar istediklerini yollamış, istemediklerini de göndermemişlerdir. Özellikle rüşvetin kol gezdiği o günlerde, kanun kapsamına giriyor olmasına rağmen Türkiye'ye gelememe endişesine kapılan yüzlerce kişi çeşitli baskılara ses çıkarmamak durumunda kalmışlardır.

Antlaşmanın onbirinci maddesinde;

" Göçmenler, göç etmeden önce gayri -

menkullerini,işbu anlaşmanın yürürlüğe girdiği zaman mer-i Bulgar mevzuatına göre serbestçe tasfiye edebilirler"(37)

deniyor ve Bulgar makamlarının her türlü tasfiyede yardımcı olacağı hükümü ilâve ediliyordu.Bulgarlar bu tür taahhütleri imzalamış olmalarına rağmen tam aksine hareket ederek göç edecek ailelere zamanında haber vermiyor ,iki-üç gün gibi çok az bir zamanda eşyalarını satmadan,yada yok fiata satılmasını sağlayarak göçlerini güçleştiriyorlardı.

Antlaşma hükümlerinde olmasına rağmen hangi eşyaların ihrac edilebilir,hangilerinin edilemez olduğunu söylemiyorlardı.Yolda istedikleri eşyayı ihracı yasak bahanesiyle alıkoyuyorlardı.(38) Ayrıca daha önce 1925 Türk-Bulgar Dostluk Antlaşmasının yanında Bulgarların imzaladığı Oturma Sözleşmesindeki ikinci maddede de belirtilen serbest göçlerle ilgili hükümlerin nasıl çiğnendiği,1969 göçünde ne gibi baskılar yapıldığı izah edilmişti.

1968 göç antlaşması 1951 yılındaki ilk toplu göçten farklı olarak "serbest göçmen" statüsünü gündeme getirmiştir. 1950/51 yılındaki göçte Türkiye'ye gelen göçmenler "iskânlı göçmen" olarak kabul edilmişlerdir.Beslenme,barınma,iskân ve işgücünü değerlendirme gibi konularda Türk hükümeti sorumluluğu üzerine almıştı.Halbuki 1968 göçünde böyle bir durum olmamıştır. Antlaşma hükümlerinde parçalanmış ailelerin birleştirilmesi söz konusu olduğu için 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş ve Türk tabiyetine geçmiş olan yakın akrabalar,gelecek olan göçmenlerin her türlü ihtiyacını karşılama yükümlülüğü altına girmişlerdir.Dolayısıyla "serbest göçmen"olarak gelenler Türk Devletine yük olmamışlar,süratle çeşitli yerlerde istihdam edilerek,zaten çalışkan olan göçmenler,üretici hale getirilmişlerdir.

Son göç antlaşması parçalanmış aileleri birleştirme amacını güdüyordu. Ancak sınırlı bir göç antlaşması mahiyeti taşıdığından 1968 - 1978 yılları arasında Türkiye'ye sadece yaklaşık 130.000 Bulgaristan Türkünün göç etmesini sağlamıştır.Bu arada yeni yeni birçok ailenin tekrar parçalanması da kaçınılmaz olmuştur.

37-) T.B.M.M.Kanunlar Dergisi, 1969,c.52,s.554

38-) Ahmet Cebeci, "Bulgarlar göç anlaşmasına riayet etmiyor",Türk Dünyası, c.4, sayı.15 Ekim-Kasım-Aralık 1969,s.13

II. BÖLÜM İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN BELGELER

1- Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Sözleşmeleri

A-) Birleşmiş Milletler Antlaşması

Daha öncü gördüğümüz gibi özellikle birinci dünya savaşı sonrasın -
sında ülkelerarasında ister ikili isterse çok taraflı olarak yapılan
siyasal antlaşmalar daha çok "azınlıklar" ve "azınlıkların korunması"
ile ilgilidir. Bu o dönemin bir özelliğidir. Halbuki ikinci dünya sava-
şından sonra Birleşmiş Milletler Sistemi daha da yaygınlık kazanmış ve
"azınlıklar sorunu" yerine "insan hakları" kavramı gündeme gelmiştir.

Bu çerçevede Bulgaristan Türkleri ikili ve çok taraflı antlaşma-
lar gereğince hem azınlık statüsünden hem de insan haklarından yararlan-
mak durumundadır.

Bulgaristan ile Türkiye arasında azınlıklar hakkında daha önce
gördüğümüz antlaşmalar yapılmıştır. Her iki ülke insan haklarını da ulus-
lararası güvence altına alan çok taraflı antlaşmalara da taraf olmuş,
imzalarını atmışlardır.

26 Haziran 1945'te aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 50 devletin
temsilcileri Birleşmiş Milletler Antlaşmasını görüşüp tasdik ettiler. Bu-
gün bu uluslararası belgeyi Birleşmiş Milletlerin 135 üyesi imzalamış
bulunmaktadır.

Bulgaristan da Birleşmiş Milletler Antlaşmasına taraf olan ülke-
lerden biridir.

A.B.D.'nin Sanfransisco şehrinde toplanarak Birleşmiş Milletler
adı altında Milletlerarası bir teşkilât kuran katılan devletler, antlaş-
manın önsözünde;

"İnsanın ana haklarına, şahsın haysi-
yet ve değerine, ... hak eşitliğine o-
lan imanımızı yeniden ilân etmeye,
Adaletin muhafazası ve ant-
laşmalarla devletlerarası hukukun
diğer kaynaklarından doğan vecibe-
lere saygı gösterilmesi için gerek-
li şartları yaratmaya,

Sosyal ilerlemeyi kolaylaş-

tırmaya ve daha büyük bir serbestlik içinde daha iyi yaşama şartları kurmaya" (39)

söz vermişlerdir.

Aynı antlaşmanın amaçlarının anlatıldığı birinci bölümün birinci madde üçüncü fıkrasında ise;

"...ırk,cins,dil veya din farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve ana hürriyetlerine karşı saygıyı geliştirerek ve teşvik ederek.."

(40)

milletlerarası işbirliğinin geliştirileceği ifade edilmektedir.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtına üye olan bütün devletlerin temsil olduğu en geniş organ özelliğini taşıyan Genel Kurul'un yetkileri anlatılırken onüçüncü maddede kurula;

"...ırk,cins,dil veya din farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarından ve ana hürriyetlerden faydalanmasını kolaylaştırmak için tetkiklerde bulunmak"

(41)

görevi verilmiştir.

Antlaşmanın ellibeşinci maddesi son fıkrasında da onüçüncü maddede belirtilen hükümler tekrarlanmakta,Birleşmiş Milletlerin herhangi bir ayırımı gidilmeden insan haklarına ve temel özgürlüklere bilfiil saygı gösterilmesini kolaylaştırması öngörülmektedir.

Yine Birleşmiş Milletler Teşkilâtının ana organlarından birini oluşturan Ekonomik ve Sosyal Komitenin 62.maddede görev ve yetkileri belirtilirken 13. ve 15. maddelerdeki ifadelere atıf yapılarak,insan hak-

39-) Edip F.Çelik,Milletlerarası Hukuk, c.1, İst.Ü.Hukuk Fak.Yay.İst. 1975, s.419

40-) A.g.e. s.420

41-) Birleşmiş Milletler Antlaşması,Türk Dünyası,c.8,sayı.29,Nisan-Mayıs-Haziran 1973,s.28

larına ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesini sağlamak üzere tavsiyelerde bulunabileceği kabul edilmektedir. (42)

Keza 68. ve 76.maddelerde de insan haklarına ilişkin hükümler getirilmiştir.

Birleşmiş Milletler Antlaşmasında yer alan bu hükümler,Bulgaristan'ın ülkesindeki Türklere karşı uyguladığı ayırım gözetici baskıları ve zulümleri yasaklamaktadır. Antlaşmaya imzasını atan Bulgaristan söz konusu maddeler yanında temel kuralları da çiğnemiş olmaktadır.

B- Sözleşmeler

a-) Genocide Sözleşmesi

1948 yılında çok sayıda devletin imzaladığı,Türkiye ve Bulgaristan'ın da taraf olduğu bu sözleşmede bir etnik,dini veya millî grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırma amacı ile işlenen öldürme,cismanî, veya zihnî zarar verme,fizikî tahribata yol açabilecek hayat şartalarına kasten maruz bıraktırma... hareketleri soykırım olarak nitelendirilmiştir.Bu milletlerarası bir suçtur ve kim işlerse işlesin yaptıklarından sorumludur.

Genocide Sözleşmesinin yedinci maddesine göre taraf devletlerden herbiri soykırım suçunun önlenmesi amacı ile Birleşmiş Milletlerin ilgili organına başvurma hakkına sahiptir.

b-) Irk Ayırımının Bütün Şekilleri ile Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme

Bulgaristan'ın taraf olduğu bu sözleşme 1965 yılında yapılmıştır.

Bu sözleşmeye göre Birleşmiş Milletler Anayasası,herkesin kendiliğinden sahip olduğu eşitlik prensiplerine istinat eder.Bütün üye devletler Birleşmiş Milletlerin amaçlarından biri olan insan haklarına ve temel hürriyetlerine,ırk,cinsiyet,din veya dil bakımından herhangi bir ayırım gözetmeden saygı gösterilmesini teşvik etmek ve birlikte hareket etmek durumundadırlar.

42-) Hüseyin Pazarcı, "Uluslararası Hukuk ve Antlaşmalar Yönünden Bulg. Türklerin Statüsü" Bulg.Türkler Semineri, 10 Nisan 1985,Ank.Ü.Rek. Yay.Ankara,1985,s.18

c-)Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşme

Birleşmiş Milletlerin öncülüğünde 1966 yılında yapılmıştır.Bulgaristan bu sözleşmeye de taraftır.

Sözleşmenin ikinci maddesinde hiçbir ayırım yapmadan herkese insan haklarının ve temel hürriyetlerinin tanınacağı belirtilmekte,yirmi-altıncı maddede herkesin kanun önünde eşit olması gerektiği tekrarlanmakta,yirmiyedinci maddede ise azınlıklar için şu hükümler yer almaktadır;"Etnik,din yada dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde bu azınlıklara mensup olan kişiler kendi gruplarının öteki üyeleri ile toplum halinde kendi kültürlerinden yararlanma,kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme yada dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaklardır."

d-)Ekonomik,Sosyal,Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme

Bu milletlerarası sözleşme de 1966 tarihinde yapılmıştır.Bulgaristan buna da taraftır.Bunda da temel hak ve özgürlüklerden bahsedilmekte,ikinci maddede sözleşmede tanınan hakların hiçbir ayırım gözetmeksizin herkese tanınacağı ifadesi yer almaktadır.

e-)Apartheid Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Milletlerarası Sözleşme

1973 tarihinde onaylanan bu sözleşmeye de Bulgaristan taraftır. İkinci madde bir gruba mensup kişilerin diğer herhangi bir grup üzerinde hakimiyet kurma ve bunu muhafaza etme ve bu grup üzerinde sistematik bir şekilde baskı yapmak amacı ile,gayri insanî muamele veya işkenceye maruz bırakmayı yasaklamaktadır.(43) Apartheid suçunun bu tarifine göre bu suçu işleyen insanlığa karşı suç işlemiş demektir.

2- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Birleşmiş Milletler Antlaşmasının altmışsekizinci maddesindeki "Ekonomik ve Sosyal Meclis,ekonomik ve sosyal meseleler ve insan haklarının gelişmesi için komisyonlar ile görevlerinin yapılmasına yarayacak

---

43-) Aslan Gündüz, " İki Taraflı ve Çok Taraflı Milletlerarası Antlaşmaların Işığında Bulgaristan Türklerinin Durumu", Bulg.Müslüman-Türklerin Dramı,Türk.-Suudi Arabistan Dostluk ve Kültür Derneği, İst.1985,s.63-64

her türlü başka komisyonlar kurabilir " hükmü gereğince Ekonomik ve Sosyal Meclis bu yetkiye dayanarak insan ana hak ve hürriyetlerinin tespiti ile bu hak ve hürriyetlerin teminata bağlanması için gerekli çalışmalarda bulunmak üzere 21 Nisan 1946'da onsekiz üyeden mürekkep bir insan hakları komisyonu kurulmasına karar vermiştir. Bu komisyon iki sene süren çalışmalar sonucunda hazırlayıp Ekonomik ve Sosyal Meclise sunduğu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca bir tavsiye mahiyetinde 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilmiştir.(44)

Bu beyanname bir antlaşma veya sözleşme değildir. Ancak insan hakları konusunda takip edilecek yolları gösteren ahlâkî ve psikolojik değer taşımaktadır. Ferdin hak ve hürriyetleri konusunda modern genel prensipleri ifade etmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine Türkiye ve Bulgaristan da imza atmışlardır. Söz konusu beyannamede insan hakları ve ana hürriyetlere çok daha fazla önem verilmiş, daha ayrıntılı bir biçimde açıklığa kavuşturulmuştur. Bir çok maddede savunulan fikirlerle adeta Bulgaristan Türkleri korunmuştur.

Beyannamenin ikinci maddesinde aynen;

"Herkes ırk, renk, cins, dil, din, siyasî veya diğer herhangi bir akide, millî veya içtimai menşe, servet, doğuş ve herhangi diğer bir fark gözetmeksizin işbu beyannamede ilân olunan teknik haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir" denmiş, devamla "bundan başka, bağımsız memleket uyruğu olsun, vesayet altında bulunan, gayrimuhtar veya sair bir egemenlik kayıtlanmasına tâbî ülke uyruğu olsun, bir şahıs hakkında uyruğu bulunduğu memleket veya ülkenin siyasî, hukukî veya milletlerarası

44-) İnsan Hakları Evrensel Beyan. Türk Dünyası, Cilt, 8, sayı, 31, Ekim-Kasım-Aralık, 1973, s. 41

statüsü bakımından hiçbir ayrılık gözetilmeyecektir." (45)

ifadesi yer almıştır.

Yine yedinci maddede herkesin yasalar önünde eşit olduğu ve hiçbir ayırımı tâbi tutulmadan korunmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bu gün Bulgaristan'daki Türk azınlığı ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmektedir, korunmak şöyle dursun çeşitli baskılarla ezilmişler, asimile edilmişler hattâ öldürülmüşlerdir.

Aynı Beyannamenin onsekizinci maddesi;

"Her şahsın fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır. Bu hak din veya kanaat değiştirmek hürriyetini, dinini ve kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve âyinlerle izah etmek hürriyetini gerektirir "(46)

demektedir.

Bu çerçevede Bulgaristan Türklerinin temel hak ve hürriyetlerinin yanında ibadet etme, âyin yapma, kanaatini söyleme gibi bazı hakları da vardır ve bu Beyname hükümleri gereğince serbestçe uygulama durumundadır.

İnsan haklarına ilişkin uyulması zorunlu hukuk kuralları niteliğini taşıyan Birleşmiş Milletler Antlaşmasının hükümlerinde olduğu gibi İnsan Hakları Evrensel Beynamesinin maddelerinin de aynı şekilde bağlayıcı olması gerekmektedir.

3- Helsinki Nihai Senedi (Helsinki Bildirisi)

Son olarak, uluslararası belgelerden olan Helsinki Nihai Senedinden söz etmek ve onun insan hak ve özgürlüklerine getirdiği hükümlerden bahsetmekte yarar var.

Helsinki Bildirisi veya Helsinki Deklarasyonu diye de tanımlanan

45-) A.g. beyanname, s.42

46-) A.g. beyanname, s.44

bu senet,1 Ağustos 1975 yılında Helsinki'de 35 devlet tarafından imzalanmıştır. Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

Taraflara hukukî yükümlülükler yükleyecek bir milletlerarası antlaşma değildir. (47) Politik bir değeri vardır.Dolayısıyla milletlerarası ilişkilere bir yumuşaklık getirmiştir.

Helsinki Bildirisi ilke olarak hukukî bakımdan bağlayıcı kural lar içeren bir belge olmamasına rağmen pozitif uluslararası hukuka göre bu tür uluslararası belgelerde devletlerin açık ve kesin bir dille bazı yükümlülükleri yada durumları kabul ettikleri ortaya çıkarsa bu tür belgelerin hukukî sonuçlar doğurması imkânı da vardır. (48) Bu bildiriye imza atan devletler bazı konularda nasıl davranacaklarına dair söz vermekle siyasî ve ahlâkî açıdan yükümlülük altına girmişlerdir.

Helsinki Bildirisinin bir çok hükmü,bugün Bulgaristan'daki Türk azınlığa yapılan baskı ve zulümleri reddeden,imzalamak suretiyle yükümlülük altına giren Bulgaristan'ın bu konudaki sözlerini iyi niyetle yerine getirmesini öngören bir nitelik taşımaktadır. Söz konusu bildiri nin "Düşünce,vicdan,din ve inanç özgürlüklerini de kapsam üzere,insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı"yı amaçlayan yedinci ilkesi birinci paragrafında taraf devletlerin "ırk,cinsiyet,dil veya din ayırımı gözetmeksizin" herkesin bu konulardaki haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterecekleri belirtilmektedir. Aynı ilkenin dördüncü paragrafında;

"Ülkelerinde ulusal azınlıklar bulunan katılan devletler,bu azınlıklardan olan kişilere,yasa önünde eşitlik hakkını tanırlar,bu kişilere,insan haklarından ve temel özgürlüklerden etkin olarak tümüyle yararlanma olanağını sağlarlar ve bu biçimde, bu alandaki yasal haklarını korurlar
(49)

47-) Hamza Eroğlu, A.g.makale,s.38

48-) Hüseyin Pazarcı,A.g.makale,s.18

49-) Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Son Senet,Dışişleri Bakanlığı,AGİK Yay.No: 1, s.9

denilmektedir.

Yine yedinci ilkesinin son paragrafında taraf devletlerin, insan hakları ve temel özgürlükler konusunda Birleşmiş Milletler Antlaşması amaçlarına ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisine uygun olarak davranacakları belirtiltikten sonra katılan devletler;

"...bu alanda uluslararası bildirimler ve sözleşmelerdeki kayıtlı yükümlülüklerini de yerine getirirler." (50)

ifadesi yer almaktadır.

Helsinki Bildirisinin "Devletler Hukuku uyarınca alınmış yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi" başlığını taşıyan onuncu ilkesinde, taraf devletlerin uluslararası hukuk ve antlaşmalar gereğince kendilerine düşen yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirme durumunda oldukları hatırlatılmaktadır. Aynı ilkenin beşinci paragrafında;

"...işbu bildiride yer alan bu ilkelere, her bakımdan eksiksiz saygı göstermek ve bunları tam olarak uygulamak yolundaki kararlılıklarını belirtirler." (51)

denilmektedir.

Görüldüğü gibi, söz konusu bildirinin ilgili ilkeleri ve paragrafları katılan devletlere açık görevler yüklemektedir. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti de bizzat devlet başkanı Todor Jivkov tarafından bu bildiriye imza atmıştır ve görevler üstlenmiştir. Bulgaristan; Devletler Hukuku ve Uluslararası İlişkilerde geçerli olan "imzaladıkları antlaşmalara uymak, imzalarına sadık kalmak, sözlerini tutmak" zorunda oldukları bir kuralı, "Ahde Vefa" kuralını, Bulgaristan'daki Türklerin ellerinden her türlü temel hak ve özgürlükleri alarak çinmemektedir. Bu Helsinki Bildirisindeki hükümlerin de ihlâl edilmesi demektir.

İster ikili ve çok taraflı antlaşmalarda, isterse insan haklarına ilişkin belgeler ve sözleşmelerde olsun temel hak ve özgürlüklere ilişkin hükümler gayet açıktır. Taraf olan, katılan, imzası bulunan bütün dev-

---

50-) A.g. senet, s.9

51-) A.g. senet , s.11

letler altına girdikleri yükümlülükleri hukukî,ahlakî,siyasî zorlamalarla dahi olsa yerine getirmek mecburiyetindedirler.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 25 Nisan 1949 tarihinde aldığı bir kararla insan hakları sorununun,azınlıkların korunması da dahil, devletlerin millî yetkilerine giren konular olmadığı,aksine milletlerarası bir sorun olduğu hükmüne varmıştır.Milletlerarası Adalet Divanı da Birleşmiş Milletler Antlaşmasının insan haklarına ilişkin 55.maddesi 3.fıkrasını gözönüne alarak yapılan bazı barış antlaşmalarının yorumlanması konusunda 30 Mart 1950'de yaptığı bir istişari toplantıda bu tür konuların devletlerin millî yetkilerine giremeyeceği kararına varmıştır.Dolayısıyla Bulgaristan,ülkesindeki Türk azınlığına karşı yaptığı baskılar sebebiyle "Konu benim yetkilerime girer,iç meselemdir."diyemez.

Bulgaristan'ın devlet olarak ortaya çıkmasını sağlayan 1878 Berlin antlaşmasının,daha sonraları imzalanan 1909 İstanbul Protokolü ve Sözleşmesinin,1913 tarihli İstanbul antlaşmasının,1925 Türk-Bulgar Dostluk antlaşmasının azınlıklarla ilgili hükümleri,Milletler Cemiyeti'nin azınlıklarla ilgili olarak almış olduğu kararlardan önce Türkiye ile Bulgaristan arasında taahhüt edilmiştir. Dolayısıyla;

"Bulgaristan'daki Türk azınlığı sorunu,bir antlaşmaya dayanan irtifak tesis etmesi bakımından ahdî, tarafların karşılıklı ilişkilerinde uygulaması zorunlu kurallar olarak teamülî, korunması ve uygulanması medenî milletlerce kabul edilen bir hukuk kuralı olarak da hukukun genel prensibidir. (52)

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Milletlerarası camianın bir üyesi olarak taahhüt ettiği,yükümlülük altına girdiği ikili ve çok taraflı antlaşmaların hükümlerini yerine getirmek,onayladığı kurallara uymak zorundadır.Hukuka saygı gösterilmesi ve ahde vefa kuralının yerine getirilmesi medenî insan,medenî devlet olmanın gereğidir.Bu gerek yeri ne getirilmediği takdirde,Türkiye'nin milletlerarası ikili ve çok taraflı antlaşmalardan ve milletlerarası hukukun diğer kaynaklarından do-

ğan,Bulgaristan'daki Türk azınlığın temel hak ve özgürlüklerinin iade edilmesi ,korunması sorununu ele alıp,haklı bir hukukî istek olarak ortaya koymaya tam yetkisi vardır.

III.BÖLÜM: BULGAR ANAYASASININ İLGİLİ MADDELERİ

Bulgaristan; içte, özellikle Türklere yıllardan beri uyguladığı asimile etme, önemli görevler vermeme, devlet dairelerine almama, yüksek okullarda okuma imkânı vermeme gibi uygulamaların yanında birde hukukî anlamda Türklerin isimlerini değiştirerek yok etme yoluna gitmiştir. Dışta ise diğer ülkelerle iyi geçinme düşüncesiyle çeşitli temaslar kurmaya çalışmaktadır.

Zaman içersinde birçok ikili ve çok taraflı antlaşmalara imzasını atmış, uluslararası kuruluşların toplantılarına katılmış, insanlık, kardeşlik, temel haklar, eşit muamele v.b. gibi konularda söz almıştır. Görünüm itibarı ile her vesileyle kendisinin iyi, hoşgörülü, güçlü, insan hak ve hürriyetlerine saygı gösteren bir devlet olarak tanıtmaya çalışmıştır. Hattâ hak ve ödevler, özgürlükler konularında gerektiğinde kendisini haklı gösterebilmesi için Anayasasında bu konulara değinmiş ve maddeler halinde bahsetmiştir.

Bulgaristan; oradaki varlığı tamamıyla ve kesinlikle ispat edilmiş, nüfusu iki milyon aşmış Türk azınlığının her türlü hak ve hürriyetini yasaklarken uluslararası ikili ve çok taraflı antlaşmaları, kendi anayasasının aşağıda bahsedeceğimiz maddelerini görmemezlikten gelerek defalarca çiğnemiştir.

Genel halk oylamasıyla 1971 yılında kabul edilen ve Georgi Dimitrov Anayasası da denilen Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Anayasasının Vatan daşların Esas Hak ve Ödevleri Bölümü 35.maddesi 1.bendinde "B.H.C.nin bütün vatandaşları kanunlar önünde eşittirler." denmiştir. Fakat Halk Cumhuriyeti; kanun adına, hiçbir rejimde hattâ dünyada eşi görülmemiş kanunsuzluklarla ülkesindeki binlerce yıllık Türk Toplumunun en kutsal hakkı olan isim koyma, dilediği ismi alma hakkını silâh zoruyla elinden almıştır. Ayrıca yeni doğan çocuklara Bulgar ismi verilmediği takdirde nüfus cüzdanı çıkarılmamaktadır. Mevcut nüfus cüzdanlarını ismini değiştirmek suretiyle hazırlanan yenileriyle değiştirmede çalışma, seyahat ve günlük işlerin gerektirdiği faaliyetlerden men etme uygulamaları vardır. İsim değişikliği için düzenlenen matbu evraklar dağıtılmakta, isteklere uymayanlar hakkında her türlü işkence reva görülmektedir. İsimlerini değiştirmeyenlerin evlenmesi bile yasaklanmıştır. Evlenme cüzdanı verilmemekte, resmi işlem yapılmamaktadır.

Aynı maddenin 2.bendinde "Halklarda, milliyet, köken, din, cins, ırk,

öğrenim, toplumsal ve maddi durum ayırımına dayanan hiçbir imtiyaz veya kısıtlamaya meydan verilemez." denmektedir. Maalesef imtiyaz veya kısıtlamaya meydan verilemez denmesine rağmen, bugün Bulgar Devletinin vatandaşları durumundaki Türk Milletinden, ırkından olan milyonlarca insan istediği dili konuşamaz, ibadetini yapamaz, seyahat edemez, istediği meslekte çalışamaz durumdadır. Sadece ırk ve din özelliğinden kaynaklanan ayırım dolayısıyla en ağır işlerde çalıştırılmaktadırlar. Askerlik görevini dahi "Trudovak" denilen işçi-asker olarak yapmaktadır. Bu esnada askerlik adı altında eline silâh verilmeden maden ocaklarında, köprü, yol, baraj yapımlarında ve diğer ağır işlerde çalıştırılmaktadır.

Bulgaristan Halk Cumhuriyetinin tek idarecisi durumundaki Bulgaristan Komünst Partisi (BKP) ne girip görev alması dışında hiçbir Türk devlet yönetiminde, küçük kademelerde dahi, görev verilmemektedir. İstedikleri yere oturma, yerleşme serbestiyeti yoktur. Özellikle son olaylardan sonra keyfi olarak istenildiği zaman istenilen bölgeye göç etmek mecburiyetinde bırakılmaktadır. Adeta sürgün söz konusudur. Bırakınız bir şehirden diğerine gitmeyi, köy dışına çıkışlar dahi izne bağlanmıştır. Bu şartlarda yurtdışındaki akrabalarını ziyaret bir kenara, mektuplaşmak bile yasaklanmıştır.

Yine aynı maddenin 3. bendinde "devlet vatandaşların eşitliğini, onların haklarını kullanmaları ve ödevlerini yerine getirmeleri için gerekli koşulları ve olanakları yaratarak sağlar" denmesine rağmen bir kısmını yukarıda saydığımız haksızlıklar sadece Türk azınlığına yapılmaktadır.

Aynı maddenin 4. bendinde;

"İrk, milliyet veya din mensubiyeti yüzünden insana karşı nefret telkin edilmesi veya insanın aşağılanması yasaktır ve cezalandırılır." (53)

denilmektedir. Halbuki pratikte bunun tam tersi uygulanmaktadır. Bulgar yöneticileri kudurmuşçasına Türk azınlığı üzerine saldırmış, ırk, dini ve milliyetinin ayrı olmasından kaynaklanan hınçla binlercesini öldürmüş, sürgün etmiştir.

53-) Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Anayasası, s.25

Bulgaristan'da artık ibadet hürriyeti tamamen kaldırılmıştır. Müslüman mezarlıkları tahrip edilmiştir.Ölülerin islâmî esaslara göre gömülmesi,ramazanda oruç tutulması,dini bayramların kutlanması,çocukların sünnet edilmesi yasaklanmıştır.Yasaklara uymayanlara ağır cezalar verilmektedir.

Anayasanın 40.madde ve 2.bendinde;

" Her vatandaşın serbestçe meslek seçme hakkı vardır." (54)

deniliyor olmasına rağmen bugün orada yaşayan Türk azınlığın büyük çoğunluğu mecburen fabrikalarda yada tarlalarda işçi olarak çalışmaktadır.Yüksek öğrenim görme hakkı ancak Komünist Partisine giren çok küçük bir gruba tanınmıştır.Dolayısıyla meslek okulunu bitirebilen bir kısım Türkler sanatkâr olabilmekte,diğerleri ise işçi,şoför,mustahdem, çoban olarak çalışmak mecburiyetinde kalmaktadırlar.Bir Türkün Bakanlıkta müşavir,orduda subay,fabrikada müdür olması mümkün değildir.

Bulgaristan Anayasasınının 45.maddesi 7 bendinde;

"Bulgar asıllı olmayan vatandaşlar, zorunlu bulgar dili öğreniminden başka,kendi dillerini de öğrenme hakkına sahiptirler " (55)

denilmektedir.Binlerce yıllık tarihi varlığı inkâr edilmeye çalışılan sayıları milyonları aşan Bulgaristan Türklerinin kendi dilleri ile konuşması yasaklanmıştır. Türkçe öğrenim ve eğitim imkânı tamamıyla ortadan kaldırılmıştır.Türkçe radyo ve televizyonun dinlenmesi,türkçe gazetelerin okunmasını önlemek için her türlü tedbir alınmıştır.Kendi dilini öğrenemeyen bir toplumun zaman içersinde tamamen asimile edilebileceğini bilen Bulgar makamları zorla da olsa bu uygulamayı başarmışlardır.

Aynı anayasınının 52/1.maddesinde;

"Vatandaşlar ekonomi dışı amaçlar güden politika,meslek,kültür,sanat,din,

---

54-) A.g.anayasa, s.27

55-) A.g.anayasa, s.30

bilim,spor,v.b. gibi örgütler kurabilirler" (56)

denilmektedir. Bırakınız oradaki Türkleri Bulgar vatandaşlarının bile anayasada görünüyor olmasına rağmen söz konusu örgütleri kurma hakları yoktur.Türklerin kurması ise vatana ihanete kadar gider ve çeşitli işkencelere maruz kalırlar.Üstelik yine kendi anayasasının 53/1.maddesinde "din aleyhine propaganda"yı serbest bırakan bir ülkenin dini örgütlerin kurulmasına serbestlik vermesi hayret vericidir.

Anayasanın 53/1.maddesinde "Vatandaşların vicdan ve mezhep özgürlüğü"nü'nün varlığından bahsediliyor olmasına,

" ibadette bulunabilir" (57)

denmesine rağmen Bulgaristan'daki Türk azınlığın ibadet yerleri tamamen kapatılmıştır.Dini inançlarının vecibelerini yerine getiremez olmuşlardır.Herşeye rağmen namaz kıldığı,oruç tuttuğu,kurban kestiği,mevlit okuttuğu tespit edilenler tutuklanmakta,ağır cezalara çarptırılmaktadır.

54.maddenin 1.bendinde;

" Vatandaşlar söz,basın,toplantı,miting ve gösteri hürriyetine sahiptirler" (58)

denilmektedir. Anayasa teminatına alınmış olmasına rağmen söz konusu haklar Türklere yasak olmakla birlikte aynı zamanda Bulgarlara da kesinlikle yasaktır.Söz ve basın hürriyeti olan bir ülkede bir çok siyasi parti, dernek ve bir çok yayın organının bulunması gerekir.Halbuki Bulgaristan'da sadece Bulgar Komünist Partisi ve onun yayın organları vardır.Diğer birtakım küçük partilerin varlığı göstermeliktir.

Yıllardan beri çeşitli bahanelerle yok edilmek istenen Bulgaristan'daki Türk azınlığı 1951 ve 1968 göçleri,1972 Pomak Türklerinin yok edilişi,1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve 1984/85 son olayları sebebiyle muhtelif defalar toplantı,miting ve gösteri teşebbüslerinde bulunmuşlar,ancak her defasında da engellenmiş,üstelik ağır cezalara çarptırılmışlardır.

56-) A.g.anayasa, s.32

57-) A.g.anayasa, s.33

58-) A.g.anayasa, s.33

Söz konusu hürriyetlerin anayasaya dünya kamuoyunu aldatmak maksadıyla göstermelik olarak konduğunu bu olaylar doğrulamaktadır.

55.maddede;

" Vatandaşlar dilekçe,şikâyet ve teklifler sunma hakkına sahiptirler , bu hak kanunun belirlediği usulle gerçekleştirilir" (59)

denilmektedir.Bu maddedeki haklar da göstermeliktir.Yıllardır her türlü baskı ve zulüm altında işkence gören Bulgaristandaki Türkler defalarca durumları hakkında şikâyette bulunmak için ilgili makam aramışlar,bulamamışlardır.Üstelik tespit edilenler derhal görevlerinden alınmış,şikâyet konusu olan uygulamalar daha da arttırılmıştır.

B.H.C.Devleti Anayasasının 56/1.maddesinde;

" Devlet kendi organlarının ve görevli kişilerin kanunsuz hareketlerinden veya kanun dışı hizmet eylemlerinden doğan zararlardan sorumlu - dur" (60)

denilmektedir.

Bulgaristan'da milyonlarca Türk soylu azınlık statüsündeki Bulgar vatandaşları Bulgar Komünist Partisinin almış olduğu yok etme kararları ile tamamen asimile edilmektedirler.Yüzlerce öldürme,sürgün etme, temerküz kamplarına gönderme gibi milyarlarca maddi ve manevî zarara sebep olan uygulamalar Bulgar Devletinin resmi görevlileri tarafından yerine getirilmektedir.Anayasaya göre eylemler durdurulmalı,yapanlar da cezalandırılmalıdır. Fakat eylemciler cezalandırılmıyorsa akla,uygulama kararlarını bizzat devletin almış olduğu gelmektedir.Bu da kendi anayasasının ilkelerini çiğneyen,insan hak ve hürriyetlerine gereken saygıyı göstermeyen,ikili ve çok taraflı siyasî antlaşmaların hükümlerine uymayan bir çete-devleti,Bulgaristan Halk Cumhuriyeti devletini gündeme getirmektedir.

59-) A.g.anayasa, s.34

60-) A.g.anayasa,s.34

Bulgar devlet yöneticileri yeni bir taktik geliştirmişlerdir. 1971 anayasası ilgili maddeleri ile Bulgaristan Türklerine azınlık statüsü tanımaktadır. Önceleri bilimsel ve diplomatik dilde "Bulgaristan Türk azınlığı", "Bulgaristan Türk Halkı", "Bulgaristan Türk Ahalisi", hattâ "Bulgaristan Türk Milleti" deyimleri kullanılmıştır. Fakat özellikle Todor Jivkov iktidara geldikten sonra bu deyimler yavaş yavaş anlam değiştirmeye başlamıştır. 1960'larda "Türk asıllı Bulgaristan vatandaşları", 1965'lerde "Türk etnik gurubu", 1975'lerden sonra ise "Bulgar Türkleri" denmeye başlanmıştır.

Bu değiştirme ilerde plânlanan ve herne bahasına olursa olsun yerine getirilmesi düşünülen Bulgaristan'daki Türk varlığını tamamen yok etme uygulamaları için ön hazırlık niteliği taşımakta idi.

Bulgar yöneticileri inkâr etseler dahi bugün, dünyanın, uğruna yüzbinlerce evladını feda ederek korumaya çalıştığı din ve vicdan hürriyetinin yok edildiği, dinlerinin, dillerinin, örf ve adetlerinin, milliyetlerinin ve insanlıklarının reddedildiği Bulgaristan Türklerinin Bulgar halkı ile tarihi bağları vardır. Türk ve Bulgar kardeşliğinin kökleri çok eskilere dayanmaktadır.

Bulgaristan Türkleri; tarihten aldıkları hak ve güce dayanarak, medenî alemin bir parçası gibi yaşama hakkına, manevî, psikolojik baskı ve işkencenin, bilerek yaratılan maddî sıkıntının, devlet terörünün ve dünyada eşine rastlanmayan ırkçı, şöven uygulamaların durdurulmasını isteme ve kanunların güvencesinde huzurlu bir şekilde varlığını devam ettirme hakkına sahip olmalıydılar.

B.H.C. Hükûmeti ve Bulgaristan Komünist Partisi kendi anayasasının, parti tüzük ve programının, Marksist-Leninist ideoloji prensiplerinin ve Proletarya Enternasyonalizmi ilkesinin hükümlerini yerine getirmek durumundadır.

İKİNCİ KISIM

1984/85 YILI DİN,DİL,MİLLİYET DEĞİŞTİRME UYGULAMALARI

I.BÖLÜM : Olayların Başlangıcı

Türk ve Dünya kamuoyunu birbuçuk yıldan beri meşgul eden Bulgaristan'daki Türklere yapılan zorla dil,din,isim değiştirme uygulamalarının ne zaman başlatıldığı konusunda kesin bir tarih belirlenemez. Ancak daha 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinden bu yana zaman zaman savaşlar dolayısıyla olsun,çeteciler veya iç isyanlar sebebiyle olsun,ya da prenslik,krallık,faşizm ve sosyalizm dönemlerinde olsun,Bulgaristan Türklerine bazan artan bazan yavaşlayan fakat sürekli devam eden baskı ve zulümler uygulanagelmıştır. Söz konusu baskı ve zulümler çok çeşitli ve akla gelmeyecek metodlarla başta Türk kamuoyu olmak üzere hür dünyanın da farketmeyeceği şekilde işlenmiştir. Osmanlı-Rus ve Balkan savaşlarında sayısız belgelerle ispat edilen baş ve ellerden çivi çakılarak çarmıha germe işkencesinden tutun da kadın,çocuk,ihtiyar ayırmadan toplu katliamlara,zorla istavroz çıkartmalara,dağa kaldırmalara,ırza geçmelere kadar uygulanan vahşice zulümler hafızalardan silinmemektedir.Alenen yapılan katliamların yanında birde gizlice,ister illegal örgütlerin isterse Bulgar Hükümetinin aldığı gizli kararlar çerçevesinde psikolojik baskılar,uluslararası ikili ve çok taraflı antlaşmalarla verilen ekonomik,sosyal,siyasi ve kültürel hakları gasp şeklindeki kısıtlamalar da bugüne kadar uygulanmıştır. Keyfi ve cebrî zorlamaların Bulgaristan Türkünü topluca galeyana getirdiğinin farkına varan Bulgar yetkilileri zaman zaman taktik değiştirerek asimilasyon politikalarını uygulamaya koymuşlardır.Önce Türk okulları devletleştirilmiş,sonra Türkçenin kaldırılmasını müteakip okullar kapatılmış,daha sonra evde dahi Türkçe konuşmak yasaklanmıştır. Türklüğü hatırlatan herşey yavaş yavaş silinmeye başlamıştır. İl,ilçe ve köy adları dahil bölge,orman,dere,çeşme,han,hamam,kervansarayların türkçe adları değiştirilmiştir.Türk kültür hayatını ayakta tutan örf ve adetler,düğün ve ölüm merasimleri kaldırılmıştır.Türkçe kitaplar toplatılmış ve imha edilmiştir.Onarmak bahanesi veya yol geçiyor saçmalıkları ile Türk-İslâm eserleri tahrip edilmiş,camiler kapatılmış,ibadet yasaklanmıştır.

Bulgar Hükümeti adeta 1984 yılı son asimile etme kararlarını almadan önce,o ana kadar Hür dünyanın hattâ Bulgaristan Türkünün bile ruhunu uyandırmadan yavaş yavaş yasaklama,yok etme yollarına girmiştir.Ni-

hayette almış olduğu son ve malûm kararlarla Bulgaristan'da bulunan büyük miktardaki Türk azınlığını bir çırpıda silip atmış,bir yandan öldürmeye varan işkencelerle onlarısindirmiş diğer yandan da dış dünyaya Bulgaristan'da Türk olmadığını,olanların da kendi istekleriyle bulgar adı alarak milliyetlerini değiştirdiklerini duyurmuştur.

Bulgaristan Komünist Partisi ve B.H.C.Hükümetinin ortaklaşa aldıkları bu zorla din,dil,milliyet değiştirme kararları ve 20.yüzyılın yüzkarası olan uygulamaları Bulgaristan'dan çeşitli kaynaklarla sızan haberler sayesinde öğrenilmiştir.Daha önceki göç antlaşmaları sayesinde veya kaçak olarak Türkiye'ye gelen göçmenlerin Bulgaristan'daki yakınlarından aldıkları mektuplar bir anda kamuoyuna,basın kanalıyla,iletilmiş ve böylece olayın vehameti ortaya çıkmıştır.Fakat henedense olayların açıklığa çıkması esnasında dış basın daha hareketli gözükmiştir.Nitekim özellikle Avrupa basınında çıkan haberler Türk basınına adapte edilerek yayınlanmaya başlamıştır.Türk yetkililer ise önce olaylara inanmak istememişler sonra da duygusuz hattâ yorumsuz sözlerle geçiştirmişlerdir.

Bulgaristan,çeşitli Türk Bölgelerinde tepki hareketinin başlaması,zaman zaman çatışmaların olması ve yüzlerce kişinin öldürüldüğünün belgelerle ortaya çıkması sonucu bazı tedbirler almışsa da yetersiz kalmıştır.Bulgar Hükümeti ordu,polis ve milis gücüyle isim değiştirme operasyonunu çok kısa bir zamanda sonuçlandırmıştır.

II.BÖLÜM : B.K.P. ve Hükümetin Aldığı Gizli Kararlar

Türk ve Dünya Kamuoyu "uyandırılmadan",Türk Hükümetinin zaafından da faydalanılarak,Bulgaristan Türkleri üzerinde uygulanan zorla din, dil,milliyet değiştirme kararları hemen akla gelip uygulanmış kararlar değildir.Özellikle Bulgaristan Komünist Partisinin belirli plân ve programlar dahilinde Türkleri asimile ederek "tek bir Bulgar Devleti" yaratma içgüdüsünden,kompleksinden kaynaklanmıştır.Ancak bu kararlar yılların birikimi sayesinde belirli aşamalardan geçerek alınmıştır.Türklerin his ve heyecanlarının yoğun olduğu zamanlarda alınmamış,ancak zaman içerisinde sinsice taktiklerle ve yavaş yavaş uygulamaya konulmuştur.

1964,1969,1970,1974 ve 1984 kararları Türkleri tamamen yok etmek için alınmış kararlardır.

a-)1964 Kararları

1964 yılında "Türklü bölgelerin kalkındırılması" kararları alınmıştır.Buna göre Türklerin çoğunlukta bulunduğu bölgelerde,ekonomik,sosyal,kültürel kalkınmanın sağlanması amaçlanmıştır. Halbuki esasta yoğunluk sebebiyle örf ve adetlerinden,dillerinden,dinlerinden,milliyetlerinden pek birşey kaybetmemiş olan Türkleri dejenere ederek Bulgar Toplumunu içinde eritmek düşünülmüştür. Olmayan "Ankara'nın Propagandası"nın etkisinde kalmamaları ve cehaletten süratle kurtarılmaları için Bulgar dilini öğrenmeleri gerekmektedir.Bulgar adlarını kabul edecekler ve Bulgar geleneklerine göre yaşayacaklardı.Ancak düşünülen tutmadı.1964 kararları alınmasına ve sıkı bir uygulamaya konulmasına rağmen Türk Toplumunu asimile etmek,inançlarından,birlik ve beraberliklerinden koparmak mümkün olmadı.

b-) 1969 Kararları

Başarısızlığın anlaşılmasıyla Bulgar amaçları sona ermemiştir.Bu defa "Priobštavane" Bütünleşme,Birleşme kararları alındı.Bu kararlardan amaç tek uluslu bir Bulgar Komünist Topluluğuna gidilmektir.Eğer ülkedeki bazı azınlıklar "kendi başlarına bırakılırsa" istenilen birlik sağlanamayacak ve sosyalizmin getirdiği haklardan eşit olarak faydalanamayacaktır.Onun için en kısa zamanda herkes Bulgarlaşmayı kabul edecek ve dilediği gibi yaşayacaktır.Dikkati çeken bir husus,bu kararların alındığı tarihlerde Bulgaristan'da Türk okulları kapatılmış durumda idi.Kalabalık Türk Topluluklarının bulunduğu bölgelerde tepki ile karşılaşmamak için okulların kapatılması yavaş yavaş yapılmıştı.Diğer bölgelerde Türk-

çe dersleri tamamen kaldırılmışken bu bölgelerde haftada bir veya iki saat olmak üzere yine okutuluyordu. Zamanla bu da tamamen kaldırılacaktı. Bu arada Türkçe konuşmak da yasaklanmıştı. Ancak bu uygulamalarda da hassas davranılıyor "uyandırmamaya" çalışarak yavaş yavaş "iş bitiriliyor"du. Yine, Türklerin azınlıkta olduğu yerlerde tamamen yasaklanıyor, hattâ ceza sistemi getiriliyorken, Türklerin kalabalık olduğu bölgelerde ise tavizler veriliyor, göz yumuluyordu. Herşeye rağmen Bulgaristan'daki Türkler bilerek veya bilmeyerek cemaat ruhunu yaşatıyor, sessizce de olsa tepki gösteriyordu.

c-) 17 Temmuz 1970 Tarih ve 549 Sayılı "Gizli Baskı Yoluyla din, dil, milliyet Değiştirme" Kararları

Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov tarafından parafe edilerek uygulamaya konulan bu kararlar sonucu Bulgaristan'daki yoğun Türk nüfusu yok edilmek istenmiştir. Türk kitlesinin tamamını karşılarına almamak için öncelikle Güney Bulgaristan'daki Pomak Türkleri üzerinde baskılar başlatılmıştır. 1972/74 yılları arasında özellikle de 1972 yılında yaklaşık bir milyon Pomak Türkü Bulgarlaştırılmıştır.

Bu bölgede yaşayan Pomak Türkleri Osmanlılardan önce Rodoplara gelip yerleşmiş bir Türk Boyudur. Kuman Türklerinin devamıdır. Balkanların Türkleştirilmesi esnasında Osmanlılara yardımcı olmalarından dolayı slavca da bu anlama gelen Pomak tabiri kendilerine verilmiş ve öyle yerleşmiştir.

Pomak Türkleri bu güne kadar aslı unsurlarından, örf ve adetlerinden hiçbirşey kaybetmeden gelebilmişlerdir. Güney Bulgaristan'daki nüfusları birbuçuk milyon kadardır. Bölge nüfusunun yüzde yetmişbeşini Türkler teşkil ederler. Ayrıca "Kurcaali, Hasköy, Filibe, Paşmaklı, Tatarpazarcık ve Cumaibâlâ gibi merkezlerle bunlara bağlı il, ilçe ve köylerde oturan Türkler, Bulgaristan'ın ekonomik durumuna da büyük faydalar sağlamaktadırlar. Hemen hemen bütün Bulgaristan et, süt, yağ gibi besin ve ayrıca tütün, üzüm gibi tarım ürünlerini bu gölgeden sağlar, Burası kıymetli maden yatakları bakımından da zengin olduğu için ayrı bir ehemmiyet taşımaktadır. Rodopların her bakımdan zengin bir bölge olması Komünist Bulgaristan yöneticilerini bir bakıma endişelendirmiştir. Çünkü burada oturan insanlar çoğunlukla Türklerdir. Türklerin bu bölgede çoğunlukta olması komünistleri telâşa düşürmüş, onları bu bölgeden kovmanın yolunu aramaya sevk etmiştir. Önce Bulgarlaştırma ameliyesine başlamışlar

fakat Türkler buna şiddetle karşı çıkararak engellemişlerdir .Tarihin en eski çağlarından beri yalnız Türk unsurunun yerleştiği bir bölge olan Rodopları Türk unsurundan temizlemek için son çare olarak onları orada imhâşeklini düşünen Bulgaristan yöneticileri,nihayet bu düşüncelerini 13-14 Mart 1972 günleri,hiçkimseden çekinmeyerek gerçekleştirmek istemişlerdir. (61)

Rodop Türklerinin yok edilme harekâtı başlamadan önce bu konu ile ilgili B.K.P.Şumnu il komitesi yönetim kurulu 25.2.1972 tarihinde toplanarak ülkelerinde bulunan Müslüman Bulgarların,yani Rodoplardaki Türklerin durumlarını görüşmüş ve nasıl Bulgarlaştırılacakları konu -sunda bazı tedbirler almışlardır.

Bulgaristan Komünist Partisi Şumnu il Komitesinin Şumnudaki göçmen Rodop Türklerinin durumu ve genel olarak Türklerin asimile edilmesi için alınması gereken tedbirlerin neler olduğu konusundaki 5 numaralı kararı aynen şöyledir;(BELGE NO-1)

ŞUMNU BKP İL KOMİTESİ BÜROSUNUN (YÖNETİM KURULU) 25.2.1972
TARİHLİ VE 5 SAYILI KARARI GEREĞİNCE MÜSLÜMAN BULGARLARIN BUNDAN
SONRAKI MİLLİ ŞÜÜR VE VATANSEVERLİK EĞİTİMİ ÇALIŞMALARI İLE İLGİLİ
T E D B İ R L E R

Halk şûrâlarının (Nahiye müdürlüğü) istatistiklerine göre,halen ilimizde toplam nüfusu 1254 kişi olan 249 müslüman Bulgar ailesi vardır. Bunlardan 321 toplam nüfusu olan 61 aile geçici olarak iskân edilmiştir. Bu aileler ilimize Blagoevgrad (Cumaibâlâ),Kırcaali,Tatar Pazarcık ve Smolyan (Paşmaklı) illerinden gelmişlerdir.Esas yerleşmeleri 1951-1953 yıllarında olmuştur. 1970-1971 yıllarında ilimizde yeni bir kitlevî yerleşme göze çarpmaktadır.

Bazı iktisadî sebeplerin yanısıra,bu ailelerin ilimize gelip yerleşmelerinin esas gayesi,Türkleşme gayretidir.Bundan dolayı ilimize gelen bu aileler,nüfusu tamamen Türk olan köylerde yerleşmektedirler.

Türk ahalişi ile olan yakın münasebetleri,yerli iskân memurlarının hatâ ve ihmalleri,yerli içtimai ve parti teşkilâtlarının yetersiz eğitim ve siyâsî çalışmalarını bunların Türkleşmesinin kuvvetlenmesine ve derinleşmesine yol açmıştır.

Kendilerine Türk millî mensubiyetinin tanınması,bu ailelerin umu-

61-) Hüseyin Yıldırım, "Rodoplardaki Son Türk Katliamının İçyüzü",Türk Kültürü, cilt.11,sayı.122, Aralık 1972,s.98

Ш Р О Ц И К И Я

Във връзка с работата за изключването на българите и патристичното възпитание на българите с икономическа цел, за да се избегне от работата на ОК на БКП с работния № 2511, 1972 г.

По данни на поръчител от работата в окръга номер 249 България с 1254 души българина с икономическа цел, от които 61 семейства с 321 души са в днешно време живеещи в семействата на българите от българския, българския, българския през 1970 и 1971 г. се установява следното: само българските семейства

Българските семейства в окръга и страната на работата, българските семейства в окръга се са установили в семейство с компютри

Компютрите на окупантите в окръга, българските семейства в окръга и българските семейства в окръга, българските семейства в окръга, българските семейства в окръга, българските семейства в окръга

ОК	КОЛОНКА
ФОРМИ НА	
НО ОФ	
ФОРМИ	

mf isteğidir.Bu maksatla onlar Türkçeyi öğrenmekte ve İslâm dininin vecibelerini yerine getirmekte çok büyük ısrar ve çaba göstermekte; nüfus işlemlerine ait kaideleri ihlâl etmektedirler (Bulgar adı takılmış nüfus cüzdanı almayı ve yeni doğan çocuklarına Bulgar adı koymayı reddediyorlar v.s.)

Bütün bunlar müslüman Bulgarların kültürel ve sosyal yönden diğer Bulgar nüfusundan önemli derecede geri kalmalarına sebep olmuştur. Smolyan (Paşmaklı) vilâyetinin tecrübesini gözönünde bulundurarak BKP Merkez Komitesi Sekterliğinin 17.7.1970 tarihli kararını yerine getirmek üzere; Şumnu Bulgar Komünist Partisi İl Komitesi Bürosu, Parti Komitelerinin (Nahiye Komitelerinin) ve yerli parti teşkilâtlarının İslâm dininden olan Bulgarlar arasında çok yönlü ve kesif bir parti propagandası ile hücumla geçilmesini organize etmelerini gerekli sayar.

Millî şûurun ihyası işleminin süratlendirilmesi ve onların Bulgar adlarının tamamen yeniden verilmesi;

-Parti,sınıf,vatanseverlik ve enternasyonalist eğitimin,Bulgar Komünist Partisine sosyalist vatanımıza karşı sevgi ruhu içinde geliştirilmesi;

-Bulgar sosyalist milletin ayrılmaz bir parçası olarak mânevî-siyasî birlik duygusunun kuvvetlenmesi;

-Dinî fanatizmin ve içtimâî muhafazakârlığın bir an önce ortadan kaldırılması;

-Sosyalizm kuruculuğuna daha aktif bir şekilde katılmaları; gibi vazifelerin gerçekleştirilmesi için alınacak olan

TEDBİRLER TARAFINDAN

1- BKP İl (Şumnu) Komitesi müslüman Bulgarların bulunduğu köylerde ev, çalıştıkları müesseselerdeki parti,devlet,iktisadî ve içtimâî teşkilâtların aktifleri (ileri gelenleri) ile il çapında istişare toplantıları düzenlenerek BKP Merkez Komitesi Sekterliğinin kararlarını yerine getirilmesi hususunda bu güne kadar yapılan çalışmalardan alınan neticelerin değerlendirilmesi ve gelecekte yapılacak olan çalışmalar hakkında tâlimât verilmesi.

İslâm dinli bulgarlar (Pomak Türkleri kastediliyor) arasında yapılacak çalışmalar ile ilgili problemlerin nazarı yönden açıklığa kavuşturulması ve bu çalışmalarda aktivistlere yardımcı olmak üzere "Mil-

liyet, Millet, Din ve beş asırlık Osmanlı esareti zamanında Bulgar halkının bir kısmına İslâm dininin zorla kabul ettirilmesi hakkında tarihî deliller konulu bir konferans verilmesi.

Vade 30.4.1972

2- İslâm dinli Bulgarların yaşadıkları köylerde ve çalıştıkları müesseselerde parti komitelerinin rehberliği altında parti toplantıları veya parti bürolarının (yerli parti teşkilâtı yönetim kurulları) oturumlarında BKP Merkez Komitesinin kararları ve BKP İl Komitesinin tedbirlerinin uygulanması ile ilgili çalışmaların neticeleri değerlendirilecek ve parti üyelerine İslâm dinli Bulgarlar arasında çalışmalar yapmak üzere görevler verilecektir.

Vade 30.4.1972

3- Parti komiteleri, yerli parti teşkilâtları ve içtimaf teşkilâtların yöneticileri adı geçen yerlerde aktivistlerin sayısını arttırmak ve çemberi genişletmek maksadıyla parti nüveleri meydana getirmek üzere acil tedbirler alacak ve bu esasa göre de İslâm dinli Bulgarları içtimaf-sosyal hayata daha faal bir şekilde katılmaya celbedeceklerdir. BKP İl Komitesinin "Teşkilâtlanma" şubesi bu tedbirlerin işlenmesi ve yerine getirilmesi için sıkı bir kontrol sağlayacaktır.

4- Parti Komiteleri, mahallî parti teşkilâtları ve içtimaf teşkilâtların yöneticileri, emekçiler arasında geniş çapta gruplar halinde ve ferdi propaganda, aydınlatma ve eğitim çalışmaları yaparak sağlam bir Marksist-Leninist dünya görüşü aşılıyarak partimizin siyasetini daha etraflıca tanıtmak, dünya komünist ve işçi harekâtını daha iyi öğretmek, dinî fanatizmi ve içtimaf muhafazakârlığı bir an önce yok etmek, sınıf şuûrunu ve millî şuûru tam olarak uyandırabilmek gayesiyle:

a-) İslâm dinli Bulgarların (Pomak Türkleri kastediliyor) çalıştığı müesseselerdeki mahallî parti teşkilâtları meseleyi müzakere edecek ve İslâm dinli Bulgarlardan olan işçilerden bir kısmını parti ders yılı kurslarına katılmalarını temin etmek üzere gerekli tedbirleri alacaklardır. Geriye kalan diğer işçilerin tamamı da Komsonol ve meslek birlikleri (sendika) eğitim kurslarına katılacaklardır.

b-) Vatan Cephesi teşkilâtı İl Komitesinin idaresi altında İslâm dinli Bulgarların, açılmış olan okuyucu gruplarına, konferanslara ve benzeri eğitim şekillerine katılmaları için gerekli tedbirler alınarak mak-

sada uygun şekilde siyasî yönden eğitilmelerini temine çalışacaklardır.

İhtiyaç halinde yeni derneklerin kurulması.

c-) Vatan Cephesi'nin İl Komitesi ve "G.Kirkov" derneğinin İl Kurulu, grup sohbetleri ve aydınlatma toplantıları düzenleyerek aşağıdaki temel konuları açıklığa kavuşturacaklardır:

-milliyet,millet,vatan,din;

- Bulgar milletinin ve Bulgar devletinin meydana gelmesi ve gelişmesi;

- Beşyüz yıllık Osmanlı esareti (köleliği) esnasında Bulgar halkının bir kısmına islâmiyetin zorla kabul ettirilmesine dair bazı tarihfî deliller;

- İnsana hizmet-Bulgar Komünist Partisinin birinci dereceli vazifesidir;

- Bulgaristan Halk Cumhuriyeti vatandaşlarının anayasal,hak ve ödevleri;

- Din ve kadın.

Konuşması ve konferansçıların ilin ve bölgenin en hazırlıklı şahıslarından seçilecektir.

Mahallî parti teşkilâtları,Vatan Cephesi teşkilâtlarının düzenlediği bu toplantı,konferans ve sohbetlere Müslüman Bulgarların kitle halinde katılmalarını temin etmek için gerekli yardımı göstereceklerdir.

ç-) İş yerlerinde olduğu gibi ikâmet yerlerinde de islâm dininden olan Bulgarlarla sistemli ve devamlı surette şahsî görüşme ve karşılaşmalar düzenleyerek geniş bir aydınlatma ve eğitim yapılacaktır.Bu maksatla mahallî parti teşkilâtları aktif parti üyelerinden 3-5 kişilik kandırma grupları kurulacaktır.Kitle teşkilâtları ve işletme yöneticileri de bu gruplara dahil edileceklerdir.Bu gruplar bir aile veya işçiyi hedef tutacaklardır.Bununla birlikte içtimaf ve kitlevî teşkilatların idare heyetleri,kendi üyeleri arasında da geniş,sistemli ve maksada uygun ferdi çalışmalar yapacaklardır.Parti büroları ve parti komiteleri bu tedbirler programının düzenli bir şekilde yürütülmesi için her türlü kontrol ve rehberliği yapacaklardır.

d-) İl Halk şûrasının "Halk Maarifi" (Millî Eğitim Md.),DKMS (Komsomol) İl Komitesi ve Öğretmenler Birliği aralarında iş birliği yaparak öğrencilerin parti,sınıf ve vatanseverlik eğitimini iyileştirmek

üzere geniş bir çalışmaya girişeceklerdir. Bilhassa temel okulu (8 senelik ilk ve orta okul) bitirmek üzere olan öğrencilerin meslekleré yönelmelerine büyük bir dikkat ve itina gösterilmiştir.

e-) Parti komiteleri ve yerli parti teşkilâtları, günlük ve süreli yayınların ilimiz emekçileri tarafından okunması için tedbirler alınacak ve geniş bir çalışmaya girişeceklerdir. Bu arada en büyük ağırlık da İslâm dinli Bulgarlar arasında günlük gazete ve süreli neşriyatın yayılmasına verilecektir.

f-) Vatan Cephesi (Bulgar Komünist Partisinin bir yan kuruluşu - dur) İl Komitesi, DKMS (Komsonol) İl Komitesi, Bulgar Meslekler Birliği (Sendikalar birliği) İl Kurulu ve İl Halk Şûrası (Valilik), müşterek tedbirlerle, Rodoplar bölgesindeki Bulgar ahâlisinin (Rodoplardan gelen Pomak Türkleri kastediliyor) geleneklerindeki bazı spesifik özellikleri göz önünde bulundurularak millî sosyalist törenlerin sıklaştırılması ve kökleşmesi için daha büyük gayretler sarfedilecektir.

g-) Vatan Cephesi İl Komitesi ve Kadınlarla Çalışanlar kolu İl Kurulu, belli bir plan dahilinde kurslar düzenleyerek müslüman Bulgar kadınlarının ve kızlarının bu kurslarda eğitilmelerini sağlayacaklardır. Bu kurslarda gayeye uygun şekilde bir siyâsî eğitim yapılması.

5- İslâm dinli Bulgarların nüfus kayıtları, nüfus cüzdanı ve benzeri belgeler almaları, iskân edilmeleri ve göçleri ile ilgili hatâ ve ihlâllerin ortadan kaldırılması gayesiyle:

a-) İl Halk Şûrası (Valilik), İslâm dinli Bulgarları, şahıslar ve aileler hakkındaki kanunun 7. maddesine titizlikle uyarak, ilimizin iş gücüne ihtiyacı olan (Bulgar nüfuslu köyler kastedilmektedir) köylere iskân edilmelerini sağlamalıdır.

b-) Köy Halk Şûraları (nahiye müdürlükleri) ilimiz topraklarında yaşayan müslüman Bulgarların nüfus, kayıt işlemlerini vatandaşlık kanun ve yönetmeliklerine uygun olarak tam bir düzene sokmalıdırlar.

İl Halk Şûrası, köy halk şûralarının bu konudaki görevleri hakkında gerekli talimat ve bilgiyi vermelidir.

c-) İl Halk Şûrası, şimdiye kadar vermiş olduğu özel sanat ruhsatnâmelerini değerlendirerek gereksiz yerlerdeki toplama (Türk köylerine yerleşmiş olan Pomak Türklerinin el sanatları ile ilgili ruhsatlarının alınması kastediliyor), bu sanatlarla iştigal edenler kamu sektöründe (devlet sektöründe) kamu işlerinde çalışmaya sevk edilmelidir.

d-) İl Halk Şûrası, ilimizden başka illere göç eden müslûman Bulgarların millî mensûbiyeti hakkında ilgili halk şûralarına gerekli bilgiyi vermelidir.

6- MVR İl Müdürlüğü (Emniyet Müdürlüğü) ve İFŞ, nüfus cüzdanlarının ve diğer belgelerin değiştirilmesi ile ilgili müşterek tedbirler alınmalıdır.

7- BKP İl Komitesinin "Askerî-idarî" şubesi (bu şube askeri ve gizli istihbaratla uğraşır) ilimizdeki avukat birlikleri arasında gerekli tedbirleri alarak, müslûman Bulgarların hukukî işlerine bakarken sınıf ve parti açısından özel bir itina gösterilmesini temin etmelidir.

8- Devlet Basımevi(Şumnu'daki parti il matbaası kastediliyor) gayeye uygun propaganda rapor ve broşürleri basıp yerli parti teşkilâtlarına ve konferansçılara göndererek yardımcı olmalıdır.

9- BKP MK.(Merkez Komitesi) Sekreterliğinin kararı ve yukarıda sıralanan tedbirlerin yerine getirilmesi için; parti komitelerine ve yerli parti teşkilâtları ile kitle teşkilâtları ve iktisadî devlet teşekküllerine İl Komitemizce yardım ve kontrol sağlanacaktır."

24.4.1972

ŞUMEN BKP İL KOMİTESİ

DZ/GD

13-14 Mart gecesi başlayan ve 18 Mart'a kadar devam eden söz konusu kararların uygulanması esnasında binlerce Rodoplu Türk öldürülmüş, onbinlercesi temerküz kamplarına gönderilmiş, bir okadarı da yoğun tepkiyi azaltmak, bölgedeki Türkleri azınlıkta bırakmak maksadıyla Bulgaristan'ın çeşitli bölgelerine sürgün edilmiştir.

Bulgarlaştırma operasyonları esnasında, hattâ öncesinde ve sonrasında Türkiye'ye göç etmek isteğiyle müracaat edenlere bu hak tanınmamıştır.(Belge No. 2)de görüldüğü gibi Pomak Türkünün "Bulgar kökenli" olduğu ileri sürülmüştür.

d-) 1974 Kararları

Bu kararlar 1974 yılında "Türk bölgelerinin kalkındırılması" kararları adı altında alınmıştır Bunlar özellikle Türk nüfusunun kalabalık olduğu bölgeler olan Kırcaali, Razgrat, Silistre, Eskicuma ve Şumnu gibi illerde uygulanmıştır. Amaç her ne kadar bu bölgelerin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel anlamda kalkındırılması gibi görünüyorsa da asıl

Н. Р. Б.
БЪЛГАРСКА РЕСПУБЛИКА
Бюро „Желания“
№ .....
19... г.
СМОЛЯН

ДО РАЙФ ХАСАНОВ МАСУРСКИ

с. МОЧУРА

/сов. рудозем/

Във връзка с целбата изпратена до Министерството на външните работи, Ви съобщаваме, че съгласно споредбата за пасажно от Н. Р. България в Република Турция на български граждани от турски произход, е имало право да се изселите със семейството, тъй като по произход сте българин.

СЕКРЕТАР:

Н-И ОТД. "ОРГАНИЗАЦИОНЕН" : Н. Симеонов

BULGARISTAN HALK CUMHURİYETİ
Vilayet Şikayet Bürosu

SMOLEN(PAŞMAKLI)

Bay Raif Hasanov Masurski
Moçura Köyü
RUDUZEM

Dışişleri Bakanlığına gönderdiğiniz yazınıza cevaben bilginize sunuyoruz ki, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında yapılmış olan "göç anlaşması" gereği sizin Türkiye'ye "göç etme"ye hakkınız yoktur. Çünkü; siz "bulgar kökenli"siniz.

Sekreter:
Dr. Gadjev

Organizasyon bölümü şafi:

И. Симеонов

amaç dil,din,milliyet,örf ve adetlerinden bir türlü vazgeçirilememiş Türklerin asimile edilerek Bulgarlaştırılmasıdır.

"Kalkındırma" politikası ile Türk bölgelerine basın,yayın,opera, tiyatro,sinema,televizyon,sanat,eğitim,öğretim,Bulgar örf ve adetleri ile Bulgar dili ve Bulgar okulu girebilmiştir. Bu "taktik" anlaşılmadığı için Türkler tarafından fazlaca bir tepki ile karşılanmamıştır.Diğer taraftan yine şehir ve köylerde,hattâ en küçük birimlerde,mahallelerde "Bulgar milletin büyüklüğü","Marksizm-Leninizm","İnsan hakları","Sosyalizmin eşitlik anlayışı","Halkçılık" gibi konular gündeme getirilerek toplantı ve seminerler başlatılmıştır.Bu programlı çalışmalarda devamlı surette sosyalizmin faydaları ve Bulgar Hükûmetinin başarıları anlatılmıştır.Anaokulu öğrencilerinden,dedelere,ninelere varıncaya kadar,büyük,küçük bütün Türklerin bu propagandalardan geçerek "iyi eğitilmeleri","Dejenere tipler" haline getirilerek asılları unutturulmak istenmiş,bilimsellik öne sürülerek Türklerin millî kültürleri,dinleri,örf ve adetleri kötülenmiştir.Yaşlıların "Burjuva kalıntıları" oldukları söylenerek,gençlerin kendi tarihlerine ve soylarına düşman olmaları istenmiştir.

Bulgaristan'da bu yıllardan başlamak üzere halka matbu "Bulgarlaştırma" dilekçeleri dağıtılmıştır.(BELGE NO-3)

Amaç,sezdirilmeden,Türklerin uyanması istenmeden azar azar da olsa kitleden parçalar koparmak ve kısmen Bulgarlaştırmak idi.Ancak Bulgar Hükûmetinin bu faaliyetlerinin hangi anlama geldiğini iyi kavrayan bazı Türk gençleri ve aydınları tepki göstermişlerdir. Fakat bunlar derhal görevlerinden uzaklaştırılmışlar,bir kısmı çeşitli yollarla öldürülürken,diğer bir kısmı ise temerküz kamplarına gönderilmişlerdir.Kısa aralıklarla uygulanan asimile etme politikaları ve özgürlük,kardeşlik,sosyal adalet,insanın insanca yaşaması,mutlu yarınlar gibi vaadler sonucu vermeyince Bulgar Komünist Partisi Merkez Komitesi Politbürosu 1984 Şubatında yeni kararlar almak zorunda kalmıştır.

e-) 1984 Kararları

1964,1969,1970 kararlarının istenilen etkiyi gösterememesi,bir bakıma B.K.P'nin başarısızlığı idi. Bu yüzden,bugün tüm dünyayı meşgul eden Bulgaristan'daki Türk varlığını "tek uluslu Bulgar milleti" oluşturma uğruna tamamen yok etmek amacıyla yeni kararlar alındı.Herne bahasına olursa olsun,gerekirse güç kullanarak bu kararlar uygulanacaktı.Bul-

До Селски Общински Съвет
С.Сърница /Окр.Пазарджиски

МОЛБА,

От _____ /

От _____

Жители на село: СЪРНИЦА, Пазарджиски, записани в том _____
страница _____

Др. Председател,

Молим въз основа на настоящата молба и съгласно изменението на правилника за водене на регистрите по гражданското състояние публикувано в вестник - ИЗВЕСТИЕ - брой: 2. от 1970.Година да бъдат включени в регистрите по народност БЪЛГАРИН, да се променят имената ни както следва:

1- От: _____ На: _____

_____ На: _____

3- От: _____ На: _____

4- От: _____ На: _____

5- От: _____ На: _____

6- От: _____ На: _____

7- От: _____ На: _____

8- От: _____ На: _____

BARBARCA İSKENCELERLE İMZALATILAN "BULGARLAŞTIRMA DİLEKÇESİ" NİN ASLI

_____ 1982 / Година

С.Сърница /Пазарджиско.

С Поздрав:

1. _____

2. _____

garistan Komünist Partisi hiç olmazsa bunda başarılı olmalı, önceki başarısızlığını örtbas etmeliydi. Nitekim Merkez Komitesi Politbürosunun 1984 yılı Şubat ayında aldığı "Plenum" kararı ile Bulgaristan'daki Türk azınlığı binlerce öldürme, onbinlerce Belene, Lofça, Sofya, Pernik gibi te-merküz kamplarına sürgün ve akla hayale gelmedik işkenceler ile yok edildi. Matbu dilekçeler hazırlandı. Bütün Türklerin verilen müddet içersinde mahalli karakollara gelerek, daha önce hazırlanmış isim listelerinden kendisi ve ailesi için bir Bulgar ismi seçmesi ve yazdırması istendi. Daha sonra imza ettirilerek dünya kamuoyuna gönüllü isim aldığı haberleri iletildi. (BELGE NO-4)

Bulgar Hükümetinin amaçladığı "tek uluslu bir Bulgar milleti" oluşturma kararları herşeye rağmen uygulandı. Artık bütün Türklerin isimleri değiştirilecek, ibadet yerleri camiler değil kiliseler olacaktı. Türkçe konuşulmayacak, Türkçe eğitim-öğretim yapılmayacak, sünnet olmayacak, millî ve dinî bayramlar kutlanmayacaktı.

Yok etme kampanyası esnasında ülkedeki Türklerin dışarıyla irtibata geçmemesi için hertürlü önlem alınmıştı. Ülke çapında şehir içi, şehirlerarası ve milletlerarası telefon irtibatı koparılmıştı. Mektup, telgraf gibi haberleşme araçları devamlı kontrolde ve sansürdeydi. Radyo ve televizyon ise zaten olayları duyurmuyor, üstelik devamlı olarak Türkiye aleyhine propaganda yapıyordu. B.K.P. ve Bulgar Hükümetine göre ideolojik çelişkilere meydan vermemek için bu yasaklar konmuştu. Ayrıca Türklerin Türkiye ile olan hertürlü ilişkilerinin de kesilmesi gerekiyordu.

Burgaz Vilayeti
Ruen Belediye
Başkanlığına

Dilekçe

Dilekçeyi verenin Adı :
" Baba Adı :
" Oturduğu Yer :
" Doğum Tarihi :
" Doğum Yeri :
" Çalıştığı Yer :
" Kayıtlı Bulun-
duğu Parti :
" Öğrenim Dere-
cesi :

Sayın Başkan

Nüfus Kanunu'nun 18. Maddesine göre aile fertlerinin
adlarının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini rica ederim.

1. Aile reisi

Adı : ..... Baba Adı : ..... Doğum Tarihi : .....
'den .....'ye.

2. Eşim

Adı : ..... Baba Adı : ..... Doğum Tarihi : .....
'den .....'ye.

3. Çocuklarım

I. Çocuk.

Adı : ..... Baba Adı : ..... Doğum Yeri : .....
'den .....'ye.

II. Çocuk.

Adı : ..... Baba Adı : ..... Doğum Yeri : .....
'den .....'ye.

Cevabınıza intizaren saygılarımı sunarım.

57 : .....

10000

Kırcaali Vilayeti
Çernoçoçene Köyü
Belediye Başkanlığına

İsim Değiştirme Dilekçesi
Dilekçeyi verenin Adı :
" Baba Adı :
" Oturduğu Yer :
" Nüfus Hüviyet
Tarihi ve Seri
Numarası :

Sayın Başkan

Nüfus Kanunu'nun 18. Maddesine göre adımın baba
adımın ve soyadımın (lâkap) .....'dan .....'ya değiştiri-
lmesini rica ederim.

Şehir-Köy : .....

Tarih : .....

İmza

(BELGE NO:4)

III.BÖLÜM : Uygulamalar,Baskı ve Zulüm Olayları

Bulgaristan Hükümeti ve Bulgar Komünist Partisi Merkez komitesinin almış olduğu ve herne pahasına olursa olsun yerine getirilmesi gereken kararlar 1984 yılının Kasım ayından itibaren süratle uygulamaya konuldu.

Olaylar ilk olarak yabancı ajanslar ve basın tarafından dünya kamuoyuna aksettirildi. Bulgaristan'da yaşayan Türklere muhtelif baskılar yapıldığı, isimlerini terk ederek Bulgar ismi almaları için zorlandıkları yolunda haberler yayıldı. Bu haberler gün geçtikçe yoğunlaştı. Zaman zaman isim değiştirme uygulamalarının katliama dönüştüğü, insanlık dışı hareketlerin olduğu, öldürme, sürgün ve ırza geçildiği konuları değişik kaynaklarca dile getirildi.

Bulgarlar isim değiştirerek yok etme kampanyasına öncelikle ve ilk olarak Güney Bulgaristan'daki Türk Bölgelerinden başladılar. Daha 17 Temmuz 1970 tarih ve 549 sayılı kararlarla başlatılan Güneydeki Pomak Türklerini asimile etme politikaları henüz istenilen manâda başarılı olamadığı için ağırlık merkezini buradaki Türkler teşkil etti. Zaten soykırıma başlanılmadan, "son darbe" vurulmadan önce nereden ve nasıl başlanması gerektiği konusunda B.K.P. ve Bulgar Hükümeti ortaklaşa gereken hazırlıkları yapmışlardı. Bu bölgede daha önceleri de böyle bir uygulamaya geçilmiş, kısmen de olsa nerelerden ne tür tepkiler geleceği tecrübe ile öğrenilmişti.

Yok etme emri verildiği zaman derhal Filibe ve Eskizağra'daki ordu ve polis birlikleri motorize olarak modern silâhlarla Rodoplara sevk edildi.

İsim değiştirmeler başlamadan yıllar öncesi sinsî plânlarla yapılan bazı uydurma haberler Türklerin direnme güçlerini zayıflatmak amacıyla gerçekler adı altında yayınlanmıştı. Bulgarlar yine bu taktiklerini uyguluyorlardı. Sekiz-on yıl zarfında gazete ve dergi yazıları dışında 250'ye yakın kitap neşredilmişti. Sofya'daki "Kiril ve Metody" Millî Kütüphanesindeki Osmanlı dönemine ait bölümlere sayısız uydurma belge eklenmişti. (62)

Yayınlara hemen hemen tamamında Bulgaristan'da yaşayan Türkle-

rin aslen Bulgar olduğu,Osmanlılar tarafından toprakları istilâ edildikten sonra Bulgarların zorla Türkleştirildiği anlatılıyordu. Özellikle de son olaylar sebebiyle Türk ve Dünya kamuoyundan sert tepki gören Bulgar yöneticileri içerdeki Türklere uyguladıkları yanıtma metodlarını dış dünyaya açtılar.Radyo ve Televizyonlarında,hattâ uluslararası toplantılarda aynı yalanları sıraladılar.

Sofya radyosunun 19 Kasım 1985 tarihli Türkçe yayınında,Ülkelerine ve dünyaya yaptıkları açıklamalarda aynen şu ifadeler yer alıyordu;

"İslâm dini,Bulgaristan'a Balkan Yarımadasının Osmanlı Türklerinin eline geçtiği 14.yüzyılda sızmıştır.Önce islâm dini sadece işgalcilerin dini imiş.Daha sonraları ve hele de Osmanlı işgalcilerin yerli halki özümsemekve bu halka islâm dinini zorla kabul ettirmek için elden gelen herşeyi yaptıkları 16. ve 18.yüzyıllarda islâm dini,Bulgarlar arasında sayısı pek de fazla olmayan bir bölümün inandığı din olmuştur." (63)

Peki,sormak gerekmez mi? Madem islâm dinini Bulgarlar arasında çok az bir bölüm kabul etmiştir. O halde bugün aslı Bulgardır diyerek yok ettiğiniz iki milyonun üzerindeki Türkün dini nedir ? Kaldı ki Bulgaristan Türkleri çeşitli zamanlarda Anadolu'dan oralara göç etmiş özbeöz Türk ırkından insanlardır.

Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'daki uyduları içinde en sadık olan Bulgaristan adeta bir yerlerden emir almışçasına ordu,polis ve miliş kuvvetleri ile Rodoplara saldırdı. Filibe,Eskizağra,Kırcaali,Hasköy, Pazarcık,Paşmaklı,Mestanlı,Koşukavak,Eğridere,Kuşallar,Ortaköy gibi kaza ve köylerdeki Türkler toplu halde uygulamalara karşı çıktılar.Arazinin dağlık ve gizlenmeye,mukavemet etmeye elverişli olması "direnen Türklerle" " baş etmeyi " güçleştirdi. Zırhlı araç ve makinalı tüfeklerin

---

63-) Dış Basın ve Türkiye, T.C.Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü Bülteni, 21 Kasım 1985, sayı 215 ,s.7

yanında hava kuvvetlerinden de yardım istenerek "ortalık sakinleştirilmeye" çalışıldı. Helikopterlerle kimyasal maddeler püskürtüldü. Buna rağmen tabanca ve bıçaklarla modern silâhlara karşı direnen Rodop Türkleri gerillâ savaşı vermeye başladılar. 1985 yılı Aralık ayında alınan ilk haberlere göre ilk çarpışmalarda tahminen 1.300'ün üstünde Türk öldürülmüş, bir okadarı ağır yaralanmış, onbine yakını ise tutuklanarak bilinmeyen yerlere sürülmüştür. Bunlara karşılık yine o tarihlerde Bulgarlardan 22 polis, 14 asker, 5 subay ve Bulgarlara öncülük eden 16 sivil öldürülmüştü. (64) Bu zulümler esnasında sıkı önlemler alınmış, olayların dış dünyaya yansımaları engellenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla çarpışmaların şiddeti, süresi ve ölü sayısı konusunda sağlıklı haber alınamamıştır.

Bulgaristan'daki Türkler üzerinde başlatılan bu olaylar periyodik aralıklarla yıllardan beri sürdürüldüğü için özellikle 1985 olaylarının başlangıç günü kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak çeşitli haberlere göre Güney Bulgaristan'da Kasım sonralarında, Kuzeyde ise 24 Ocak 1985'ten itibaren baskıların başlatıldığı sanılmaktadır. Yabancı ve Türk basınına olay çeşitli zamanlarda intikal etmiştir.

TIME Dergisinin Sofya muhabiri John Moody'nin ilettiği haberlerde şiddet olaylarının 12 Ocak 1985 günü başladığı bildiriliyor. 0 gün Balkan Dağları doğusundaki Yupolonov şehri Bulgar güvenlik kuvvetlerince basılmış, yollar kesilerek evlere zorla girilmiş ve ev sakinlerine isimlerini Bulgar isimleriyle değiştirmeleri için matbu formlar verilmiştir. Ne pahasına olursa olsun bu kampanyaya karşı direnmeye karar veren şehir sakinleri formları almadıkları için askerler tarafından tehdit edilmişler, gözleri önünde kız ve kadınlara sarkıntılık yapılmıştır. (65)

Bulgaristan Türklerine uygulanan baskı, zulüm ve işkenceler yavaş yavaş su yüzüne çıktı. Önce Avrupa basınında olaylardan örnekler verilmeğe, detaylı olmasa da yapılan zulümler anlatılmaya başlandı. Daha sonraları Türk basını da olaylardan haberdar oldu.

a-) Dış Basında Olaylar

64-) Mehmet Çavuş, A.g.e. s.30

65-) Tarık Somer'in açış konuşması, Bulgaristan'da Türkler Semineri, Ank.Ü.Rek.Yay., Ankara 1985, s.2

Dünyaya,Bulgaristan'daki Türklere yapılan baskı ve işkencelerin ilk haberleri Associated Press tarafından yayınlandı. Ajans 17 Ocak 1985 tarihli Dünya bülteninde Sofya'daki yabancı diplomatlar kanalıyla oradaki Türklere Bulgar isimleri almak için baskı yapıldığını,Türklerin ülkenin Güney Batısında direndiklerini,yer yer çarpışmalar çıktığını, bir çok ölü olduğunu söylediğini iletti. (66)

Aynı gün Paris radyosu da olayı dünya kamuoyuna duyuruyor;

"...Bulgaristan'ın Güney Doğusunda yaşayan Türk azınlığı,Bulgar Hükümetinin yeni kimlik kartı çıkarmaları ve Bulgar adları almaları yolundaki kararına karşı çıkmaları üzerine meydana geldiğini "(67)

söylüyordu.

Yunanistan'da çıkan Akropolis Gazetesi 24 Ocak 1985 tarihli sayısında; Bulgar kanunlarına göre sayıları bir milyonu aşan Bulgaristan'daki Türklerin federal bir devlet kurma haklarına sahip olduklarını belirterek,Bulgar makamlarının bundan korktukları için böyle bir uygulamaya başladıklarını yazıyordu. (68)

Yine İngiltere'nin "The Times" gazetesi 21 Şubat 1985 tarihli sayısında Bulgarların isim değiştirme kampanyasını şiddet yoluyla sürdürdüklerini,isim değiştirmeye yanaşmayanların ve ailelerinin eziyet gördüğünü yazmaktadır. Ayrıca Bulgaristan'daki rejim değişikliği öncesi ve sonrasının kıyaslamasını yaparak,Komünist yönetimin gelmesinden önce Türklerle Bulgarların oldukça uyumlu yaşadıklarını,şimdi ise Türk çocuklarının pazar akşamları otobüslerle yatılı okula götürülerek buralarda "iyi Bulgar" olabilmeleri için eğitimden geçirildiklerini yazıyor.

66-) Bulgaristan'daki Türkler, "Yabancı Basın Ne diyor ? T.C.Başb.Bas. Yay.Enfor.Gn.Müd.lüğü Bülteni,17-31 Ocak 1985, s.1

67-) Ersin Onulduran, "Bulgaristan'daki Türk azınlığa Yapılan Zulme karşı Dış Dünyanın Tepkisi ve Duyulan Endişeler" Bulgaristan'da Türkler Semineri, Ank.1985,s.28

68-) Ersin Onulduran, A.g.seminer; s.28

Yugoslav "Review of International Affairs" adlı dergide Bulgaristan İçişleri Bakanı Anton Jogof'a atfen verdiği haberde Bulgaristan Hükümeti ile Türk azınlığı arasındaki görünmez savaşın varlığından, Sofya'daki bir cami dışında bütün ibadet yerlerinin kapatıldığından bahsediyor. Ayrıca dergide B.K.P. Merkez Komitesinin "tektip Sosyalist Bulgar ulusunun kurulması işleminin hızlandırılması kararı" aldığı da belirtiyor.(69)

Yine Yugoslavya'da Üsküp şehrinde Türkçe olarak yayınlanan "Birlik" dergisi 21 Ocak 1985 tarihli sayısında Bulgar yetkililerinin ülkede yaşayan azınlıkları özümseme ve milliyetsizleştirme kampanyasında en kaba silâhları kullandıklarını bildirdi. Bulgaristan'da yaşayan azınlıklara karşı uygulanan baskı kampanyasının yeni birşey olmadığını açıklayan dergi, Bulgar yönetiminin sinsice yürüttüğü bu uygulamanın diğer yabancı ulus ve bölgeleri de sınırlarına katmaya ve "Büyük Bulgaristan" hayalini gerçekleştirmeye yönelik eski ve kapsamlı plânın bir parçası olduğunu da yazdı. (70)

13 Mart 1985 tarihli Yugoslav Haber Ajansı "TANJUG" Bulgaristan'ta "Pirinsko Delo" gazetesinde yayınlanan B.K.P. Merkez Komitesi Sekreteri Dimitır Stanishev'in açıklamalarına yer veriyor. Stanishev'e göre "Bulgaristan'da Müslüman isimlerini değiştirme konusundaki kendiliğinden ve gönüllü hareket, tarihi bir gerçeğin yerine gelmesi ve söz konusu kişilerin ait oldukları Bulgar milliyeti ve Bulgar kökenlerini farketmeye başlamalarından" kaynaklanıyor. Bu sözler 1984 Kasımından itibaren alınan kararlar ve asimile politikalarını doğrulamaktadır. Türklerin yok edildiğini reddeden Stanishev isim değiştirme hareketinin ;

"yabancı fetihçilerin millî bilinçlerini yüzyıllarca bulanıklaştırmasından sonra, Türklerin birleşik bulgar ailesine yeniden dönmeleri"(71)

69-) Ersin Onulduran, A.g.seminer, s.30 ve Bulgaristan'da Türkler, Yabancı Basın Ne diyor ? T.C.Başb.Bas.Yay.Enfor.Gn.Müd.lüğü bülteni, 19-27 Şubat 1985, s.5

70-) Bulgaristan'da Türkler, Yabancı Basın Ne diyor ? T.C.Başb.Bas.Yay.Enfor.Gn.Müd.lüğü bülteni, 17-31 Ocak 1985 s.3

71- A.g.bülten, 1-14 Mart 1985, sayı 4, s.8

ni amaçladığını belirtmektedir.

Amerika'nın Sesi Radyosunun 27 Mayıs 1985 tarihli haberinde özellikle Mestanlı ve Kırcaali illerindeki olaylardan bahsedildi. Radyonun Doğu Avrupa muhabiri Dolian Nacgele 25 Mayıs 1985'te gittiği Bulgaristan'da, Mestanlı'da Bulgar makamlarınca birkaç saat göz altında tutulduğunu ve olayları şöyle anlattı; "Mestanlı, ilk bakışta öteki Bulgar kentlerinden farklıydı. Geçen Aralık ayında meydana gelen şiddet olaylarından bu yana Mestanlı'ya giden ilk batılı muhabir olarak, kenti çok kısa bir süre görebildim. Tren istasyonundan yüz metre kadar bir uzaklıkta üniformasız bir polis tarafından durduruldum. Seyahat belgelerim alındı ve orda bekleyen bir otomobille kente, dışişleri ofisine götürüldüm. Yolda "Sevgili dostlar Mestanlı'ya hoş geldiniz" yazılı bir pankart gördüm. Dışişleri ofisinde tel örgü ile çevrili bekleme odasına götürüldüm ve çantam elimden alındı. Bulduğum yerden ana caddeyi görebiliyordum. Devriye gezen sınır muhafızları, el ve kemerlerine sokulmuş otomatik silâh taşıyan polisler dışında caddede herhangi bir hareket yoktu. Aralıklı olarak yapılan, bir saat süren sorgulamadan sonra beni gözaltına alan sivil polis derhal Sofya'ya dönmem gerektiğini söyledi. Sivil polis Mestanlı'nın sadece 25 kilometre kadar uzakta olduğunu, kapalı sınır bölgesi içinde yer aldığını ve bölgeyi ziyaret edebilmek için Bulgar Dışişleri Bakanlığı Propaganda dairesinden verilen özel bir belge alınması gerektiği bildirdi.

Geçen Aralık ayında şiddet olaylarına sahne olan Kırcaali'ye gidip gidemeyeceğimi sorduğum zaman da polis memuru, bölgenin kapalı olduğunu söyledi. Polis memuruna "Kırcaali de sınır bölgesinde mi yer alıyor?" diye sordum. O da "hayır ama oraya gidemezsiniz" şeklinde karşılık verdi. Nedenini sorduğum zaman da, bunu bana açıklamaması konusunda emir aldığını bildirdi.

Viyana'daki Bulgar Büyükelçiliği ve Sofya haber ajansı, Bulgaristan'da ziyaret edeceğim yerleri ve ziyaret tarihlerini önceden bildirmemi istemişlerdi. Bunu hatırlatmanın bir yararı olmadı. Sivil polis memuru beni Mestanlı tren istasyonuna geri götürdü. Seyahat belgesi milis görevlisine verildi. Görevli beni bir kompartmana oturttu ve oturduğum yerden kalkmamamı istedi...

Milisler ve demiryolu işçileriyle yaptığım konuşmalar sırasında Kırcaali'de Aralık ayında ölenler hakkında resmi olmayan çeşitli bilgi -

ler elde ettim.Bu kişiler,Bulgar makamlarının Türklerin hemen hepsini Müslüman-Arap kökenli isimlerini bırakıp yerine Bulgar ve Hristiyan isimleri almaya zorladıklarını söylediler.Bu kampanya sırasında meydana gelen şiddet olaylarının niteliği konusunda ise farklı bilgiler verdiler.Bir kişi Kırcaali'de meydana gelen olaylarda 500 Türkün öldüğünü söyledi. Bin kadar Türkün de tutuklanarak bir kampa gönderildiğini bildiren aynı kişi,en kötü olayların Mestanlı'da meydana geldiğini anlattı ve 26 Aralık günü bir grup Türkün isim değiştirme kampanyasını protesto amacıyla belediye binasına yürüdüğü yolunda daha önce alınan haberleri doğruladı.Bu olayda Türkler binanın iki katını işgal etmişlerdi.Sınır muhafızları ve milisler olay yerine getirilmiş,çevredeki yollar tanklarla kapatılmıştı.Konuştuğum bir başka kişi,Türklerin çocuklarını tankların karşısına çıkardıklarını ve tankların çocukların üzerinden geçtiklerini söyledi. Bu olaylar üzerine bölgede sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasası ilân edildi."(72)

Bulgar yetkilileri ve Bulgaristan'daki basın-yayın organları Mestanlı ve Kırcaali olaylarını dünya kamuoyundan gizlediler.

Newyork Times 31 Mayıs 1985 tarihli haberinde "Bulgaristan'da yaşayan birmilyona yakın Türk asıllı vatandaşın isimleri değiştirilmektedir.Türklerden yüzlercesi bu uygulamanın yol açtığı çatışmalar sonucu hayatını kaybetmiştir.Resmi tutum Bulgaristan'da Türk olmadığı ve sözü edilen halkın Osmanlı yönetiminde kimlikleri değiştirilen "saf kan" bulgarların torunları olduğu şeklindedir." demektedir.Bulgaristan'da,etnik Türkleri isimlerini bırakarak tipik bulgar adları almaya zorlayan kampanya,yetkililerce Bulgaristan'ın millî devlet olduğunu ispatlamayı amaçlayan tarihi ve devrimci bir anlayış olarak takdim edilmek istendiğini göstermektedir. (73)

Bulgaristan'daki dil,din,milliyet değiştirme uygulamaları Alman İkinci Televizyonu (ZDF)nda 19 Nisan 1985 tarihinde kamuoyuna açıklandı. Olay kendi yorumlarıyla geniş olarak değerlendirildi. 1971 yılından bu yana bu tür uygulamaların olduğunu belirten ZDF,Türklerin karşı çıktığını ve isimlerini değiştirmek istemediklerini açıklıyor.Muhabirin Bulgaristan'a giderek gördüklerini anlatması sağlanıyor.Kırcaali ve Mestan-

72-) A.g.bülten, 2.5.1985-11.6.1985, sayı 7,s.7-8

73-) A.g.bülten,2.5.1985-11.6.1985, sayı 7,s.9

lı' da olaylar olduğu,ölümlerin meydana geldiği belirtiliyor.

"... bir Türk; köyler sarıldı.Karşı koyanı alıp götürdüler.Çok kişi isimlerinin değiştirilmesine karşıydı.Ama sonunda hepsi de değiştirmeye mecbur kaldı. Avcılar köyünde 16 kişi öldü... Mestanlı'da da şiddetli direnişler oldu." dedi. Kırcaali'deki bir işletmede bir Alman firması için spor giysiler imal ediliyor.İkibin kişilik personelin çoğu Türk kızı. İsim değişikliği uygulamasının anne ve babalara nazaran çocuklara daha kolay geldiği anlaşıyor.

Kuzey Bulgaristan'daki Sbirneski'de habersiz bir okulu ziyaret ettiğini anlatan muhabir,sınıfların tamamında Türk çocuklarının okuduğunu belirtiyor.

"Türkçe dersler son yıllarda adım adım kaldırılmış.Türkçe gazete,dergi ve kitaplar da artık yayımlanmıyor. Ama Silviya'nın adı okuldan sonra gene Sevcan. Arkadaşları da kendisini öyle çağırıyorlar.Kızlar köydeki herkesin üç gün içinde isimlerini değiştirmeye mecbur kaldığını, isim değişikliği istemediklerini ama korktuklarını,köye askerlerin geldiğini anlatıyorlar..."(74)

Dünya kamuoyunda yankılanmaya yüz tutan Bulgaristan'da Türklere yapılan baskılar konusu radyo,televizyon ve basın organlarında sık sık yayınlanmaya başladı. İnsan hakları uğruna olaya sahip çıkan Avrupa ve Amerika basınının yanında Müslüman Türklere için Ortadoğu ülkelerinde,özellikle de Müslüman-Arap ülkelerinde de tepkiler doğdu.

"AL İTTİHAD" 27 Mart 1985 tarihli yayınında aynen şöyle demektedir;

"Bulgaristan'daki Müslümanlar haclı seferinden çok daha ağır bir baskı altındadırlar. Bu,Müslümanlara karşı girişilen bir tür soykırımdır.

20.yüzyılda bir Avrupa ülkesi,tatillerimizi geçirdiğimiz,gazete ve dergilerimizde ilânlarına geniş yer verdiğimiz Bulgaristan,insanların özgürlüğünü ortadan kaldırmak için elinden geleni yapıyor...Sorun artık Türkiye-Bulgaristan sorunu olmaktan çıkmış,Müslüman dünyasının sorunu haline gelmiştir..." (75)

"AL ITTIHAD" 15 Mart 1985 tarihli daha önceki bir haberinde İslâm Konferansı Genel Sekreteri Syed Sharifuddin Pirzadenin beyanatına dayanarak Dünya Müslümanlarını Bulgaristan'daki Müslümanlara destek olmaya çağırmişti. Ayrıca Müslüman olsun olmasın bütün ülkelerden Bulgaristan'daki Türk azınlığın haklarının korunması için gereken tedbirleri alması istenmişti.

İslâm Konferansı Genel Sekreteri verdiği beyanatta Bulgaristan'daki Türk azınlığın İslâm ümmetinin bir parçası olduğunu,oralara yerleştikleri tarihten beri ülke kalkınmasında önemli rol oynadıklarını anlatmıştır.Müslüman Türk toplumuna tüm dünya yasalarında yer alan yaşama , adet ve dinlerini muhafaza etme,doğal haklarının korunması için yardım edilmesini talep etmiştir. "Bulgar yasaları ülkedeki tüm azınlıkların kültürel ve dini haklara sahip olduğunu ve Bulgarlarla eşit muamele görmeleri gerektiğini söylemektedir.Ancak Bulgarların Müslüman Türkleri, isimlerini,kimliklerini ve dinlerini değiştirmeye zorladığını görüyoruz.Türk azınlığın işkenceye tabi tutulduğu,bu topluma ait camilerin,vakıfların, ... tahrip edildiği yolunda haberler almaktayız" demektedir.Pirzade söz konusu beyanatında İslâm ulusunun Bulgaristan'daki Müslümanlara yapılanlara izin vermeyeceğini ve hareketsiz kalamayacağını ifade ederek Bulgaristan Hükümetinin bu baskıları durdurmasını istemiştir.(76)

İslâm dünyasının gösterdiği tepkinin bir örneği de Kuveytten geldi. Kuveyt Parlamentosu Kuveyt Radyosunun 16 Nisan 1985 tarihli yayınında açıkladığı şekilde 16 Nisan günü bir bildiri yayınlayarak Bulgaristan'daki Türklere yapılan baskıları kınadı.Bildiride Kuveyt Parlamento -

75-) A.g.bülten, 15.3.1985-1.4.1985,sayı 5,s.12

76-) A.g.bülten, 15.3.1985-1.4.1985,sayı 5,s.3-4

sunun Bulgaristan yetkililerinin ülkede yaşayan Müslümanlara uyguladığı baskı ve diğer kötü davranışları üzüntüyle izlediği belirtildi.Yapılan bu baskı ve zulümlerin inanç özgürlüğü ve insan hakları ilkelerine ters düşen insanlık dışı bir tutum olduğu açıklanarak,Parlamento ve Kuveyt halkının baskıları kınadığı ve Dünyadaki Müslümanların bu baskıların durdurulması için gerekli müdahalede bulunmaları istendi.(77)

Dış basından örnekleri çoğaltmak mümkün.Son olarak Amerikanın Sesi Radyosunda yayınlanan ve bizde Güneş gazetesinde haber olarak değerlendirilen olaylardan birini alıyorum; "Bulgaristan'da Naim Süleyman daha 18 yaşında iken Dünya halter şampiyonu oldu.Atıcılık,bisiklet ve motosiklet dallarında 19 madalya sahibi bir sporcuydu.Süleymanın başarıları Bulgar sınırındaki Fişor köyünde yaşayan ailesi için bin övünç kaynağıydı. Ancak,Naim Süleyman adında biri yok artık.Çünkü Bulgaristan'da yaşayan binlerce Türk gibi o da adını değiştirmeye zorlandı.Naim Süleyman totoliter Bulgar rejiminin Türk kökenli vatandaşlarını etnik yönden yoksun bırakma politikası nedeniyle Naum Salamanov oldu. Polis ve milis kuvvetleri tarafından kuşatılan köylerde yaşayan Türkler silâh zoruyla, gönüllü olarak Türk adlarını Bulgar adlarıyla değiştirmeye zorlandı.Önce ay sonlarında Bulgar güvenlik kuvvetleri,azınlıkları ulusal kimliklerinden vazgeçirme kampanyası çerçevesinde,çok sayıda Türkün yaşadığı Dobruca yöresine girdiğinde direnişle karşılaştı.Bir habere göre tabanca ve bıçaklarla ev ev çarpışmalar oldu. Irza geçme olayları görüldü. Bulgar hava kuvvetlerine bağlı helikopter birlikleri,göstericileri dağutmak için kimyasal madde püskürttüler.Bu olaylar sırasında 200'den fazla kişinin öldüğü bildirildi.Türklerin yanısıra Müslüman Pomaklara ve çingenelere ibadet izni verilmiyor.Nitekim Bulgaristan'da dört bir yandaki camiler kapatılmış,yıkılmış yada başka amaçlara hizmet eden binalara dönüştürülmüş bulunuyor. Çocuklara islâm dinini görmeleri bile yasaklandı.Müslümanlar Bulgaristan'da basılmayan Kur'an-ı bulmakta güçlük çekiyorlar... Komünist Partisi,milliyet kavramının,modası geçmiş bir burjuva adeti olduğunu ve hükûmetin birleşik bir sosyalist devletin kurulması için çaba harcaması gerektiğini ilân etti...,ABD,Bulgar Hükûmetini azınlıkları zorla Bulgarlaştırma programına son vermeye ve Bulgaristan'daki Müslümanlara özgür ibadet etme ve kültürlerini koruma

gibi anayasal hakları vermeye çağırıyor."(78)

b-) Türk Basınında Olaylar

Avrupa, Amerika ve Ortadoğu kamuoylarının tepkileri devam ederken Türk basınına da olaylar intikal ediyordu. Hemen hemen bütün gazeteler büyük manşetlerle olayları kınadılar. Günlük olarak alınan haberler, belgeler, bilgiler yayınlanmaya başladı. Ayrıca Türk radyo ve televizyonu, hükümetin ilgili birimleri, üniversiteler, dernekler ve en önemlisi Cumhurbaşkanlığı tarafından olay hassasiyetle değerlendirilerek gerekli teşebbüslerde bulunulmaya başlandı.

Bulgaristan'daki Türklere yapılan baskı ve zulümler Türk basınına ilk önce Avrupa basınından aksetti. Bir müddet olayların gerçek olup olmadığı tartışıldı. Bu arada birdenbire birçok gazetede, Bulgaristan'dan muhtelif göç antlaşmaları ile yada başka yollarla Türkiye'ye göç etmiş Bulgaristan göçmenlerinin ordaki yakınlarından gelen ve olayları anlatan mektuplar yayınlanmaya başladı. Bu mektuplarda işkence ve öldürmelere kadar varan isim değiştirme uygulamaları detaylı bir şekilde anlatılıyordu.

Türkiye'deki yakınlarına gönderdiği ve Türk basınında da yayınlanan bir soydaşımızın gözyaşı ile dolu mektubu aynen şöyle;

"Mektubumun başı, gözümlün yaşı

Oturdum size mektup yazayım, hem yazarım hem ağlarım. Şu bizim acı dertlerimizi yazsam mı yazmasam mı bilmem. Çünkü sizi üzmeğe kıyamam. Biliyorum derman olmayacaksınız yaramıza fakat gün zaman gelir de ayağa kalkarsanız orada bizim Bulgaristan'da annemiz, kardeşlerimiz var diye. Ve o zaman belki işler yeniden düzeler, biz ümidimizi kesmiyoruz.

Sizden belki de harp kopar, ko varsın harp olsun böyle olacağına. Biz bunu çekemeyiz. Biz bu bulgar adını taşıyamayız üzerimizde. Bu çekilir dert değil ya. Bütün Türk halkı birden ölmeli ya da bunun altından kalkmalı. Dövülen dövüldü. Öldürülen öldürüldü. Bu kış geceleri bütün halk, bu yavrularla anneler, bir canavardan kaçır gibi bayırda da balkonda da yat-tık. Belki kurtuluruz diye. Fakat o da fayda etmedi. Karaağaç pınarı altın-

---

78-) Türk Basınında Bulgaristan Türkleri, Derleyen Bilâl N. Şimşir, Ocak-Nisan 1985, Ankara 1985, s.440-441

da da buldu canavar bizi.Oradan toplayıp getirdiler,yine değiştirdiler adlarımızı .Biz bilsek bile macırlık (göç) olmayacağını belki gün gelir de olur bizde Türk toprağına ayak basarız diye gönül eyleyip o ümitle yaşardık.şimdi artık o ümidimizi de kaybettik,o da kaybolup gitti.Bizlerin artık yaşamamıza neden kalmadı.Böyle yaşamaktansa ölmek daha iyi bizim için..."(79)

Bulgaristan Türkünün bir türlü kabul edemediği isim değiştirme, örf ve adetlerin yasaklanması,cenazelerin islâmi esaslara göre gömülmesinin önlenmesi gibi engellemeler bir başka mektupta şöyle dile getiriliyor;

"Sevgili kardeşim,

Senin göndermiş olduğun mektubu aldık,kabul ettik ve çok çok sevindik. 3 Aydan beri sizlerden haber alamadık.Sağ olun ve işleri sağlam tutun bizler de burada sağ sağlamız sade ki zorluklarla karşılaşıyoruz. Sıkıyönetim var.Alıpta götürüyorlar.Bazı kimseler bazı köylerde ölümler yapıyorlar.Gündüz işe gidiyoruz,gece kapı dışına çıkamıyoruz.

Cümlemize Slav adı konu.

Okumaz oldu islâmın ezanları,camileri kapadılar.Babamın adı Rusan İskrenov Alipisov,ağabeyimin adı Alipi Rusanov İskrenov.Daha fazla yazmaycaz,sen bu kısa sözde çok şeyler anla ve başka komşulara da oku.

Cenazeleri Bulgar şeklinde Rubasına (elbisesi ile) ve sandıkla,bazı köylerde ise Bulgar mezarlığına götürüyorlar.Düğünlerimiz ise Bulgar şeklinde oluyor.

şimdilik başka yaramazlık yok,sadeki rahat yok. Cemal usta öldü ve daha birkaç kişi öldü. Onları işe Bulgar şeklinde gömdüler.

Bütün komşulara çok selâmlar.Bizim de yazgımız böyle imiş.isim koymanın son verildi kalmadı köyler hiçbir yerde.(İsmi değiştirilmeyen hiçbir köy kalmadı.)"

Yukarıdaki mektup Libya kanalıyla Türkiye'ye iletilmiştir.

(BELGE NO-5)

Sevgili kardeşim

Senin göndermiş olduğun mektubu
aldık kabul ettik ve çok sevindik 3 aydan
beri sizle don haber alamadık. Sağ olun ve
işleri sağlam tutun. Bizlerde burada
sağ sağlınız sadece ki zorluklarla karşı-
laşıyoruz Sıkı yönetim var. Alipta
gidiyorlar bazı kimseler bazı köylerde
ölümler yapıyorlar gündüz işe gidiyoruz
gece kapı dışına çıkamıyoruz.
Cümlemize Slav adı kondu.

Okunmaz oldu İslamın Ezanları Camileri
kapadılar. Babamın adı Rusan iskenen Alipi
Ajabegin adı Alipi Rusanın iskenen Dalia fazla
yazmayacak sen bu kısa sözde çok seçler.
anla ve başka komşulara da oku.

Cenazeler Bulgar. sexlinde Rubasına vusun-
dıkla bazı köylerde ise ~~Ata~~ Bulg. mezaligina
götürüyorlar. Düğünümüz ise Bulgar. sexlinde
oluyor.

Simolilik başka yazmazlık yok. sadece Rahat
yok.

Cemal usta öldü ve daha biz kaç kişi
öldü Omarı iste Bulgar. sexlinde gönderiler
Bütün komşular çok çok selamları.

Bizimde yazgımız böyle imiş

Yazar H. B. H. H.

(Simi kaymanın sen verildi kalmadı.

köyler. hiç Biz yerde

Bulgaristan'daki uygulamaların Türkiye'ye ve dünyaya sızmasını önlemek için Bulgar Hükümeti büyük tedbirler almıştı. Ülke çapında telefon konuşmalarının kesilmesi, milletlerarası ulaşımın sansüre uğraması ve yakından denetlenmesi hep bu amaçlarla idi. Nitekim çok kısa bir süre içerisinde oradaki Türklerle her türlü bağlantı kesilmişti. Fakat yıllardan beri Bulgar çizmesi altında çile çeken Bulgaristan Türkleri bunun da yolunu bulmuşlardı. Bu defa pek sık olmasa da dünyanın diğer ülkelerinden olayları anlatan mektuplar, belgeler gelmeye başladı. Türkler diğer ülkelerde bulunan akraba, tanıdık hattâ, Bulgaristan'daki rejime muhalif, baskı ve zulümleri tasvip etmeyen bazı Bulgar vatandaşları vasıtasıyla Türkiye'deki akrabalarına mektuplar göndermeye başladılar.

Aşağıdaki mektup bir doğu bloku ülkesi olan Çekoslovakya kanalıyla Türkiye'ye iletilmiştir. Mektubun bazı bölümlerinde şu ifadeler yer alıyor;

"Sevgili Kardaşlarım,

İşte bu gün sizin gelen mektubunuzu aldık. Sevindik, ağlaştık, okuduk. Kardaşlarım şimdi ben de sana yazayım bir dertli mektup. Bize de böyle yazılmış ne yapalım. Bizleri sorarsan biz her gün hemen bir hayat geçirmiş oluruz. İşte halimizi sana yazayım nasıl oldu.

Ocak ayının 3'ünde söylendi, 24'ünde ise sona erdi. Sabah kalktığımızda karakola çağırdılar. Biz ise birbirimize kaçıyoruz. Ne yapalım diye ağlaşıyoruz. Kapı kapı gezip üç gün süre içerisinde herkesin kendine ad düşünmesini söylediler. Biz deli gibi olduk. Hiç kimse bir yere çıkamadı. Her yer asker oldu. Dördüncü günü jipla (askeri araç) doluşarak isimlerini değiştirmeyenleri tutukladılar. Biz de mecburen gittik, çünkü asker gelecek dediler. Tanklar gelecek dediler. İsimlerimizi değiştirdiler.

İki gün sonra çocukları okula çağırmaya başladılar. Çocuklar ağlayarak eve geldiler. Anne biz bu işe dayanamayacağız dediler. Herkes işe gitmedi. Ama bu defa da karakola topladılar. Ne yapalım. Çaresiz işe gitmeye başladık. Bu arada pasportları (nüfus cüzdanı) değiştirdiler. Tapuları değiştirdiler. Sonra Türkçe konuşmayacaksınız diye anons ettiler. Köyün içinde tanklarla gezdiler. Camiyi kapadılar. Donları (şalvar) giydirmiyorlar... Mezarda olan ölü insanlara bile ad koydular. Dedelerimizin cenazeleri urbasına (bulgarlar gibi elbisesi ile) gömüyorlar.

Acımızın birinci akşamı Feradın Alilerin İsmail ağabeyinin karısı üzüntüden öldü. Bir de Yakup ağabeyinin babası (kayınbabası) Cemal ağa öldü....Bize yeni Bulgar diyorlar....Bu mektubumun her kelimesinde ağladım.... Kur'an-ı Kerim'leri de topladılar..."

Mektup acı feryatlar ve gözyaşları ile devam ediyor.

"...Babamı sorarsan simsiyah yandı. Biz açlaştıkça Cenabu Allah bize de böyle yazmış dedi.... Bize hayat bitti kardaşım." (BELGE NO-6)

Yine Bulgaristan'ın Eskicuma şehrinden Almanya'daki akrabaları vasiyasıyla Türkiye'ye ulaştırılan ve henüz Türk basınında yayınlanmamış elimizdeki mektupta yasaklamalara yer veriliyor. Herhangi bir sebeple ölen veya öldürülenlerin bulgar mezarlığına bulgar örf ve adetlerine göre defnedildikleri bildiriliyor. Mektubun ilgili kısımları şöyle;

"... Cenaze töreninde Şumen'de (Şumnu) bin kişiden fazla vardı . Bilser yirmidört buçuk yaşında öldü. Hiçkimse ağzını açamadı. (Cenazedeki kalabalık dolayısıyla Bulgar yetkilileri herhangi bir müdahalede bulunamadılar.) Sandıkla Şumen'de bulgar mezarlığına gömdüler... Son zamanlarda bizde yeni kanun ve Sosyalist törenler çıktı. Onlara çok dikkat çeviriliyor. (Kanunların uygulanmasına büyük önem veriliyor.) Doğum töreni, nikâh töreni, cenaze töreni, düğünlerde ağazımızı açamıyoruz. Türkü ve köçek kattiyen yasak. Etraftan baktıktan sonra ilk anda düğün mü, cenaze mi anlaşılıyor. Sadece kalabalığı görüyorsun. Şalvarlar tamamen battı. (Şalvar giymek kesinlikle yasaklandı.) Köylerde yaşlı anneleri -miz için hayat bir hapisaneyeye döndü. Onlar sokağa değil avlu içine (bahçeye) çıkamıyorlar. Öğretmenlerin ekseriyeti işten serbest bırakıldı. (Öğretmenlerin çoğu görevden alındı.) Yeni Bulgar tarihinden ders vermeyeceklermiş ve siyasí hazırlıkları yokmuş. (Yani Marksist-Leninist fikirlere sahip değillermiş) Fıçııcıların Rahmi agan da Hocaların İbrahim'in karısı Nesibe'yi de serbest bıraktılar... Ahmet amcamızın büyük kızı Hanife ile beyi Mehmet te artık üç senedir öğretmen değiller. Yamna'dan Dr. Firket Ademov o da çocuğunu sünnet ettirdi ve işten serbest bırakıldı. (İşten atıldı.) (BELGE NO-7)

Onbinlere varan, ızdırap, acı, gözyaşı, feryad dolu mektup çeşitli yollarla Türkiye'ye gönderildi. Türk basını olayları değerlendirip kamuoyuna sunarken büyük miktarda göçmenlerin kendilerine ilettikleri bu belgelerden faydalandılar . Ayrıca hür dünya, özellikle Avrupa basını da onlar için kaynak teşkil etti. Bu arada Bulgaristan'daki Türk varlığının

geçmişi ve şimdiki durumu,Bulgarların yaptıkları asimile hareketleri, son uygulamalar ilmi toplantılarla dile getirilmeye başlandı. Uluslararası kuruluşları harekete geçirmek için tedbirler alındı. Olayı tüm dünya kamuoyunda sıcak tutmak,işkence,sürgün ve öldürme zulümlerini açıklığa kavuşturmak için mevcut dernekler harekete geçti.Muhtelif zamanlarda İstanbul'dan başlamak üzere Bursa,Edirne,Çorlu,Izmit,Izmir gibi illerde onbinlerin katıldığı yürüyüş ve mitingler yapıldı. Olaylar ve uygulamalar,B.K.P. ve Bulgar Hükümeti Protesto edildi. Birleşmiş Milletler,Uluslararası Af Örgütü,Lahey Adalet Divanı gibi milletlerarası kuruluşlara mektup,telgraflar gönderildi. Olay bütün açıklığı ile anlatıldı.

Türkiye ve Hür dünyada Bulgaristan'ı protesto mitingleri,konferanslar,sempozyumlar,açıkoturumlar tertip edilip bildiriler dağıtılırken Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi Politbürosunun almış olduğu bütün kararları bir bir uyguladı. Binlere varan öldürmeler,onbinlerce işkence olayları,yüzbinlerce nereye gittikleri belli olmayan sürgünler durmaksızın yapıldı.

c-)Türk Aydınlarına Yapılan Baskılar

Bulgaristan'daki Türk varlığını tamamen yok etmek uygulamalarında öncelikle Türk aydınlarına baskı yapılmaya başlandı. Kalabalıkları harekete geçirebilecek unsurlar olarak görülen Türk aydınları kısa zaman içinde "ekarte" edildi. Bunlardan B.K.P.Merkez Komitesinde,Vilâyet,kaza, belediye komitelerinde görev alanlardan Ali Rafiev,Ahmet Harunov, Mustafa Müslimov,Ahmet Hüseyinov,Süleyman Gavazov,Ahmet Mehmedov,Elmas Tatarova v.b. gibi "Parti bileti taşıyan kuşku elemanlar"ın görevlerine son verildi. Göz hapsine alındılar. (80)

Bulgaristan'da 1900'lerden günümüze kadar 160'ın üzerinde neşredilen gazete ve dergilere bakıldığı zaman yoğun bir kültür faaliyeti yapıldığı ortaya çıkar.Bu faaliyet çoğunlukla basın mensupları tarafından ortaya konmuştur.Ancak son zamanlarda getirilen yasaklarla Türk basını ölüme mahkum edilmiştir.Bulgaristan'da yayınlanan gazete ve dergiler arasında en son "Yeni İşik" gazetesi kalmıştı. O da isim değiştirme kampanyasında unutulmamış ve "Nova Svetlina" adı altında değiştirilerek tamamen Bulgarca yayınlanmaya başlamıştır.Bulgaristan'daki olaylar sebebiyle

basın mensuplarından Doç.Dr.Rıza Mollov, Ali Kadırov, Recep Küpçü, Enver İbrahimov, Yakup İsmailov, Fuat Saliev, Hüsmen İsmailov v.b.gibileri öldürülmüşlerdir. (81)

Ahmet Şerifov, Ömer Osmanov, Mümin Çakırov, Mustafa Kahveci v.b.gibileri ise tutuklanmışlar ve bilinmeyen yerlere sürülmüşlerdir. Mustafa Bekirov, Salih Baklaciev, İbrahim Tatarlı, Süleyman Gavazov, Selim Bilâlov, Halim Pasacov, Recep Kavalciyev, Leyla Ahmetova v.b.gibi yüzlercesi görevlerinden alınmışlardır.

Süleyman Sırrı, Salim Selçuk, Ali Murtazaev, Mehmet Çavuşev, Ali Kamberov, Muhammet Yusufov v.b.gibileri ise Türkiye'ye göç ederek işkence ve zulümlerden, yok edilmekten kurtulmuşlardır. (82)

Bulgaristan'daki yazar ve şair Türk aydınları da çeşitli baskılara maruz kalmışlardır. Çoğunlukla gazeteci, yazar, şair olarak görev alan ve Bulgaristan Türklüğü için çalışan bu aydınlar her ne kadar kendi çaplarında, değişik metodlarla Bulgarlara karşı mücadele vermişlerse de dağıtılmaktan ve yok edilmekten kurtulamamışlardır.

Öldürülen Basın Mensupları arasında isimlerini saydığımız Türk aydınları aynı zamanda yazar ve şair olarak da ün yapmışlardır. Yine tutuklanan, görevlerinden alınan, bilinmeyen yerlere sürgün edilen ve çeşitli yollarla Türkiye'ye göç eden basın mensupları arasında saydığımız birçok Türk aydını da yazar ve şair olarak Bulgaristan Türklüğüne hizmet etmişlerdir.

Bulgaristan'daki aydın kırımından öğretmenler de kurtulamamışlardır. B.K.P. ve Bulgar Hükûmetinin almış olduğu kararlar çerçevesinde yapılan uygulamalarla bilindiği gibi Türk okulları yavaş yavaş kapatılmıştı. Kapatmalar sebebiyle ortada kalan, Bulgarca okutmak istemeyen birçok Türk öğretmeni görevlerinden çeşitli bahaneler ileri sürülerek alındılar. Ülkenin çeşitli bölgelerine sürüldüler. Bunlardan Eğitim Bakanlığı Müfettişlerinden Mestan Osmanov görevden alınarak Rodoplarda biryerlere sürgün edilmiştir. Onun tasviyesinden sonra Türk Enstitüleri ve Üniversite-

---

81-) Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneğinden Basına Açıklama, "Bulgaristan'da Türk Basın Mensuplarının Dramı" Yeni Batı Trakya, yıl.4, sayı 38/39, Mayıs-Haziran 1986, s.33

82-) Mehmet Çavuş, A.n.e. s.62

lerin Türkçe Matematik ve Tarih bölümleri kapatılmış, öğretmenlerden Fuat Saliev, Halil Etemov, Kemal Pınarcı, Hüseyin Gaziev, Türkoloji Bölümleri de kapatılınca Türk Filolojisinde okuyan Rıza Mollov, İbrahim Tatarlı, Mefküre Mollova, Hüseyin Mahmutov, Hayriye Memova, Şumnu'daki Türk Filolojisinden de Hasan Çakalov, Mehmet Beytullaev, Hilmi Enbiev, Mustafa Göçev v.b.gibi ileride Bulgaristan'daki Türk azınlığa eğitim, kültür götürülecek ilim adamları sokağa atılmışlardır. Üstelik muhtelif bölgelerdeki Türk okullarında görev yapan binlerce Türk öğretmeni uydurma suçlarla görevlerinden alınmış, yüzlercesi tutukevlerine ve temerküz kamplarına gönderilmiştir. (83)

Bulgaristan Türkleri arasında dürüstlüğü ve çalışkanlığı ile sevilen doktorların birçoğu çeşitli bahanelerle görevden alınmışlar ve uydurma suçlarla mahkûm edilmişlerdir.

Aşağıdaki belge Bulgaristan'ın muhtelif şehirlerinde doktorluk yapan Türklerin aldığı hapis cezalarını, mahkûmiyetlerini ispatlamaktadır; (BELGE NO-8)

Bulgaristan'da Türk sanatını devam ettiren tiyatro, müzik v.s.dalalarda kendini yetiştirmiş Türk aydınları da kıyımdan kurtulamamışlardır. Şumnu, Razgrat ve Kırcaali'de bulunan şarkı, türkü, çalgı, tiyatro, müzik dallarında kıymetli sanatkarlar yetiştirmiş olan üç Türk tiyatrosu kapatılmıştır. Ses sanatkarlarından Kadriye Lâtifova, Ahmet Cumalı, Emine Enverova, Ahmet Yusufov, Bahise Arifova, Cemil Mehmetov, Ayfer Sadıkova, Hasan Rodoplu, Pakize Hasanova, Emrullah Topçu, Asime Pasacova, Rumeli türküleriyle ün yapan Kadir İlyazov, Bedri Nizamov, çalgıcılarından Mümin Ali Kirişev, Mehmet Fellâkov, İbrahim Hocov, Rejisörlerden Recep Sadıkov, İsmail Bekirov, Yüksel Kurdov, Mustafa Aliev, bestekârlardan Turgut Şinikarov, Hüseyin Şevketov gibi daha yüzlercesi zamansız ölümler, görevden almalar, sürgünler ve nice uydurulmuş suçlarla dağıtıldılar .Yok edildiler. Aralarından çok az bir kısmı Türkiye'ye (Asime Pasacova, İsmail Bekirov, Ahmet Yusufov, İbrahim Hocov gibileri) göç ederek hayatlarını kurtarabildiler. (84)

Bulgaristan'da Soykırımı son hızıyla devam ederken, özel yetiştirilmeleri, inançları veya çalışmaları sebebiyle Bulgaristan Komünist Partisine girmiş, hattâ üst yönetici kadrosuna kadar yükselebilmiş olan ba-

---

83-) A.g.e. s.64

84-) A.g.e. s.64

Aljosman Saliev'e ise 4,5 sene
verdik. Eski zaman kurgastan
sonra 1925 parti kapatma-
melerde razı diktuis, itiraz
edimis. Vayceden Ahmed Emira
18 gün tutukludur, Sağlık me-
muru Mümin'e 13 sene verdik
Eski Zarede hapishanede yatıyor.
O köyden daha 9 kişi yok
Hepsi ise seneden beri seneye
kadar tutuklu. Burada
iki devrimci devarı bakıldı
18 Bekârova 18 sene Alacaova
Tahirova 16 sene Basri
Alacaova 15 sene. Galiba
Mustafayta bularen azadında
mis. Kalan ikide 15 sene
verdimis. Siz misiniz
Ne yapıyorsunuz? Gelecek seneye
siz misiniz musafirete
bekliyoruz. Tichovtsalı İbrahim
ağberzi de özetmiş selâmlar
Sığı ve hizmetleri ile: 68

(BELGE NO:8) 23.6.1986'da Batı Almanya kanalıyla Bulgaristan'dan gönderilen mektupta görüldüğü gibi bugüne kadar haber alınamayan Türk aydınlarından Aljosman Saliev'e 4,5, Sağlık memuru Mümin'e 13,5, Dr. Bekârov'a 18, Tahirov'a 16, Dr. Basri Alacaov'a 15 yıl hapis cezası verilmiştir.

zı Türkler sessiz kaldılar. Belki kendilerine dokunulmayacak düşüncesiyle, olayları tasvip etmiyor olmalarına rağmen, herhangi bir müdahalede bulunmadılar. Ancak sıra onlara da gelmişti. Geçmişteki hizmetleri göz önüne alınmadan tutuklandılar. En son aldığımız haberlere göre bu Türk aydınları "rejim düşmanı" ilân edildiler. Bir bölümü kurşuna dizilirken, kalanları da bilinmeyen yerlere götürüldüler. Eskicuma'ya bağlı Tihovets köyünden mühendis ve eski milletvekili Şaban Habilov, Opaka köyünden Dr. İbrahim Bekârov, Eskicuma'nın ünlü doktoru Ahmet Mestanov, Hacıoğlu Pazarcığı (Tolbuhin) şehrinden gazeteci şair Mehmet Ali Oruçev, Mollahasan oğlu ailesinin sekiz üyesi, Sofya'da yaşayan gazeteci ve bilim adamı Rıza Mollov, Eskicuma Komünist Partisi yöneticilerinden Ali Osman Saliev v.b. gibileri ortadan kayboldular. Yakınlarının dahi nerede oldukları hakkında bilgilerinin olmadığı kaydediliyor. (85)

Bulgaristan'daki Türk aydınlarından gazeteci, yazar, şair, öğretmen, sanatkâr gibi yüzlerce hattâ binlerce bilim adamının Bulgaristan Türklüğüne hizmet ettikleri bir çağda görevden alınması bir bakıma B.K.P. ve Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Hükûmetinin Türkleri tamamen yok etme, asimile etme kararlarının odak noktasını teşkil ediyordu.

d-) İşkence ve Zulümler

Bulgaristan Türk Toplumunun öncü "elit" kadrosu "ekarte" edilince yalnız, çaresiz, ne yapacağını bilemeyen halk üzerinde alınan kararların uygulanması kolaylaştı. Artık Bulgar Hükûmetinin karşısında organize edilmiş bir güç yoktu. Ekonomik durumları, çalışma ortamları, aralarındaki ilişkiler çerçevesinde Bulgaristan'daki Türk işçileri arasında, bir Polonya'daki gibi Dayanışma Sendikası ve Walesa gibi bir lider çıkarma pozisyonu ve imkânı mevcut değildi. Zaten çok temkinli atılan adımlarla tepki hareketini, şuurlu, aktif mücadeleye çevirebilecek aydınlar ve Türk Toplumunun ileri gelenleri yok edilmişti. Dolayısıyla bazı bölgelerde pek fazlaca ve uzun süreli aktif tepki görülmedi. Sadece ferdi ve fevri bazı çıkışlar oldu. Onlar da genele yayılmadan bertaraf edildi.

Bütün bunlara rağmen yerleşim bölgeleri olarak hemen hemen bütün Bulgaristan topraklarının her tarafına dağılmış Türk köy, kasaba ve şehirlerinde kararlara, baskı ve zulümlere hayatları bahasına tepki gösterenler oldu.

Kırcaali iline bağılı Guliyka köyü soykırımı uygulamaları sırasında ordu ve polis birlikleri tarafından çembere alınır. Gece yarısı silâhlı askerler Türk evlerini basmaya, kadın ve kızlara sarkıntılık ederek isimlerini değiştirmeye başlarlar. Ali Mustafaov Aliev adlı Türkün de evine girmek isteyen bulgarlar tepki görünce Aliev'i işkencelerle öldürürler.

Yine aynı ilin Tokaçka ilçesine bağılı Çöpleme (Kukuryak) köyüne düzenlenen silâhlı bir operasyon sırasında bütün köyü bomboş bulan "Bulgarlaştırma ekipleri" yağma etmişlerdir. O sırada Habip Mustafaov ve kızkardeşini bir evde gizlenmiş olarak bulan Bulgarlar her ikisini de komaya girinceye kadar dövmüşler, kızında ırzına geçmişlerdir.

Kırcaali Türk tiyatrosunda uzun zaman görev almış olan Mümin İbişev de Bulgarlaştırma kampanyasından kurtulamamıştır. Öteki Türklere örnek olması gerektiği belirtilen İbişev bir yolunu bularak Türkiye'ye iltica etmiştir. Ancak eşi ve oğlunun işkence görmesine, isimlerinin değiştirilmesine mani olamamıştır. Eşi Vildan Şerifova Tatarova, Violetta İlieva, oğlu Yılmaz Müminov İbişev ise Borislav Petrov adlarını almışlardır. (86)

Eskicuma (Tırgovişte) şehrine bağılı Buğlar (Buhovtsi) köyünden Salih Hasanov Yusufov Varna'da inşaat teknisyeni olarak çalışırken "Türkiye'den gelen turistlerle sık sık görüşmesi" ve " Kökeninde Bulgar buluşluğu olması" gibi bahanelerle tutuklanarak götürülür. Bütün gece işkence gördükten sonra ya Türkiye'ye gitmeyi tercih etmesini, ya Bulgar adı almasını yada ölümü seçmesini söylerler. Salih "Ben Türküm Türkiye'ye gideceğim" deyince tekrar işkenceye tabi tutulur ve görevinden alınır. Ertesi gün çaresizlik içinde köyüne dönen Salih kendisini zehirleyerek intihar eder.

Yine aynı şehre bağılı Turnaovası köyünden Şaban Mustafaov Kati - lev Devlet Fotoğrafçı atölyesinde çalışırken ismini değiştirmesi için zorlanır. Ancak kabul etmeyince günlerce devam eden işkenceye tabi tutulur. Kol ve bacakları kırılan Şaban evine gönderilir ve zorla ailesinin isimleri değiştirilir. Şaban'ın ayağı kangren olmuştur, kesilir. Tekrar ismini değiştirmesi için zorlanır ve tekrar işkencelere maruz kalır. Sonunda başka çare bulamayan Şaban Mustafaov, Ognan adlı yeni nüfus cüzdanını almak zorunda kalır.

Ortaköye bağlı Demirler (Jelezino),Yeni Çayır (Nova Livata), Cabirler (Planinets),Doğancı (Sokolentsi) Cumaköy (Sboreno),Bursacık (Bruseno),Karatepe (Çerni Rid), Mürselim (Kondovo),Sıpala Burun (Konnit-si),Arnavutköy (Gugutka),Kazaklı (Kazaki),Kufallar (Poturçe),Göller köyü (Rozino),Ketenlik (Lensko),Ayvalık (Blagun) gibi daha yüzlerce Türk köyündeki Bulgaristan Türklerine akıl almaz işkenceler,zulümler yapılmıştır.Köylerdeki halk olayları duyunca,kadın-erkek,genç-yaşlı tamamı köyleri terk ederek ormanlara kaçmışlar,aç ve susuz haftalarca oralarında kalmışlardır.Bu arada köyleri ise tamamen tahrip ve yağma edilmiştir. (87)

Bulgarların Bulgaristan'ın her köşesinde Bulgaristan Türklerine isim değiştirme yoluyla yaptıkları işkence,sürgün ve öldürme olayları Türk kamuoyu ve Hür dünya tarafından biliniyor olmasına rağmen,engelle-yici herhangi bir tedbir alınamadı.En son gelen haberlerden işkencele -rin halen devam ettiği anlaşılıyordu.

24 Şubat 1986 tarihindeki Türk basınında Bulgaristan'daki bazı önemli,kökleşmiş ailelerin de yok edildiği yazıldı.Eskicuma'ya bağlı Küçüktekkeler köyünde yaşayan ve Bulgaristan'daki Türk toplumunun en nüfuzlu ailelerinden biri olan Hatipoğullarından.Süleyman Hatipoğlu,Adil Hatipoğlu ve Lütfü Hatipoğlu kardeşler yapılan zulümlere karşı çıktıkları için susturuldu.

Gerlova Bölgesinde isim değiştirme uygulamalarına karşı çıkan yüzlerce Türk tutuklanıp götürülünce Hatipoğulları bunların hesabını sormaya kalktılar. Ancak bu defa da kendileri çeşitli işkencelere maruz kaldılar.Süleyman Hatipoğlu sorgusuz sualsiz 15 yıl hapse mahkûm oldu.Kardeşinin durumunu öğrenmeye giden Adil Hatipoğlu da işkencelere tabi tutularak öldürüldü. Bulgarlar suçlarını örtbas etmek için cesedi Osman -pazarı hastanesine götürerek Adil Hatipoğlu'nun akıl hastası olduğunu ve 4. kattan atlayarak intihar ettiğini açıkladılar. (88)

Bulgaristan'daki yüzlerce, binlerce işkence, sürgün, öldürme olayları ile ilgili örnekleri arttırmak mümkündür. Ayrıca dünya ve Türkiye kamuoyları basın, radyo ve televizyonlar ve haber dergileri sayesinde hemen hemen her gün Bulgaristan'daki Türklere yapılan baskılarla

---

87-) Mehmet Çavuş. A.g.e. s.37

88-) Tercüman, 24 Şubat 1986, s.3.

ilgili çeşitli haberlerle karşılaşmaktadırlar.

Bulgarlar; dünyanın büyük çoğunluğu tarafından tepki ile karşılanan, birçok protesto mitingi yapılmasına neden olan ve bilimsel toplantı, sempozyum, uluslararası kuruluş toplantılarında protesto edilmesine rağmen bu "gizli tedhiş yoluyla dil, din, milliyet değiştirme" uygulamalarından vazgeçemediler. Hiçbirşeye aldırmış etmeden, adeta efendisinden emir almış robotlar gibi, bildikleri yolda, aldıkları kararlar doğrultusunda soykırıma devam ettiler.

Bugün Bulgaristan'da, Bulgaristan Türk Toplumunu tarih sahnesinden silme amacı güden kararlar sebebiyle şu tüyler ürpertici sonuçlara gidilmiştir;

Kararların alınmasına gelmeden önce yaklaşık ikimilyon Bulgaristan Türkünü toplu köy ve kasabalardan dağıtmak düşüncesine varıldı. Peyderpey Türk köy ve kasabalarından bir miktar aile iş bulmak, okumak gibi bahanelerle Bulgar köy ve kasabalarına gönderildi. Onlardan boşalan yerlere ise başka yerlerden Bulgar aileler getirilip yerleştirildi. Maksat denge sağlamak, Türklerin rahatça hareket etmelerini engellemektir. Ancak silâh geritepti. Türk köylerine yerleştirilen Bulgar aileleri, kültür etkileşimi nedeniyle Türkleşmeye, evlerinde ve kendi aralarında dahi Türkçe konuşmaya başladılar. Bunu gören B.K.P. yöneticileri Türkleri bu yolla asimile edemeyeceklerini anlayınca kültür olarak yok etmeyi plânladılar.

1946 Eğitim-Öğretim yılında Türk okulları devletleştirildi. Türkçe eğitim tamamen olmasa bile büyük çoğunlukla yasaklandı. Aralıklarla 1969 yılına kadar Bulgarlaştırılan Türk okullarında haftada sadece bir saat Türkçe dersi veriliyordu. 1970 yılından itibaren de tamamen kaldırıldı.

Türk okullarında ve muhtelif okullarda ders veren Türk öğretmenleri görevden alındı. B.K.P. ne girip aktif görev almaya razı olanlar devam ettiler. Bu Türklerden Bulgarlar faydalanmayı bildiler. Onlara, Türkçe okunmaması gerektiği, Türk dilinin ilkel ve geçersiz bir dil olduğu, bütün Türklerin Bulgarca konuşması gerektiği konularında konferanslar verdiler. Toplantılar düzenleyerek, Komünist Partisinin ve Bulgar Hükümetinin propagandasını yaptırıldılar.

Bulgaristan'daki Türk Toplumunun öncü ve elit kadrosu olan Türk aydınları, şair ve yazarları, sanatçıları çeşitli bahanelerle pasifize

dildiler. Birçoğu uydurma suçlarla tutuklandı. Bir kısmı uzak yerlere sürgün edildi. Yine bir kısmı, öğretmenlerde olduğu gibi, Komünist Partisine girmeye zorlanarak kullanıldılar.

Eğitimdeki yasaklamalar kültür eksikliğini ve asimilasyonu getirdi. Ancak daha çok dejenere olan kesim Türk bölgelerinden alınarak başka yerlere çalışmaya, okumaya gönderilenler ve Komünist Partisine girenler idi.

Türkleri Bulgarlaştırma olayına 1984 yılı Eylül ayında Güney Bulgaristan'dan başlandı. Ordu ve polis birlikleri Rodoplar ve Trakya'da, Kırcaali, Hasköy, Paşmaklı, Filibe, Eskizağra, Yambolu, İslimye, Burgaz gibi Türk yerleşim birimlerinde 800.000'in üstünde Müslüman Türkü Bulgarlaştırdı. Bu yerleşim birimlerindeki Türk halkını pasifize etmek, mukavemetlerini engellemek için çeşitli yollar denendi. Özellikle silâhlı baskınlar geceleri yapılarak isim değiştirme yoluna gidildi. Yerleşim merkezlerine haftalarca elektrik verilmedi. Türklere uzun bir süre yiyecek ve giyecek verilmeyerek perişanlığa terkedildiler. Erkeklerin büyük çoğunluğu eğitim maksadıyla kışlalara götürüldü. Ordu birliklerinin denetimi altında taş ve maden ocaklarında çalıştırıldı. Türk aydınları ve gençler Belene, Lofça, Sofya, Pernik gibi toplama kamplarına ve tutukevlerine götürülerek dayaktan geçirildiler. Beyinlerinin yıkanmasına gidildi.

Bu uygulamalar esnasında Güney Bulgaristan'da tam olmayan verilere göre 2.500'den fazla Türk öldürüldü.

Mestanlı, Kirli, Eğridere, Koşukavak, Pazar gibi köy ve kasabalarda yüzlerce genç tanklar altında can verdiler.

Güney Bulgaristan'da mukavemet kırılıp isim değişikliği tamamlandıncaya derhal Kuzey Bulgaristan'ın Türk bölgelerine geçildi. 1985 yılının 14-30 Ocak tarihleri arasında Plevne, Tırnova, Rusçuk, Razgrad, Eskicuma, Şumnu, Varna, Hacıoğlu Pazarcı, Silistre illerinde isim değiştirme uygulamalarına gidildi.

Bazı bölgelerde gösterilen mukavemete karşı Bulgar polis ve ordu birlikleri top, tank, helikopterlerle o bölgeleri savaş alanına çevirmişler, zehirli gaz kullanmışlardır.

Bu bölgede yaşayan 1.200.000'den fazla Türkün Bulgarlaştırılması sırasında hemen hemen bütün köylerde ölümler oldu.

İslimye'nin Alvanlar ilçesinde 300'den fazla, Şumnu'nun Çukurkö-

yünde 338,Eskicuma'nın Karaahatlar köyünde 332,Stevrek bölgesinde 280 , Rasgrat'ın Kasçılar köyünde 164'ten fazla Türk öldürüldü. (89)

Kuzey Bulgaristan'da yine tam olmayan verilere göre tahminen 6.000'den fazla Türk öldürülmüş,18.000'den fazlası bilinmeyen yerlere sürülmüş,binlercesi ise işkenceye maruz kalmıştır.

Güney ve Kuzey Bulgaristan'daki B.K.P. ve B.H.C.Hükümetinin almış olduğu kararlar doğrultusunda yapılan isim değiştirmeler sebebiyle ülke çapında şu yasaklamalar alınmıştır;

1- Öncelikle,olayların Türk ve Dünya kamuoyuna sızmasını önlemek için Bulgaristan'a giriş ve çıkışlar yasaklanmıştır. Geçmek mecburiyetinde kalanlar çok sıkı ve yakın denetimde ancak belirli güzergâhlardan sevkedilmektedir.

2- Yine ülke çapında şehirçi,şehirlerarası ve milletlerarası telefon konuşmaları kaldırılmıştır.Türklerin Türkiye'deki ve diğer ülkelerdeki yakınları ile mektuplaşmaları yasaklanmıştır.Ancak zaman zaman verilen izinler sayesinde gözden geçirilmiş, "sakıncası olmayan" bazı mektuplar gönderilmektedir.

3- Ülkeye ve özellikle Türklere gelen mektuplar adres Türk ismi ile yazıldığı takdirde "bu adreste böyle bir kişi yoktur" ibaresi ile geri gönderilmektedir.

4- İsimleri değiştirilen Türkleri,ekonomik bakımdan da çökertmek için bankalardaki paralara el konulmuştur.

5- 3-10 yaşlarındaki Türk çocukları ailelerinden koparılarak, Türk örf ve adetlerine göre yetiştirilecekleri korkusuyla,Bulgar kres ve yurtlarına alınmakta,özel eğitime tabi tutulmaktadırlar.

6- Türkler arasında Türkçe konuşmalar yasaklanmıştır.Konuşanlar çeşitli para cezaları yanında,hapse atılmakta ve işkence görmektedirler.

7- Sünnet yapmak,camiye gitmek,Türk örf ve adetlerine göre düğün, dini merasim,toplantı yapmak yasaklanmıştır.

8- Türk gençlerinin birbiriyle evlenmesi engellenmeye çalışılmaktadır.

9- Dış dünya ile irtibatı tamamen kesmek için evlerdeki radyo ve

---

89-) Mehmet Çavuş, "Bulgaristan Türkleri ve Bulgar Yalanları" adlı yayınlanmamış makale, s.9

diğer haber alma cihazları toplatılmıştır.

10- Türklerin örf ve adetlerini,dil,din ve milliyetlerini hatırlatan herşey tahrip edilmiştir. Camiler kapatılmış,Türk-İslâm eserleri yok edilmiş,hattâ Türk mezarlıkları da ortadan kaldırılmıştır.

11- Türklere,ismini "Gönüllü" olarak değiştirdiğine, "Türk olmadığına", "çocuklarını sünnet ettirmeyeceğine", "Türkiye ve yabancı ülkedeki herhangi biriyle ilişki kurmayacağına", "İbadet yerinin cami değil,kilise olacağına", " Türkiye'de akrabası olmadığına" ve "Hiçbir zaman göç etmeyeceğine" dair çeşitli beyannameler zorla imzalatırılmıştır.Böylece "yakın markaj" yapılmış tepki doğurabilecek düşüncede olanlar tespit edilerek tasfiye olunmuştur.

12- Bulgaristan Meclis Başkanı Stanko Todorov'un İslimye'deki bir toplantıda açıkça söylediği gibi,Rodop,Trakya,Dobruca,Gerlova gibi Türk yerleşim bölgelerindeki binlerce Türk ailesi evlerinden,yurtlarından alınarak çeşitli yerlere sürülmüşlerdir.

Bugün Bulgaristan'da yaşayan 2.164.000 Müslüman-Türk,1.000.000 Pomak Türkü, 800.000 Hint-Yörük soylu Müslüman-Türk topluluğu ve 500.000'e yakın Makedon ve diğer azınlıklar" (90)*gizli tedhiş yoluyla din,dil, milliyet değiştirme" konusundaki B.K.P. ve Bulgar Hükümetinin almış olduğu 1970 yılı 549 sayılı kararları doğrutusunda,Hür dünya ve Türk kamuoyunun hertürlü protesto,kınama ve feryadına rağmen,hukukî anlamda tamamen yok edilmişlerdir.

90-) Mehmet Çavuş, A.g.yayınlanmamış makale, s.10

S O N U Ç

Jeopolitik konumu itibarıyla stratejik öneme sahip balkanlara daha ilk fetih yıllarından itibaren kesif Türk kitleleri yerleştirildiği, süratle Türkleştirme yoluna gidildiği bilinmektedir. Ancak bu Türkleştirme, bugün Bulgarların baskı ve zulümlerle yaptıkları şekilde değil, oraya refah, medeniyet, iyilik ve hoşgörü götürülerek gerçekleştirilmiştir. Bölgenin sömürülmesi yerine imarı düşünülmüştür. Bugün Balkanlarda yüzlerce cami, kervansaray, han, hamam, v.b. gibi Türk-İslâm eserlerinin bulunması bunun ispatıdır.

Değişen dünya şartları çerçevesinde Bulgaristan'da azınlık statüsünde yaşamak mecburiyetinde kalan ve nüfusları iki milyonu aşan Bulgaristan Türkleri dünyada eşi görülmemiş bir uygulama ile karşı karşıya geldiler. "Zorla din, dil, milliyet değiştirme" kararlarıyla isimleri, dinleri, dilleri, örf ve adetleri, hukukî varlıkları ellerinden alındı. E-saret altında hertürlü baskıya boyun eğerek yaşamak mecburiyetinde bırakıldılar.

1984 yılı sonu ve 1985 yılı başlarında süratle başlatılan ve hemen bitirilmesi plânlanan isim değiştirme uygulamaları, düşünülenlerin aksine hem Türk kamuoyu hem de dünya kamuoyu tarafından büyük tepki ile karşılandı. Çeşitli zamanlarda hem Türkiye'de hem de dünyada yapılan mitingler, konferanslar, bilimsel toplantılar Bulgaristan'daki Türkler meselesini uluslararası plâtoformlarda gündeme getirdi.

Dünya uygulamalar öğrenildikten sonra devamlı Bulgaristan'daki Türk azınlığı konusu ile ilgilendi.

Artık uluslararası kuruluşların toplantılarında; bir taraftan Bulgaristan'ın tarafı olduğu ikili ve çok taraflı antlaşmalarla ülkesindeki azınlıklara tanıdığı hak ve menfaatler dile getiriliyor, diğer yandan insan haklarına ilişkin antlaşmalar ve kendi anayasasına koyduğu hükümlerden bahsediliyordu. Bu arada Türk Devletinin de en üst makamda olaya el atması bu konunun uluslararası kuruluşlarda daha çok gündeme getirilmesini sağladı.

Avrupa Konseyi Siyasi İşler Komisyonu 18-19 Mart 1985 tarihleri arasında bir toplantı yaptı. Bu toplantıda Bulgaristan'daki Türk azınlığına yapılan baskıları kınayan bir bildirinin yayınlanması kararı alındı.

Ayrıca konu Konsey gündemine de götürülecekti.

Konsey yayınladığı bildiride Bulgaristan'da, Bulgar toplumu dışındaki bazı fertlerin azınlık temel hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakıldıklarını ifade ederek;

"Bulgaristan Hükümeti, Türk kökenli vatandaşları üzerindeki her türlü baskıya son vermelidir. Temel özgürlükler ve insan hakları alanlarındaki yükümlülüklerine saygı göstermelidir. Avrupa Konseyi; Bulgaristan'daki durumu sert bir şekilde kınar."
(91)

kararını aldı.

Bu karar daha sonra Avrupa Konseyine üye olmayan ülkeler Komisyonuna havale edildi. Komisyon Bulgar Hükümetine çağrıda bulunarak ülkeye basın mensupları ve gazetecilerin girmesine izin verilmesi, en kısa zamanda Avrupa Konseyi'nden bir parlamenter heyetinin olayların olduğu bölgeleri ziyaret etme ve Türk azınlığı ile görüşme isteğinin kabul edilmesi, Bulgaristan'daki Türk azınlığına uluslararası antlaşmalarla ve Bulgar anayasası ile tanınan haklardan faydalanma izni verilmesi, sosyal, kültürel ve dini azınlık haklarının ihlâl edilmesine son verilmesi, değiştirilen isimlerin iade edilerek Türklerin tekrar eski isimlerini kullanmalarının sağlanması (92) isteğinde bulundu.

1-3 Temmuz 1986 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Bulgaristan Türklerinin durumunu tekrar gündeme getirdi.

Yaz dönemi toplantılarına Avrupa Konseyi bünyesindeki 13 Komisyondan 10'u katıldı. Bunlardan Avrupa Konseyine Üye Olmayan Avrupa Ülkeleri Komisyonunda, Bulgaristan'dan muhtelif zamanlarda Türkiye'ye iltica eden Türkler tanık olarak dinlendi. Daha sonra yapılan basın toplantısında "dehşet verici" bilgiler öğrenildiği belirtildi. Ayrıca bugüne kadar

---

91-) Kâmuran Özbir, Bulgar Yönetimi Gerçeği Gizleyemez, Son Havadis yay. İstanbul 1986, s.116

92-) Hürriyet gazetesi, 20 Mart 1985

yapılan "Bulgaristan'ı ziyaret" taleplerinin Bulgar makamlarınca engellendiği söylendi. (93)

Avrupa Konseyi'nin Bulgaristan'daki Türkler ile yakından ilgilendiğini ve Bulgaristan üzerindeki baskıları gittikçe arttırdıklarını belirten bir yetkili, Komisyonun konuyu en kısa zamanda Genel Kurula götürerek Bulgaristan'ın bu güne kadar altına imza attığı, ülkesindeki azınlıklara tanıdığı bazı hak ve özgürlükleri yerine getirmesi bakımından, uluslararası antlaşmalara uymalarının isteneceğini ifade etti. (94)

Bulgaristan'daki olaylara Uluslararası Af Örgütü de sahip çıktı. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonuna bir rapor gönderdi. Af Örgütü bu raporunda Bulgarlaştırma kampanyasına değinerek, isim değiştirmeye karşı çıkan Türk azınlık içersindeki birçok kişinin, Aralık 1984 yılından itibaren tutuklandığını, hapse atıldığını ve 100'den fazla kişinin öldürüldüğünü belirtti. Ayrıca 26.2.1985 günü Bulgar makamlarına bir mektup yazarak tarafsız bir soruşturma yapılmasını, sonucun halka duyurulmasını istedi. Ancak Bulgarlar bu konuda sessiz kaldılar. (95)

Kuzey Atlantik Assamblesi Genel Kururulu'nun San Francisco kentinde yapılan 31.dönem toplantısında Bulgaristan'daki Türklerle ilgili karar tasarıları gündeme getirildi. 184 parlamenterden 180'inin karar lehine oy kullanmasıyla Bulgaristan Hükümetine baskı, zulüm ve katliamlardan vazgeçmesi için hertürlü baskı yapılması ve sorun çözüme kavuşturuluncaya kadar NATO ülkelerinin konuyu bilinçli şekilde incelemeleri (96) kararları alındı.

Fas'ın Fez kentinde 6-10 Ocak 1985 tarihleri arasında 16. İslâm Dışişleri Bakanları Konferansında Bulgaristan'daki "Müslüman-Türk azınlığın acıklı durumu" ele alındı. Bu toplantıda İslâm Konferansı Örgütü Genel Sekreteri, Bulgaristan'daki Müslüman azınlığın durumunu incelemek üzere üç kişilik bir komisyon kurmakla görevlendirildi. İnceleme sonunda bir rapor sunulmasına karar verildi.

Ayrıca Bulgaristan'daki isim değiştirme kampanyası sebebiyle Türk-

---

93-) Milliyet gazetesi, 3 Temmuz 1986

94-) T.V. 20³⁰ Haber Bülteni, 2 Temmuz 1986

95-) Kâmuran Üzber, A.g.e. s.117

96-) A.g.e. s.119

lerin karşılaştıkları baskı ve zulüm olayları Yunan mahkemelerinde teyid edildi.

11 Nisan 1985 günü Yusuf Bilâloğlu, Hüseyin ve Sait Mestanoğlu'nun aileleri ile birlikte Yunanistan'a sığınmaları sonucu Yunan Yüksek Mahkemesi karar vermek durumunda kaldı. Mahkemenin karar gerekçesinde kaçanların "siyasi mülteci" olduğu ve Bulgar makamlarının 1984 yılı sonunda "etnik Türk azınlığın adlarını, zor kullanarak Bulgar adlarıyla değiştirme operasyonuna giriştiği" ifadesi yer aldı.

Uluslararası Plâtıformlarda uluslararası kuruluşlar Bulgaristan Türklerine yapılan baskıları kınarken Türk Hükûmeti de değişik zamanlarda Bulgar Hükûmetine uygulamaların durdurulması konusunda dört nota verdi. Hattâ "geniş kapsamlı bir göç antlaşması yapabileceğini" de belirtti. Ancak Bulgar makamlarından yine herhangi bir ses çıkmadı.

Bulgaristan; taraf olduğu ikili ve çok taraflı antlaşmalarla, insan haklarına ilişkin belgelerle, kendi anayasasındaki azınlıklarla ilgili hükümlerle taahhüt altına aldığı Bulgaristan Türklerinin her türlü hak ve özgürlüklerini çiğnemistir. Medeni, ahlâkî, siyasi ve hukuki davranışlarında bozukluk başgöstermiştir. Delayısıyla dünyada yalnızlığa terk edilme arifesindedir.

Zaten; milyonlarca insanın bu kadar baskı, zulüm ve işkencelere maruz bırakılarak isimlerinin değiştirilmesi gibi 20. yüzyılın yüzkarası barbarca uygulamalardan sonra başka türlü olması mümkün değildir.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Altuğ Yılmaz, "Balkanlardan Anayurda yapılan göçlerin Mahiyeti.",
İst.Ü.Huk.Fak.Mecm.Sayı 32,Yıl 1967
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Son Senet,Dışişleri Bakan-
lığı, AGİK Yay. No:1
- Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneğinden Basına Açıklama,
"Bulgaristan'da Türk Basın Mensuplarının Dramı",Yeni
Batı Trakya,Yıl 4,sayı 38/39, Mayıs-Haziran,1986
- Balkanlı,Ali Kemal,Şarkî Rumeli ve Buradaki Türkler,Ankara 1986
- Bilim,Kültür ve Sanatta Gerçek,C.1,Sayı 1 Ekim 1985
- Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Anayasası,
- Birleşmiş Milletler Antlaşması,Türk Dünyası,C.8,Sayı.29,Nisan-Mayıs-
Haziran,1973
- Bulgaristan'daki Türkler, "Yabancı Basın Ne Diyor ?",T.C.Başbakanlık
Basın Yayın Enformasyon Genel Müd.Bülteni,17-31 Ocak
1985,Sayı.2
- 1-14 Mart,1985,Sayı 4
- 15 Mart- 1 Nisan 1985,S.5
- 2-26 Nisan,1985,Sayı 6
- 2 Mayıs-11 Haziran 1985,S.7
- Cebeci Ahmet, "Bulgar Göç Antlaşmasına Riayet Etmiyor", Türk Dünyası,
C.4,Sayı 15 Ekim-Kasım-Aralık,1969
- Çavuş Mehmet, Bulgaristan'da Soykırımı,İstanbul 1984
- Çavuş Mehmet,"Bulgaristan Türkleri ve Bulgar Yalanları",Yayınlanmış
Makale,
- Çelik,Edip F.,Milletlerarası Hukuk,C.1,İst.Ü.Huk.Fak.Yay. İst.1975
- Dış Basın ve Türkiye,T.C.Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel
Müd.Bülteni,21 Kasım 1985,Sayı 215
- Eroğlu Hamza, "Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'-daki Türk
Azınlığı Sorunu",Bulgaristan'da Türk Varlığı,Bildiri-
ler, 7 Haziran 1985,TTK Yay.Ankara 1985

- Gündüz Aslan, "İki Taraflı ve Çok Taraflı Milletlerarası Antlaşmaların Işığında Bulgaristan Türklerinin Durumu", Bulgaristan'daki Müslüman-Türklerin Dramı, Türkiye-Suudi Arabistan Dostluk ve Kültür Derneği Yay. Haz. Abdurrahim Dede, İstanbul 1985
- Hürriyet Gazetesi, 20 Mart 1985
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Türk Dünyası, C.8, Sayı. 31 Ekim-Kasım-Aralık, 1973
- Milliyet Gazetesi, 31 Temmuz 1986
- Pazarcı Hüseyin, "Uluslararası Hukuk ve Antlaşmalar Yönünden Bulgaristan'daki Türklerin Statüsü", Bulgaristan'da Türkler Semineri, 10 Nisan 1985, Ank.Ü.Yay.
- Sander Oral, Balkan Gelişmeleri ve Türkiye, (1945-1965), Ank.Ü.S.B.F. Yay., Ankara 1969)
- Somer Tarık, Açış Konuşması, Bulgaristan'da Türkler Semineri, 10 Nisan 1985, Ank.Ü.Yay. Ank.1985
- Sosyal İsmail, Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945), C.1, TTK. Yay. Ank.1983
- Şimşir Bilâl N., Bulgaristan Türkleri, Bilgi Yay. Ankara 1986
- Şimşir Bilâl N., "Bulgaristan Türk Azınlığının Ahdî Durumu", Türk Kültürü, S.264, Yıl 24 Nisan 1985
- Tercüman Gazetesi, 24 Şubat 1986
- Türk Basınında Bulgaristan Türkleri, Der. Bilâl N. Şimşir, Ocak-Nisan 1985 T.C. Başb. B. Y. En. Gn. Müd. Yay. Ankara. 1985
- TRT. Haber Bültenleri
- T.B.M.M., Kanunlar Dergisi, C.52, 1969
- Onulduran Ersin, "Bulgaristan'daki Türk Azınlığına Yapılan Zulme Karşı Dış Dünyanın Tepkisi ve Duyulan Endişeler", Bulgaristan'da Türkler Semineri, 10 Nisan 1985, Ank.Ü.Yay. Ank.1985
- Üzbirdir Kâmuran, Bulgar Yönetimi Gerçeği Gözleyemez, Son Havadis Yay. İstanbul 1986

- Yeni Düşünce,Haftalık Gazete,Yıl 6,Sayı 237,16 Mayıs 1986
- Yıldırım Hüseyin, "Rodoplardaki Son Türk Katliamının İçyüzü",Türk Kültürü,C.11,Sayı 122,Aralık 1972

T. C.
Millî Eğitim Bakanlığı
Dokümanlar

T. C.
Millî Eğitim Bakanlığı
Dokümantasyon Merkezi